

อิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่อแรงงานผู้หญิงภาคเกษตรกรรมของอินเดีย
THE IMPACT OF CLIMATE CHANGE ON FEMALE AGRICULTURE WORKERS IN INDIA

ณัฏฐา วิเชียรบุตร

อิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่อแรงงานผู้หญิงภาคเกษตรกรรมของอินเดีย

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการทูตและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีการศึกษา 2567
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

THE IMPACT OF CLIMATE CHANGE ON FEMALE AGRICULTURE WORKERS IN INDIA

NATCHA WICHIANBUT

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of MASTER OF POLITICAL SCIENCE
(Diplomacy and International Relations)
Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University
2024
Copyright of Srinakharinwirot University

การค้นคว้าอิสระ
เรื่อง
อิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่อแรงงานผู้หญิงภาคเกษตรกรรมของอินเดีย
ของ
ณัฏฐา วิเชียรบุตร

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการทูตและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญากุล)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบปากเปล่าการค้นคว้าอิสระ

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ดร.รุ่งฉาย เย็นสบาย)

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยณัฐ สร้อยคำ)
..... กรรมการ
(ดร.กุลนันท์ คันธิก)

ชื่อเรื่อง	อิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่อแรงงานผู้หญิงภาคเกษตรกรรมของอินเดีย
ผู้วิจัย	ณัฏฐา วิเชียรบุตร
ปริญญา	รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
ปีการศึกษา	2567
อาจารย์ที่ปรึกษา	ดร.รุ่งฉาย เย็นสบาย

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้กลายเป็นวิกฤตระดับโลกที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะต่อประชากรกลุ่มเปราะบางในประเทศกำลังพัฒนา งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาความอ่อนไหวต่อผลกระทบ (Sensitivity) และความสามารถในการปรับตัว (Adaptive Capacity) ของแรงงานผู้หญิงภาคเกษตรกรรมของอินเดีย ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในภาคเกษตรกรรมของอินเดียแต่กลับได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างไม่เป็นธรรมและไม่เท่าเทียมกับกลุ่มอื่น งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาภายใต้แนวคิด Climate Vulnerability และ Global Environmental Governance เพื่อวิเคราะห์เชิงโครงสร้างถึงความเปราะบางทางเพศที่เกิดขึ้นต่อแรงงานผู้หญิงภาคเกษตรกรรมของอินเดียภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ผลการศึกษาพบว่าแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดียต้องเผชิญความอ่อนไหวอย่างรุนแรงทั้งรายได้ สุขภาพ การเข้าถึงทรัพยากร และภาระงานที่เพิ่มขึ้น ถึงแม้พวกเธอจะมีความพยายามในการปรับตัวจากผลกระทบโดยการโยกย้ายที่ดิน การเปลี่ยนงาน และการแลกเปลี่ยนทรัพยากร แต่ความสามารถในการปรับตัวของผู้หญิงกลับถูกจำกัดจากโครงสร้างสังคมแบบปิตาธิปไตย และนโยบายทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับโลกซึ่งไม่ได้คำนึงถึงข้อจำกัดทางเพศและอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ซ้ำเติมความเปราะบางของแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมได้

คำสำคัญ: การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ, แรงงานผู้หญิง, ภาคเกษตรกรรม, อินเดีย
ความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

Title	THE IMPACT OF CLIMATE CHANGE ON FEMALE AGRICULTURE WORKERS IN INDIA
Author	NATCHA WICHIANBUT
Degree	MASTER OF POLITICAL SCIENCE
Academic Year	2024
Advisor	Rungchai Yensabai, Ph.D.

Climate change has become a global crisis that severely affects society, the economy, and the environment, especially among vulnerable populations in developing countries. This research aims to examine the sensitivity and adaptive capacity of female agricultural workers in India. This group plays a vital role in the country's agricultural sector, but disproportionately bears the adverse impacts of climate change in comparison to other groups. The study found that female agricultural workers in India face severe vulnerability in terms of income, health, access to resources, and increasing workloads. However, these women have made efforts to adapt to the impacts of climate change, such as relocating farmland, changing occupations, and exchanging resources. Their adaptive capacity remains constrained by patriarchal social structures and policies at the local, national, and global levels, which often fail to take gender-based limitations into account. These structural and policy-related Barriers can exacerbate the vulnerability of women in the agricultural sector.

Keywords: Climate change, Female workers, Agriculture, India, Climate Vulnerability

กิตติกรรมประกาศ

วิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลือจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิจัยอาจารย์ ดร.รุ่งฉาย เย็นสบาย อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผู้ให้คำปรึกษาและคำแนะนำอย่างใกล้ชิดตลอดกระบวนการดำเนินงานวิจัย รวมถึงมอบกำลังใจอย่างเต็มเปี่ยมเสมอมา ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร.รุ่งฉาย เย็นสบาย เป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยณัฐ สร้อยคำ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่กรุณาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสอบการค้นคว้าอิสระในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร.กุลนันท์ คันธิก อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่กรุณาเป็นกรรมการในการสอบการค้นคว้าอิสระในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านในภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ และเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์ตลอดระยะเวลาการศึกษา ทั้งยังเป็นแรงบันดาลใจ และผู้สนับสนุนสำคัญในการพัฒนางานวิจัยครั้งนี้มาโดยตลอด

นอกจากนี้ข้าพเจ้าขอขอบคุณ ครอบครัว มิตรสหาย และทุกคนที่อยู่เคียงข้างคอยสนับสนุนทั้งในด้านที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิจัยและกำลังใจอย่างไม่มีเงื่อนไขตลอดช่วงเวลาของการศึกษาและการทำวิจัย

สุดท้ายนี้หากงานวิจัยฉบับนี้มีข้อบกพร่องประการใด ข้าพเจ้าน้อมรับไว้ด้วยความเคารพและพร้อมเปิดรับคำแนะนำเพื่อการพัฒนาต่อไป

ณัฏชา วิเชียรบุตร

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	1
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ที่มาและความสำคัญ	1
2. คำถามวิจัย	5
3. สมมติฐาน	5
4. วัตถุประสงค์การวิจัย	6
5. ขอบเขตการศึกษา	6
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบแนวคิด	9
1. แนวคิดทฤษฎี	9
1.1 แนวคิดความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ	9
1.2 แนวคิดโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม	12
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	13
3. กรอบแนวคิดในการวิจัย	18
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	21
1. การเก็บรวบรวมข้อมูล	21
2. การวิเคราะห์ข้อมูล	22
บทที่ 4 ผลการศึกษา	24
1. ความอ่อนไหวต่อผลกระทบ (Sensitivity)	25
1.1 มิติของความอ่อนไหวต่อผลกระทบ	25

1.2 ประเด็นด้านความอ่อนไหวต่อผลกระทบกับโครงสร้างอำนาจทางเพศ	31
1.3 ความอ่อนไหวต่อผลกระทบภายใต้กรอบแนวคิดโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม	33
2. ประเด็นด้านความสามารถในการปรับตัว (Adaptive Capacity)	34
2.1 มิติของความสามารถในการปรับตัว	34
2.2 ประเด็นด้านความสามารถในการปรับตัวกับโครงสร้างอำนาจทางเพศ	39
2.3 ความสามารถในการปรับตัวภายใต้กรอบแนวคิดโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม	40
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ	42
สรุปผลการศึกษา	42
อภิปรายผลการศึกษา	43
ข้อเสนอแนะ	48
บรรณานุกรม	50

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	20
--	----

บทที่ 1

บทนำ

1. ที่มาและความสำคัญ

ปัจจุบันปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศถือเป็นวิกฤตการณ์ในระดับโลก และถือเป็นภัยคุกคามสำคัญที่มนุษย์กำลังเผชิญอยู่ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศไม่ว่าจะเป็นอุณหภูมิที่เพิ่มสูงขึ้น ระดับน้ำทะเลที่สูงขึ้น ปัญหาภัยแล้ง ฝนตกไม่ถูกต้องตามฤดูกาล น้ำท่วม และผลกระทบอีกมากมายที่เกิดขึ้นภายใต้สภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป ได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างมาก (Kumar, 2024) ถึงแม้ว่าทั่วโลกต่างก็ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศแต่อย่างไรก็ตามผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นได้สร้างความไม่เท่าเทียมกันต่อประเทศ สังคม หรือบุคคลที่มีรายได้น้อยซึ่งได้รับผลกระทบมากที่สุดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ความไม่เท่าเทียมยังคงมีมากในแต่ละประเทศ ด้วยความแตกต่างของทรัพยากร สังคม และเศรษฐกิจ ทำให้ผู้คนบางกลุ่มเผชิญความเสี่ยงและได้รับผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมากกว่าคนอื่น ๆ ดังนั้นปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจึงเป็นเหมือนการแสดงให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมในสังคมและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในโลก และเป็นเหมือนการตอกย้ำให้ความไม่เท่าเทียมนี้ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น (FAO, 2024) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศไม่เพียงเป็นปรากฏการณ์ที่ส่งผลกระทบในระดับโลกแต่ยังเป็นวิกฤตที่สะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมกันอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้นในสังคม ในโลกที่กำลังเผชิญกับคลื่นความร้อนที่รุนแรงขึ้น น้ำท่วมที่เกิดบ่อยครั้ง ฝนที่ตกไม่ตรงฤดูกาล และภัยแล้งที่ยาวนาน

หนึ่งในประเทศที่กำลังเผชิญหน้ากับปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศในปัจจุบัน คือ ประเทศอินเดีย เนื่องจากมีภูมิประเทศขนาดใหญ่ ความหลากหลายทางภูมิอากาศ และการพึ่งพาภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก อินเดียต้องเผชิญกับภัยพิบัติทางธรรมชาติที่เพิ่มขึ้น ทั้งภัยแล้ง น้ำท่วม คลื่นความร้อน การเปลี่ยนแปลงของมรสุม และการละลายของหิมะในเทือกเขาหิมาลัย สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อความมั่นคงทางอาหาร ความมั่นคงด้านน้ำ สุขภาพประชาชน และเศรษฐกิจโดยรวม ทำให้อินเดียเป็นหนึ่งในประเทศที่มีความเปราะบางมากจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ โดยเฉพาะในภาคเกษตรกรรมที่เผชิญหน้ากับสถานการณ์น้ำท่วมจากฝนตกหนักในแต่ละปีทำให้เกิดความเสียหายประมาณสามพันล้านดอลลาร์ ซึ่งคิดเป็นประมาณร้อยละ 10 ของความเสียหายทางเศรษฐกิจทั่วโลก อีกทั้งครัวเรือนในชนบทของอินเดียยังพึ่งพาการเกษตรเป็นสำคัญเพราะส่วนใหญ่ทำการเกษตรเพื่อการยังชีพซึ่งได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมเนื่องจากภัยพิบัติ (World Bank, 2013)

ดังนั้นปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศทำลายพื้นที่การเกษตรเป็นอย่างมากและส่งผลกระทบต่อความมั่นคงเนื่องจากประชาชนกว่าร้อยละ 70 ในชนบทของอินเดียยังคงต้องพึ่งพาอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักในการดำรงชีวิต โดยมีผู้หญิงกว่าร้อยละ 79 เป็นแรงงานในภาค

การเกษตร ผู้หญิงเป็นแรงงานในภาคการเกษตรในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้ชาย โดยที่ส่วนใหญ่ผู้ชายจะทำงานรับจ้างในภาคส่วนอื่น ๆ ในเมืองใหญ่ ดังนั้นความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศจึงสร้างความรุนแรงอย่างมากต่อชุมชนชนบทในภาคเกษตรกรรม ไม่ว่าจะเป็นความเสี่ยงหายของผลผลิต หรือการดำรงชีวิตของผู้คนที่ต้องพึ่งพาเกษตรกรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือผู้หญิง ซึ่งถือว่ามีความสำคัญอย่างมากในภาคเศรษฐกิจและความมั่นคงทางอาหารของประเทศ เนื่องจากพวกเธอเหล่านี้มีหน้าที่ผลิตผลผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของประชากรจำนวนมากในประเทศ แต่อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศส่งผลให้ผู้หญิงเหล่านี้ต้องเผชิญกับผลกระทบเชิงลบอย่างรุนแรงโดยไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เพราะการดำรงชีวิตของผู้หญิงต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลักทำให้พวกเธอมีความเสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็นพิเศษ (UN Women, n.d.)

ผู้หญิงจึงเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในเชิงลบเป็นกลุ่มแรก เนื่องจากบทบาทของพวกเธอในการดูแลครอบครัวและความรับผิดชอบในการทำกิจกรรมทางการเกษตร เช่น เก็บฟาง ฟืน และน้ำ นอกจากนี้แรงงานผู้หญิงมักเป็นผู้ที่สังเกตเห็นปัญหาได้รวดเร็วเนื่องจากพวกเธออยู่ใกล้ชิดกับที่ดินการเกษตร เมื่อผลผลิตของพืชลดลง ดินเสื่อมสภาพ และแหล่งน้ำแห้งแล้งหรือถูกปนเปื้อน ชีวิตของผู้หญิงเหล่านี้ก็จะได้รับผลกระทบมากที่สุดจากการขาดแคลนทรัพยากร เนื่องจากพวกเธอรับมือและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้แตกต่างจากผู้ชาย ชีวิตของผู้หญิงในประเทศที่มีพื้นที่แห้งแล้งกำลังยากลำบากขึ้นเรื่อย ๆ จากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทของอินเดียที่การเกษตรถือเป็นแหล่งรายได้หลัก และมีแรงงานผู้หญิงอยู่ในอุตสาหกรรมนี้จำนวนมาก แรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดียจึงต้องแบกรับภาระงานเกษตรกรรมที่ต้องใช้ร่างกายอย่างหนักจากภาระงานที่มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจึงทำให้ผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมเผชิญกับปัญหาที่รุนแรง (Lal, 2018)

ในประเทศที่กว่าร้อยละ 70 ของประชากรในชนบทยังคงพึ่งพาการเกษตรเป็นหลักและมีผู้หญิงกว่าร้อยละ 79 เป็นแรงงานสำคัญซึ่งเผชิญความเสี่ยงที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของดินฟ้าอากาศเท่านั้น แต่หมายถึงชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเธอด้วยผู้หญิงเหล่านี้ต้องเผชิญทั้งอุณหภูมิที่สูงขึ้น ผลผลิตที่ลดลง น้ำที่แห้งแล้ง และความรับผิดชอบในครัวเรือนที่ไม่ลดน้อยลงเลย พวกเธอยังคงมีหน้าที่หาอาหาร ดูแลครอบครัว ขณะเดียวกันก็ต้องเป็นแรงงานภาคการเกษตรที่แบกรับผลผลิตของประเทศเอาไว้ พวกเธอจึงกลายเป็นกลุ่มหลักที่ต้องเผชิญกับผลกระทบที่ซับซ้อนจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศซึ่งถือเป็นประเด็นที่น่าสนใจต่อการศึกษากายใต้หน้าที่รับผิดชอบอันหลากหลายทั้งบทบาทแรงงานในภาคการเกษตรและบทบาทของผู้ดูแลครัวเรือนแต่พวกเธอกลับมีอิทธิพลน้อยที่สุดในการตัดสินใจ เพราะบางของแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดียจึงไม่อาจมองข้ามได้ (CGIRA, 2024)

ทั้งนี้รัฐบาลอินเดียได้มีความพยายามในการช่วยเหลือเกษตรกร หรือแรงงานในภาคการเกษตรจากการพัฒนานโยบายด้านเกษตรกรรมเพื่อช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในภาพรวม เช่น โครงการส่งเสริมการทำเกษตรโดยจัดให้มีเงินอุดหนุน การอบรม และส่งเสริมการขายผลผลิต โดยมีเงื่อนไขสำคัญว่าจำกัดสิทธิการสมัครไว้เฉพาะกับเจ้าของที่ดินเท่านั้น ซึ่งใน

บริบทของอินเดียเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่มักเป็นผู้ชาย เนื่องจากผู้หญิงอินเดียจำนวนมากไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน แม้จะทำงานและดูแลที่ดินเป็นหลัก และเป็นแรงงานสำคัญในการดำเนินงานด้านเกษตรกรรมก็ตาม พวกเขาจึงไม่สามารถเข้าร่วมโครงการได้ ส่งผลให้แรงงานผู้หญิงเหล่านี้ไม่ได้รับเงินสนับสนุน การฝึกอบรมทักษะใหม่ หรือโอกาสในการขายผลผลิตในตลาดที่รัฐบาลสนับสนุน และยังคงต้องเผชิญหน้ากับผลกระทบเชิงลบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่อไป (Kapoor, 2021)

ความเปราะบางทางด้านสภาพภูมิอากาศที่เกิดขึ้นกับแรงงานผู้หญิงในภาคการเกษตรของอินเดียไม่เพียงเกิดจากสถานการณ์ในช่วงต้นนี้เท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับการที่แรงงานผู้หญิงเหล่านี้สามารถเข้าถึงทรัพยากร ทักษะความรู้ เทคโนโลยี หรือการเข้าถึงนโยบายเพื่อปรับตัวจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้มากน้อยเพียงใดอีกด้วย ซึ่งการเข้าถึงทรัพยากร ความรู้ต่าง ๆ เหล่านี้มักจะถูกกำหนดโดยนโยบายภายใต้แนวคิดโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม (Global Environmental Governance) ซึ่งเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ กระบวนการ และพฤติกรรมที่มีผลต่อการใช้อำนาจในทุกระดับในด้านนโยบายสิ่งแวดล้อม รวมถึงพื้นที่อื่น ๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การมีส่วนร่วมอย่างเปิดกว้าง ความรับผิดชอบ ประสิทธิภาพ และความสอดคล้องเชิงนโยบายในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม (Pattberg, 2012) ซึ่งเป็นกรอบสำคัญในการทำความเข้าใจว่าการจัดสรรทรัพยากรภายใต้การกำหนดนโยบายของระดับท้องถิ่น ระดับรัฐ และระดับโลกนั้นส่งผลต่อความสามารถในการปรับตัวที่แตกต่างกันของเพศต่าง ๆ ต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

อย่างไรก็ตามแม้ว่าโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อมจะพยายามเข้ามาจัดการปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมผ่านการกำหนดนโยบาย เพื่อแก้ไขและช่วยเหลือผู้ที่รับผลกระทบจากปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม แต่ถึงแบบนั้นแนวคิดโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อมก็ยังมองข้ามมิติเรื่องเพศภายใต้การกำหนดนโยบาย บ่อยครั้งที่นโยบายถูกครอบงำโดยชนชั้นนายชายซึ่งมักสะท้อนถึงผลประโยชน์หรือความกังวลของกลุ่มผู้ชายเป็นหลัก ทำให้ผู้หญิงถูกกีดกันออกจากกระบวนการกำหนดนโยบาย และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งในด้านการอนุรักษ์ การคุ้มครอง หรือการฟื้นฟู รวมถึงการผลักดันหรือเฝ้าระวังการจัดการทรัพยากรที่เหมาะสม ผู้หญิงโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนาถูกทำให้เป็นเพียงกลุ่มชายขอบในกระบวนการกำหนดนโยบายของโครงสร้างอำนาจใน 3 ระดับ ทั้งระดับท้องถิ่น ระดับรัฐ และระดับโลก (Jonson, 2012)

การถูกละเลยจากนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมที่กีดกันผู้หญิงออกมาอยู่ชายขอบของกระบวนการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม หรือทำให้ผู้หญิงถูกละเลยจากนโยบายของรัฐจนไม่สามารถเข้าถึงหรือมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือใด ๆ ได้นั้นถือเป็นความเปราะบางอย่างหนึ่งในสถานการณ์ของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งสามารถมองในมุมมองของแนวคิดความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Vulnerability) ได้เนื่องจากผู้คนจำนวนมากต่างได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเหล่านี้ แต่มีกลุ่มคนบางกลุ่มที่กลับได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง และอาจกลายเป็นกลุ่มที่ถูกมองข้ามในการวิเคราะห์ความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ แนวคิดในลักษณะดังกล่าวมองว่ามีความไม่เท่าเทียมในสังคมภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่แม้ว่าทั่วโลกต่างก็ได้รับผลกระทบจากการ

เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศแต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นมีความเหลื่อมล้ำกันอย่างมากต่อคนบางกลุ่มหรือบางพื้นที่ ทำให้องค์การสหประชาชาติหันมาสนใจและให้ความสำคัญกับแนวคิด Climate Vulnerability ซึ่งเป็นแนวคิดที่วิเคราะห์ความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภายใต้องค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่ การสัมผัสต่อภัยพิบัติ (Exposure) ความอ่อนไหวต่อผลกระทบ (Sensitivity) และความสามารถในการปรับตัว (Adaptive Capacity)

งานวิจัยชิ้นนี้จะมุ่งเน้นไปที่ประเด็นความอ่อนไหวต่อผลกระทบและความสามารถในการปรับตัว เพื่อดูผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ผู้คนต้องเผชิญกับความเสี่ยงด้านภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง เนื่องจากหากมีความอ่อนไหวต่อผลกระทบสูงก็จะมีผลกระทบมากตามไปด้วย นอกจากนี้ยังดูความสามารถในการปรับตัวรับมือกับผลกระทบที่เกิดขึ้น เพราะถึงจะเผชิญความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในระดับเดียวกันแต่หากสามารถปรับตัวได้ดีก็ลดความเปราะบางลงได้มาก หากไม่สามารถปรับตัวได้หรือปรับตัวได้น้อยก็จะต้องเผชิญกับความเปราะบางต่อไป (Lal, 2017) โดยใช้แนวคิด Global Environmental Governance ในมิติของโครงสร้างอำนาจแบบหลายระดับ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับรัฐ และระดับโลก ที่อาจพัฒนานโยบายโดยมองข้ามข้อจำกัดของแรงงานผู้หญิงในชนบทที่ไม่มีอำนาจต่อรองเพียงพอ

เนื่องจากประเด็นการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็นปัญหาที่ซับซ้อนซึ่งไม่สามารถเข้าใจและจัดการได้จากมิติเดียวหรือจากระดับใดระดับหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ซับซ้อนระหว่างระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับโลก ซึ่งเชื่อมโยงกันทั้งในเชิงนโยบาย เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การมุ่งศึกษาในประเด็นโครงสร้างอำนาจแบบหลายระดับจึงมีความสำคัญ เพราะเป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจว่าการกำหนดนโยบาย การจัดสรรทรัพยากร และการตัดสินใจเชิงสถาบันเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศนั้น ส่งผลกระทบต่อกลุ่มเปราะบาง เช่น แรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดียอย่างไม่เท่าเทียมกัน จึงอาจยิ่งตอกย้ำความเหลื่อมล้ำเดิมที่มีอยู่แล้ว แม้ว่านโยบายของรัฐหรือองค์การระดับโลกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมักจะถูกออกแบบมาเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรและประชาชนในภาคชนบทที่ได้รับผลกระทบโดยตรง แต่ในหลายกรณีพบว่านโยบายเหล่านั้นอาจละเลยหรือไม่ได้คำนึงถึงความหลากหลายทางสังคมภายในกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ ทำให้บางกลุ่มโดยเฉพาะแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมถูกมองข้ามและไม่ได้รับการช่วยเหลือหรือการสนับสนุนอย่างเพียงพอ แนวทางการกำหนดนโยบายที่ไม่ตระหนักถึงโครงสร้างอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันจึงนำไปสู่การซ้ำเติมความเหลื่อมล้ำเดิม และทำให้กลุ่มผู้หญิงแรงงานภาคเกษตรกรรมยังคงถูกละเลยในการออกแบบและดำเนินนโยบายเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Terry, 2009) การกำหนดนโยบายของโครงสร้างอำนาจในระดับต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมได้เชื่อมโยงโครงสร้างทางเพศภายใต้การศึกษาความอ่อนไหวต่อผลกระทบและความสามารถในการปรับตัวของแรงงานผู้หญิงภาคเกษตรกรรมของอินเดียในเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเพื่อชี้ให้เห็นว่านโยบายด้านสภาพภูมิอากาศที่ไม่ได้คำนึงถึงข้อจำกัดทางเพศอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ซ้ำเติมความเปราะบางของแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมได้ (Dingwerth, 2004)

การศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในภาคเกษตรกรรมจะเริ่มเป็นที่สนใจและมีผู้ศึกษากันอย่างแพร่หลาย เช่น งานที่ศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง

สภาพภูมิอากาศที่มีต่อเกษตรกรรม (Chauhan, 2014) งานที่ศึกษาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในมิติเศรษฐกิจและรายได้ (Lal, 2017) งานที่ศึกษาความเปราะบางทางเพศในภาคเกษตรกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Parayil, 2021) และงานอื่น ๆ ซึ่งมีความพยายามในการศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่อผู้หญิงและภาคการเกษตร

อย่างไรก็ตามการศึกษาเหล่านี้ส่วนใหญ่ได้แสดงให้เห็นว่าแรงงานผู้หญิงภาคเกษตรกรรมได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงเพียงใดจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ ซึ่งถือเป็นการศึกษาสำคัญที่ชี้ให้เห็นความรุนแรงของวิกฤตสภาพภูมิอากาศได้อย่างชัดเจนมากขึ้น บางงานมุ่งไปยังผลกระทบภาพรวมของครัวเรือน บางงานให้ความสำคัญกับผู้ชายที่เป็นหัวหน้าครอบครัว บางงานมุ่งเน้นเทคโนโลยีการเกษตรและการปรับตัว แต่การศึกษาเหล่านี้ยังคงขาดการวิเคราะห์ว่าโครงสร้างการกำกับดูแลในระดับต่าง ๆ มีบทบาทอย่างไรในการส่งเสริมหรือการสร้างความเปราะบางต่อแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดีย จึงได้สร้างประเด็นที่น่าสนใจซึ่งควรค่าต่อการศึกษาต่อเนื่องจากผลกระทบที่รุนแรงที่ผู้หญิงได้รับนั้นแตกต่างจากกลุ่มอื่นทำให้แรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดียอ่อนไหวต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมากกว่ากลุ่มอื่น และผลกระทบเหล่านี้ทำให้พวกเขามีความสามารถในการปรับตัวอย่างไร ประเด็นดังกล่าวยังคงขาดคำอธิบายของสถานการณ์อย่างชัดเจนในการศึกษาของงานที่ผ่านมาทำให้ยังไม่สามารถเข้าใจได้อย่างแน่ชัด งานศึกษาที่ผ่านมาอาจยังไม่สามารถตอบคำถามเหล่านี้ได้อย่างชัดเจน ทำให้คำถามเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลต่อความอ่อนไหวต่อผลกระทบและความสามารถในการปรับตัว ของแรงงานผู้หญิงอินเดียในภาคเกษตรกรรมเหล่านี้ยังคงคลุมเครือและยังคงต้องการการสำรวจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงต้องการศึกษาประเด็นที่ยังไม่ชัดเจนเหล่านี้เพื่อค้นหาคำตอบของความอ่อนไหวต่อผลกระทบและความสามารถในการปรับตัวของแรงงานผู้หญิงภาคเกษตรกรรมของอินเดียต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

2. คำถามวิจัย

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลกระทบต่อแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดียอย่างไร

3. สมมติฐาน

แรงงานผู้หญิงภาคเกษตรกรรมของอินเดียได้รับความอ่อนไหวต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างรุนแรงในเรื่องต่าง ๆ เช่น ความยากจนจากผลผลิตทางการเกษตรที่ลดลง การขาดแคลนการเข้าถึงทรัพยากร ขาดความมั่นคงทางอาหารและน้ำ รวมถึงปัญหาทางด้านสุขภาพ ซึ่งทำให้พวกเขาก่อการปรับตัวในหลายวิธี เช่น การทำงานหนักขึ้นเพื่อหาเงิน การย้ายถิ่นฐาน การเปลี่ยนงาน การกู้ยืมอาหารและเมล็ดพันธุ์ การแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ การ

ออกไปค้นหาแหล่งอาหารและน้ำที่ไกลขึ้น โดยทั้งหมดนี้เชื่อมโยงไปถึงความไม่เท่าเทียมทางเพศที่เกิดจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น บรรทัดฐานทางสังคม การเลือกปฏิบัติทางเพศ รวมถึงรากฐานของโครงสร้างทางสังคมที่มีช่องว่างระหว่างเพศสูง การเข้าถึงปัจจัยพื้นฐาน ระดับการศึกษา ความสามารถในการหางาน ส่งผลให้แรงงานผู้หญิงภาคเกษตรกรรมของอินเดียถือเป็นกลุ่มเปราะบาง และมีความเสี่ยงในการได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างรุนแรง

อีกทั้งการกำหนดนโยบายของระดับท้องถิ่น ระดับรัฐหรือแม้แต่ในระดับโลกที่มีความพยายามในการแก้ไข เยียวยาปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศไม่ได้คำนึงถึงข้อจำกัดทางเพศซึ่งอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ซ้ำเติมความเปราะบางของแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมได้ เนื่องจากเมื่อมีการออกนโยบายโดยไม่มีการมีส่วนร่วมของผู้หญิงหรือไม่มีการวิเคราะห์ผลกระทบอย่างรอบด้าน ส่งผลให้ผู้หญิงเหล่านี้เข้าไม่ถึงสิทธิและการสนับสนุนอย่างแท้จริงทำให้แรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมต้องเผชิญหน้ากับภัยพิบัติทางธรรมชาติและยังต้องเผชิญหน้ากับข้อจำกัดที่เกิดจากระบบนโยบายที่ไม่ได้ตอบสนองต่อความเป็นจริงของพวกเขอย่างเป็นธรรม

4. วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความอ่อนไหวต่อผลกระทบของแรงงานผู้หญิงภาคเกษตรกรรมของอินเดียในเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
2. เพื่อศึกษาความสามารถในการปรับตัวต่อผลกระทบของแรงงานผู้หญิงภาคเกษตรกรรมของอินเดียในเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

5. ขอบเขตการศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาโดยมุ่งเน้นศึกษาในประเทศอินเดีย โดยเฉพาะพื้นที่ชนบทของอินเดียซึ่งหมายถึง บริเวณที่มีประชากรน้อยกว่า 5,000 คน มีความหนาแน่นของประชากรน้อยกว่า 400 คนต่อตารางกิโลเมตร และมีประชากรชายที่มีงานทำมากกว่าร้อยละ 25 ประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรม (National portal of India, 2013)

การศึกษานี้ได้มุ่งเน้นศึกษาในช่วงระยะเวลาปีค.ศ. 2016-2024 เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่อินเดียเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศที่ทวีความรุนแรงขึ้นอย่างเห็นได้ชัดไม่ว่าจะเป็นภัยแล้ง ฝนตกผิดปกติ น้ำท่วม หรือการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลเพาะปลูก ซึ่งล้วนส่งผลกระทบโดยตรงต่อภาคการเกษตรที่ผู้หญิงมีบทบาทสำคัญในฐานะแรงงานหลักโดยเฉพาะในครัวเรือนยากจน ในช่วงเวลาดังกล่าวผู้หญิงในภาคเกษตรต้องเผชิญกับภาระที่เพิ่มขึ้น ทั้งในแง่ของการผลิตทางการเกษตรที่ไม่แน่นอน การจัดการทรัพยากรที่ขาดแคลน เช่น น้ำ และที่ดินทำกิน รวมถึงภาวะความยากจนที่ทวีความรุนแรงขึ้นจากความเสี่ยงที่เกิดจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ การศึกษาในช่วงเวลานี้จึงสามารถสะท้อนให้เห็นถึงระดับความเปราะบางและ

ความสามารถในการรับมือของผู้หญิงได้อย่างเป็นรูปธรรม (Sukumar, 2025) นอกจากนี้ในช่วงเวลายังกล่าวยังเป็นพื้นที่ศึกษาทางสังคมที่สำคัญในเรื่องความเปราะบางของกลุ่มชายขอบต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เช่น เกษตรกรรายย่อย ผู้หญิงในชนบทและแรงงานย้ายถิ่น (Agarwal, 2018)

อีกทั้งในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่มีนโยบายด้านสภาพภูมิอากาศของอินเดียเริ่มมีการขับเคลื่อนอย่างจริงจัง เช่น การขยายโครงการพลังงานหมุนเวียน การดำเนินงานตาม National Adaptation Fund for Climate Change (NAFCC) และการเปิดตัวโครงการด้าน Smart agriculture ซึ่งมุ่งลดผลกระทบต่อภาคเกษตร การศึกษาในช่วงนี้จะช่วยให้มองเห็นกระบวนการและนโยบายการสนับสนุนของรัฐ (Government of India, 2021)

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาโดยมีขอบเขตด้านการวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

5.1 การศึกษาความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Vulnerability)

การศึกษามุ่งเน้นไปที่องค์ประกอบหลักได้แก่ ความอ่อนไหวต่อผลกระทบและความสามารถในการปรับตัวของแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมต่อปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มาใช้ประกอบการวิเคราะห์เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาถึงสาเหตุที่ส่งผลให้แรงงานผู้หญิงภาคเกษตรกรรมของอินเดียได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างรุนแรง โดยมุ่งเน้นไปที่ประเด็นดังกล่าวเป็นสำคัญ ดังนี้

1) ประเด็นด้านความอ่อนไหวจากผลกระทบ ในเรื่องความอ่อนไหวจากผลกระทบที่แรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมต้องเผชิญภายใต้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ งานชิ้นนี้จะมีขอบเขตการศึกษาที่ความยากจน การขาดแคลนรายได้ ปัญหาด้านสุขภาพการเข้าถึงทรัพยากรทางการเกษตร การเข้าถึงอาหารและน้ำ โดยใช้ข้อมูลจากบทความวิชาการหรือผลสำรวจสำมะโนประชากรที่แสดงถึงสัดส่วนรายได้จากการทำการเกษตร สัดส่วนของผลผลิตทางการเกษตรที่ลดลง หรือการบริโภคอาหารและน้ำแรงงานผู้หญิงในภาคการเกษตรของอินเดีย

2) ประเด็นด้านความสามารถในการปรับตัว ในเรื่องความสามารถในการปรับตัวของแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมที่ต้องเผชิญภายใต้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ งานชิ้นนี้จะมีขอบเขตการศึกษาที่การโอนย้ายที่ดิน การเปลี่ยนงาน การแลกเปลี่ยนทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นเมล็ดพันธุ์พืช อาหาร น้ำ หรือการกู้ยืมเงิน ทั้งในทางลบและทางบวก โดยใช้ข้อมูลจากบทความวิชาการหรืองานวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงการรับมือกับปัญหา

5.2 การศึกษาโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม (Global Environmental Governance)

การศึกษามุ่งเน้นไปที่มิติของโครงสร้างอำนาจแบบหลายระดับเพื่อวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจภายใต้ต้นนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมที่แรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดียต้องเผชิญในบริบทของวิกฤตสภาพภูมิอากาศโลก โดยมีขอบเขตการศึกษาที่โครงสร้างอำนาจใน 3 ระดับทั้งในระดับ ท้องถิ่น (Local), ชาติ (National) และ โลก (Global) ดังนี้

1) ระดับท้องถิ่น (Local) มุ่งเน้นการศึกษาบทบาทของชุมชนท้องถิ่น หรือองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิทธิในการตัดสินใจ รวมถึงการจัดการต่อความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เช่น ความแห้งแล้ง น้ำท่วม หรือการโยกย้ายถิ่นฐาน โดยใช้ข้อมูลจากวารสารหรือบทความที่ได้สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเปราะบาง รวมถึงบทความวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) ระดับชาติ (National) มุ่งเน้นนโยบายของรัฐเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, นโยบายด้านสิ่งแวดล้อม โดยใช้ข้อมูลจากเอกสารราชการ, นโยบายรัฐ, รายงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3) ระดับโลก (Global) มุ่งเน้นการหาข้อมูลเกี่ยวกับอิทธิพลขององค์การระหว่างประเทศ เช่น UN, World Bank, IMF, WTO หรือกระแสโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองโลกที่ส่งผลกระทบต่อข้อกำหนดทิศทางการใช้ทรัพยากรของประเทศกำลังพัฒนา

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาความอ่อนไหวต่อผลกระทบและความสามารถในการปรับตัวของแรงงานผู้หญิงภาคเกษตรกรรมของอินเดียต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาในเรื่องนี้ได้แก่

1) เสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับมิติทางเพศและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยสร้างความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างเพศและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภายใต้ความคาดหวังว่าการศึกษานี้จะช่วยสร้างความเชื่อมโยงระหว่างความไม่เท่าเทียมทางเพศกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยเฉพาะอุปสรรคและข้อจำกัดที่แรงงานผู้หญิงต้องเผชิญในบริบทของภาคเกษตรกรรม ซึ่งจะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมในการลดความเหลื่อมล้ำและส่งเสริมความเท่าเทียมได้ในอนาคต

2) เพิ่มการตระหนักรู้เกี่ยวกับความเปราะบางของผู้หญิงในภาคเกษตรกรรม งานวิจัยนี้จะช่วยชี้ให้เห็นถึงความท้าทายเฉพาะที่แรงงานผู้หญิงต้องเผชิญทั้งจากปัจจัยด้านสภาพภูมิอากาศและจากโครงสร้างทางสังคมที่ไม่เท่าเทียม

3) สนับสนุนให้เกิดการพัฒนานโยบายเกี่ยวกับสภาพภูมิอากาศที่คำนึงถึงความอ่อนไหวต่อประเด็นทางเพศ การศึกษานี้จะมีส่วนช่วยในการวิเคราะห์ผลกระทบเชิงนโยบาย และผลักดันให้เกิดการออกแบบหรือพัฒนานโยบายด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มเปราะบางโดยเฉพาะเพศหญิงในภาคเกษตรกรรม

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบแนวคิด

1. แนวคิดทฤษฎี

ในการศึกษาความอ่อนไหวต่อผลกระทบและความสามารถในการปรับตัวของแรงงาน ผู้หญิงภาคเกษตรกรรมของอินเดีย ได้มีการศึกษาภายใต้แนวคิดความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และแนวคิดโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1.1 แนวคิดความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Vulnerability)

แนวคิดความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ หมายถึง ความอ่อนไหวของระบบทั้งในธรรมชาติ มนุษย์ หรือเศรษฐกิจ ต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ซึ่งรวมถึงความสามารถหรือขีดจำกัดของระบบนั้น ๆ ในการปรับตัวเพื่อลดผลกระทบหรือรับมือกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้น โดยความเปราะบางนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการประเมินความเสี่ยงและการปรับตัวต่อสภาพภูมิอากาศในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับโลกตามกรอบแนวคิดของ IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) โดยองค์ประกอบสำคัญของความเปราะบางประกอบด้วย 3 ประการ ดังนี้ (IPCC, 2014)

1. การสัมผัสต่อภัยพิบัติ (Exposure) ระดับที่สัมผัสกับปัจจัยเสี่ยงทางภูมิอากาศ เช่น การเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิ น้ำท่วม หรือภัยแล้ง

2. ความไวต่อการเปลี่ยนแปลง (Sensitivity) ความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงจากจากความเครียดทางสภาพภูมิอากาศที่เกิดขึ้น เช่น ความเปราะบางของพืชผลทางการเกษตรที่อาจถูกกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของปริมาณน้ำฝน ปัญหาจากการผลิตทางการเกษตร เป็นต้น

3. ความสามารถในการปรับตัว (Adaptive Capacity) ความสามารถของระบบหรือชุมชนในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง เช่น การพัฒนาเทคโนโลยีที่ช่วยลดความเสี่ยง หรือการปรับเปลี่ยนโครงสร้างพื้นฐานเพื่อลดผลกระทบ

ความสำคัญของแนวคิดความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศประกอบไปด้วย 3 ข้อสำคัญ โดยมีรายละเอียดดังนี้ (Hinkel, 2014)

1) การประเมินความเสี่ยง ซึ่งจะช่วยให้ผู้กำหนดนโยบายสามารถประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในพื้นที่หรือกลุ่มเป้าหมายเฉพาะได้ เช่น ชุมชนชายฝั่งที่มีความเปราะบางสูงต่อการเพิ่มขึ้นของระดับน้ำทะเล

2) การจัดลำดับความสำคัญ ช่วยระบุประชากรหรือพื้นที่ที่ต้องการความช่วยเหลือเร่งด่วน เช่น ประเทศกำลังพัฒนาที่มีขีดความสามารถในการปรับตัวต่ำ

3) การพัฒนายุทธศาสตร์ สนับสนุนการกำหนดนโยบายในระยะยาว โดยส่งเสริมความยั่งยืนและความยืดหยุ่นต่อความเสี่ยงทางภูมิอากาศ

แนวคิดความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศถูกนำไปใช้อย่างหลากหลายในทุกระดับ เช่น ในระดับนานาชาติที่นำแนวคิดนี้ไปใช้ในการอภิปรายที่ระดับทวิภาคีหรือในระดับท้องถิ่น จากการศึกษาในประเทศต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่า ความเปราะบางในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปัจจัยเชิงโครงสร้าง เช่น ระดับรายได้ การเข้าถึงทรัพยากร และระดับการพัฒนา (IPCC, 2014)

หนึ่งในจุดที่ถูกละเลยว่าเปราะบาง คือ มิติของเพศที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เพราะมีแนวโน้มที่จะได้รับความกดดันและความท้าทายจากปัญหาทางเพศสภาพ จะเห็นได้ว่าผู้หญิงได้รับความเสี่ยงที่สูงขึ้นและภาระที่มากขึ้นจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทำให้ความเหลื่อมล้ำทางเพศที่มีอยู่กว้างขึ้น และก่อให้เกิดภัยคุกคามต่อการดำรงชีวิต สุขภาพ และความปลอดภัยของผู้หญิง การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมีผลกระทบรุนแรงในมิติทางด้านเพศ เพราะผู้หญิงเป็นกลุ่มที่ยากจนและเปราะบางอย่างมาก ผู้หญิงส่วนใหญ่พึ่งพาการทำฟาร์มและการเกษตรเพื่อความอยู่รอด ตรงกันข้ามกับผู้ชายซึ่งได้เปรียบทางเศรษฐกิจ ปัจจุบันเกษตรกรหญิงคิดเป็นร้อยละ 45-80 ของการผลิตอาหารทั้งหมดในประเทศกำลังพัฒนา ดังนั้นการมีส่วนร่วมในงานด้านเกษตรกรรมจึงเป็นวิถีชีวิตของผู้หญิง เมื่อการทำการเกษตรอยู่ภายใต้สภาพอากาศเลวร้ายผู้หญิงจะต้องเผชิญกับการสูญเสียรายได้และแหล่งดำรงชีพ และทำให้พวกเธอเข้าสู่ความยากจน (UNDP, 2022)

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจึงเหมือนเป็นการสร้างช่องว่างทางเพศที่มีอยู่ให้กว้างขึ้นเนื่องจากการเข้าถึงและการเป็นเจ้าของทรัพยากรที่จำกัดของผู้หญิง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และค่านิยมปิตาธิปไตยที่ครอบคลุมบรรทัดฐานทางสังคมซึ่งเป็นเครื่องเน้นย้ำถึงช่องว่างทางเพศเหล่านี้ ความเหลื่อมล้ำทางเพศจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศยังเพิ่มปัญหาความไม่มั่นคงด้านอาหารและความยากจนต่อผู้หญิง ซึ่งเป็นสาเหตุบางประการของความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เพิ่มขึ้นด้วย (ICIMOD, 2022) ดังนั้นความเปราะบางทางเพศของผู้หญิงจึงเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่แนวคิดความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Vulnerability) ให้ความสนใจเพราะถือเป็นกลุ่มที่มีความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมากกว่ากลุ่มอื่นอย่างมีนัยสำคัญ

งานวิจัยชิ้นนี้ได้มุ่งเน้นไปที่การศึกษาในประเด็นของความอ่อนไหวต่อผลกระทบและความสามารถในการปรับตัว โดยความอ่อนไหวต่อผลกระทบนั้นถูกประเมินจากแนวโน้มที่บุคคลจะได้รับผลกระทบจากความเครียดทางสภาพภูมิอากาศ ซึ่งความอ่อนไหวในแต่ละบุคคลที่มีต่อความตึงเครียดหรือความกดดันจากสภาพภูมิอากาศนั้นจะได้รับอิทธิพลมากน้อยแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่ต้องเผชิญเพราะปัจจัยดังกล่าวสามารถสร้างความอ่อนไหวให้กับประชากรบางกลุ่มได้ เช่น เกษตรกรที่มีการเข้าถึงที่ดินและเงินทุนอย่างจำกัด จะไม่สามารถบำรุงดินให้ดีขึ้นด้วยปุ๋ยหรือผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ได้ จึงจำเป็นต้องใช้สารอาหารในดินอย่าง

ต่อเนื่องเป็นเวลาหลายปีจนทำให้ดินเสื่อมโทรมลงส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรไม่มีคุณภาพหรือน้อยลงตามไปด้วย จนในที่สุดเกษตรกรต้องเผชิญความอ่อนไหวต่อปัจจัยกดดันทางสภาพภูมิอากาศในอนาคตมากขึ้น ทั้งนี้ความอ่อนไหวต่อผลกระทบจะนำไปสู่การปรับตัวซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญต่อแนวคิดความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเนื่องจากเป็นกระบวนการปรับตัวให้เข้ากับสภาพภูมิอากาศที่เป็นอยู่หรือคาดการณ์ว่าจะเกิดขึ้นรวมถึงผลกระทบที่ตามมาถือเป็นความสามารถในการปรับตัวเพื่อให้อยู่ได้ภายใต้ความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นซึ่งถือเป็นการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศ (Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2024)

อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้จะได้มุ่งเน้นการศึกษาภายใต้ประเด็นของการสัมผัสต่อภัยพิบัติ (Exposure) ซึ่งเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของ Climate Vulnerability เนื่องจากมีเหตุผลหลัก 2 ประการดังต่อไปนี้

- 1) ประเด็นเรื่องการสัมผัสต่อภัยพิบัติได้รับการศึกษาอย่างครอบคลุมแล้วในงานวิจัยที่ผ่านมา มีงานวิจัยจำนวนมากที่มุ่งวิเคราะห์ปัจจัยเสี่ยงทางภูมิอากาศ เช่น ภัยแล้ง น้ำท่วม พายุ และการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลที่ส่งผลกระทบต่อภาคเกษตรกรรมในอินเดีย โดยได้ให้ข้อมูลไว้อย่างละเอียด ตัวอย่างเช่น งานของ N.H. Ravindranath ที่พูดถึงความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของรัฐในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียโดยใช้ดัชนีชี้วัดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ เช่น ฝนตกหนัก ดินถล่ม (Ravindranath, 2011) หรือรายงานสังเคราะห์ฉบับที่ 5 (AR5) ของ IPCC ซึ่งรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในภูมิภาคเอเชียใต้ โดยเน้นไปที่ผลกระทบที่เกิดขึ้นแล้วจากภัยพิบัติ เช่น คลื่นความร้อน น้ำท่วม และภัยแล้ง รวมถึงความเสี่ยงต่อระบบธรรมชาติและมนุษย์ ในด้านน้ำ อาหาร พลังงาน สุขภาพ และความเป็นอยู่ (IPCC, 2024) หรืองานของ Department of Science and Technology (DST) ประเมินปัญหาด้านภูมิอากาศในระดับรัฐและเขตของอินเดีย (DST, 2019)

จากตัวอย่างงานเหล่านี้จะเห็นได้ว่าข้อมูลเกี่ยวกับการสัมผัสต่อภัยพิบัติมีมากเพียงพอและได้รับการวิเคราะห์อย่างทั่วถึงแล้ว ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้จึงเลือกมุ่งเน้นในมิติอื่นที่ยังไม่ถูกสำรวจมากนัก คือ ความอ่อนไหวต่อผลกระทบ และความสามารถในการปรับตัวในมิติของเพศ

- 2) การสัมผัสต่อภัยพิบัติในภาคเกษตรกรรมส่งผลต่อทุกคนในพื้นที่ใกล้เคียงกันโดยไม่แยกเพศ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น ภัยแล้ง น้ำท่วม หรือฝนผิดปกติ มักส่งผลกระทบต่อพื้นที่เพาะปลูกเป็นวงกว้าง โดยเกษตรกรทุกคนในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นเพศหญิงหรือชายต่างเผชิญกับภัยพิบัติเหล่านั้นร่วมกันดังนั้นการสัมผัสต่อภัยพิบัติจึงแทบไม่ต่างกัน อย่างไรก็ตามความอ่อนไหวและความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศกลับแตกต่างกันอย่างชัดเจนตามโครงสร้างทางเพศโดยเฉพาะความแตกต่างระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย ตัวอย่างเช่น ภัยแล้งอาจส่งผลกระทบต่อทุกครัวเรือนในหมู่บ้านเดียวกัน แต่ผู้หญิงมักจะต้องรับผิดชอบในการจัดหาน้ำให้ครอบครัวต้องเดินทางไกลขึ้นและใช้เวลามากขึ้นซึ่งส่งผลกระทบต่อภาระงาน อีกทั้งยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงทรัพยากรเมื่อเทียบกับผู้ชายที่มักมีสิทธิหรือได้รับการสนับสนุนได้มากกว่า (Field, 2014)

ดังนั้นประเด็นที่น่าสนใจจึงไม่ใช่ใครสัมผัสภัยพิบัติ แต่คือ ใครเปราะบางมากกว่าและใครปรับตัวได้ดีกว่า โดยเฉพาะในบริบทของแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมที่เผชิญข้อจำกัดเชิง

โครงสร้าง ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรได้รับการศึกษาในประเด็นดังกล่าวภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

1.2 แนวคิดโลกาภิบาลด้านสิ่งแวดล้อม (Global Environmental Governance)

แนวคิดโลกาภิบาลด้านสิ่งแวดล้อมเป็นแนวคิดที่ศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการ ครอบคลุมความร่วมมือ และกลไกที่ใช้ในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับโลก โดยมีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้องจึงไม่จำกัดเฉพาะรัฐแต่รวมถึงองค์การระหว่างประเทศ ภาคเอกชน และประชาสังคมภายใต้การมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของรัฐ องค์การระหว่างประเทศ ภาคเอกชน และประชาสังคม ในการพัฒนาแนวทางและนโยบายเพื่อลดผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การลดความหลากหลายทางชีวภาพ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยมีความสำคัญของแนวคิด คือ การรับมือกับปัญหาระดับโลก ปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ต้องการการดำเนินงานที่ข้ามพรมแดนและไม่สามารถแก้ไขได้โดยประเทศใดประเทศหนึ่งเพียงลำพัง, การส่งเสริมความยั่งยืนที่เน้นความสมดุลระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างความยั่งยืนในระยะยาว และการสร้างความเป็นธรรมที่มุ่งให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนาที่มักได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมแต่ขาดทรัพยากรในการรับมือ เช่น การสนับสนุนทางการเงินและเทคโนโลยี (Pattberg, 2012)

แนวคิดโลกาภิบาลด้านสิ่งแวดล้อมมีองค์ประกอบหลักของแนวคิด 3 ประการ ดังนี้ (Pattberg, 2012)

1) การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่าย (Multi-Stakeholder Participation) โลกาภิบาลด้านสิ่งแวดล้อมเน้นการประสานความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ตั้งแต่รัฐบาล องค์การระหว่างประเทศ เช่น องค์การสหประชาชาติ (UN), องค์การพัฒนาเอกชน (NGOs) ไปจนถึงประชาสังคมและกลุ่มชนพื้นเมือง

2) กรอบการทำงานแบบพหุภาคี (Multilateral Framework) กลไกและนโยบายระดับโลก เช่น ข้อตกลงปารีส (Paris Agreement) และอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (CBD) เป็นตัวอย่างสำคัญของความร่วมมือระหว่างประเทศที่สะท้อนถึงแนวคิดนี้

3) การจัดการปัญหาแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary Approach) ปัญหาสิ่งแวดล้อมมักมีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การแก้ปัญหาจึงต้องอาศัยความร่วมมือในหลายมิติ

หนึ่งในลักษณะสำคัญของแนวคิด Global Environmental Governance คือการจัดวางโครงสร้างอำนาจแบบหลายระดับ (multi-level power structure) ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากฎ กติกา และนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมถูกสร้าง กำหนด และบังคับใช้ผ่านโครงสร้างอำนาจที่ทับซ้อนกัน การกำหนดนโยบายและการตัดสินใจด้านสิ่งแวดล้อมไม่ได้จำกัดอยู่ที่ระดับชาติหรือระดับโลก

เท่านั้นแต่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ของโครงสร้างอำนาจใน 3 ระดับทั้งในระดับ ท้องถิ่น (Local), ชาติ (National) และ โลก (Global) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (Dingwerth, 2004)

1) ระดับท้องถิ่น (local) หมายถึง ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญในการดูแลและจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ของตนเอง ในระดับนี้ความเปราะบางและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศถูกกำหนดโดยปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจเฉพาะพื้นที่ เช่น บทบาททางเพศ บรรทัดฐานเชิงวัฒนธรรม ภายใต้โครงสร้างอำนาจในครัวเรือนหรือชุมชนที่ส่งผลให้คนบางกลุ่มไม่มีอำนาจในการตัดสินใจหรือเข้าถึงทรัพยากรเพื่อปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามอำนาจของชุมชนท้องถิ่นมักถูกจำกัดด้วยนโยบายจากรัฐหรือข้อผูกพันระดับโลก

2) ระดับชาติ (National) ในระดับนี้ หมายถึง รัฐบาล หน่วยงานรัฐ และสถาบันทางการเมืองภายในประเทศ ซึ่งมีหน้าที่กำหนดนโยบาย บังคับใช้กฎหมาย และเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงระหว่างข้อกำหนดระดับโลกกับการดำเนินการในระดับท้องถิ่น รัฐในฐานะผู้กำหนดนโยบายและผู้กระจายทรัพยากรมีบทบาทสำคัญในการสร้างหรือจำกัดขีดความสามารถในการปรับตัวของประชาชนผ่านนโยบายสาธารณะ

3) ระดับโลก (Global) ในระดับนี้ประกอบด้วยองค์การระหว่างประเทศ เช่น องค์การสหประชาชาติ (UN), ธนาคารโลก (World Bank), กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) หรือกองทุนสิ่งแวดล้อมโลก (GEF) เป็นต้น ซึ่งองค์การระหว่างประเทศเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและการจัดการภัยพิบัติผ่านการออกแบบกลไกการเงินและโครงการช่วยเหลือด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงมีอำนาจในการกำหนดกรอบนโยบายโลก และสนับสนุนทางการเงินหรือเทคโนโลยีแก่ประเทศกำลังพัฒนาต่าง ๆ

ในขณะเดียวกันแนวคิดโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อมก็มีความท้าทาย คือ ความไม่สมดุลทางอำนาจ ประเทศพัฒนาแล้วมักมีบทบาทในการกำหนดทิศทางของนโยบายโลก ขณะที่ประเทศกำลังพัฒนามีข้อจำกัดในการมีส่วนร่วม ดังนี้ (Pattberg, 2012)

การบังคับใช้ข้อตกลง การไม่มีโครงสร้างบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพทำให้หลายข้อตกลงในกรอบโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อมประสบปัญหา

ความซับซ้อนของปัญหา ปัญหาสิ่งแวดล้อมมีความเชื่อมโยงกัน เช่น การลดลงของความหลากหลายทางชีวภาพส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งต้องการการแก้ปัญหาแบบองค์รวม

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศและแรงงานผู้หญิงอินเดียในภาคเกษตรกรรมสามารถแบ่งได้เป็น 5 กลุ่ม ประกอบด้วย วรรณกรรมกลุ่มที่ศึกษาและอธิบายถึงผลกระทบจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศต่อแรงงานหญิงในภาคเกษตรกรรม วรรณกรรมกลุ่มที่ศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ ภาคเกษตรและเศรษฐกิจ วรรณกรรมกลุ่มที่อธิบายถึงสาเหตุของการมีแรงงานหญิงติดอยู่ในภาคเกษตรจำนวนมาก วรรณกรรมกลุ่มที่อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างความไม่เท่าเทียมทางเพศในภาคการเกษตรและปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ วรรณกรรมกลุ่มที่อธิบายถึง

ผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดียกับความเปราะบางจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และวรรณกรรมกลุ่มที่ศึกษาแนวคิดโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อมภายใต้มิติทางเพศ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) **วรรณกรรมกลุ่มที่อธิบายถึงความเปราะบางจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดีย** เช่นที่ปรากฏในงานของ Chitra Parayil, Aiswarya.T.P และ Binoo.P.Bonny เรื่อง Gender Vulnerability in Agriculture Related to Climate Change (Chitra Parayil et al., 2022) งานของ S.S. Ydav และ Rattan Lal เรื่อง Vulnerability of women to climate change in arid and semi-arid regions: The case of India and South Asia (Lal, 2018) งานของ T.P. Aiswarya และ คนอื่น ๆ เรื่อง Gendered vulnerabilities in small scale agricultural households of Southern India (T.P. Aiswarya et al., 2023) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความเปราะบางของผู้หญิงอินเดียในภาคเกษตรกรรมโดยส่วนใหญ่แล้วมีผลกระทบมาจากความยากจน ความไม่เท่าเทียมทางเพศ สิทธิในที่ดิน การพึ่งพาการเกษตรอย่างหนัก การเข้าถึงการศึกษาและข้อมูลที่จำกัด ทำให้ผู้หญิงมีความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความเปราะบางนี้ยังได้รับการซ้อนทับจากทรัพย์สินที่น้อย การแยกขาดจากสังคม การขาดความคล่องตัว และการไม่สามารถเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการรับมือกับภัยพิบัติรวมถึงสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้หญิงในภาคการเกษตรต้องต้องทำกิจกรรมที่มีความเสี่ยงและอันตราย

งานบางส่วนชี้ว่าครัวเรือนที่มีผู้หญิงเป็นหัวหน้ามีความเปราะบางด้านการดำรงชีวิตและเศรษฐกิจมากกว่าครัวเรือนที่มีผู้ชายเป็นหัวหน้าซึ่งมักมีสถานะทางสังคมหรือสร้างรายได้แก่ครอบครัวได้มากกว่าครัวเรือนที่มีหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้หญิง จึงสามารถสันนิษฐานได้ว่ายังสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนดีเท่าไร ก็ยังมีความเสี่ยงต่อเหตุการณ์สภาพอากาศที่รุนแรงน้อยลงเท่านั้น ส่งผลให้ครัวเรือนที่มีผู้หญิงเป็นหัวหน้ามีความเสี่ยงและเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่รุนแรงมากกว่าครัวเรือนที่มีผู้ชายเป็นหัวหน้า อย่างไรก็ตามจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในกลุ่มนี้ พบว่าส่วนใหญ่มีวิธีศึกษาโดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ มีการเปรียบเทียบร้อยละ ตัวเลข คำนวณสัดส่วนที่ผู้หญิงมีส่วนร่วมในภาคการเกษตรและคำนวณความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยสำรวจจากข้อมูลสำมะโนประชากรที่เผยแพร่โดยรัฐบาลอินเดียถึงสัดส่วนดังกล่าวไม่ว่าจะเป็น สัดส่วนแรงงานหญิงที่มีส่วนร่วมในภาคเกษตรกรรม หรือสัดส่วนผลกระทบและความเสียหายจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

2) **วรรณกรรมกลุ่มที่ศึกษาและอธิบายถึงผลกระทบจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศต่อแรงงานหญิงในภาคเกษตรกรรม** เช่นที่ปรากฏในงานของ Jagadish Thaker และ Mohan J. Dutta เรื่อง Sustainability, Ecology, and Agriculture in Women Farmers' Voices: Culture-Centering Gender and Development (Thaker, 2020) งานของ Nitya Chanana และ Pramod K. Aggarwal เรื่อง women in agriculture and climate change risk: hotspots for development (Aggarwal, 2018) และงานของ Sharon Sarah Thawaney เรื่อง Empowering women in agriculture: A gendered approach to climate change and food security (Thawaney, 2024) งานในกลุ่มนี้ได้อธิบายและแสดงให้เห็นถึงปัญหาที่แรงงานหญิงใน

ภาคเกษตรกรรมต้องพบเจออย่างรุนแรง โดยชี้ให้เห็นว่าปัญหาสภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลงนั้นส่งผลกระทบต่อผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย เพราะสำหรับผู้หญิงแล้วเกษตรกรรมเปรียบเสมือนชีวิตที่เป็นทั้งแหล่งอาหาร ทรัพยากร ทรัพย์สิน และงาน เนื่องจากผู้หญิงมีบทบาทสำคัญและมีจำนวนแรงงานอยู่มากในภาคการเกษตรโดยเฉพาะในทวีปเอเชียใต้ เมื่อเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจะสร้างความเสียหายและผลกระทบต่อแรงงานหญิงเหล่านั้นมากเป็นพิเศษ เช่น ผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมต้องเผชิญกับปัญหาด้านสิทธิมนุษยชน ความปลอดภัย สุขภาพ การขาดแคลนอาหาร การเข้าถึงทรัพยากรในกรณีที่เกิดปัญหาด้านสภาพอากาศ และอัตราจ้างที่ลดลง เป็นต้น

และมีวรรณกรรมบางส่วนในกลุ่มนี้ที่ศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ ภาคการเกษตรและเศรษฐกิจ เช่นที่ปรากฏในงานของ Farzana Afridi เรื่อง The gendered effects of droughts: Production shocks and labor response in agriculture. (Farzana, 2021) งานของ ADB Institute เรื่อง Addressing the Impact of Climate Change on Women Farmers' Health in South Asia (Datta, 2024) และงานของ Fraser Sugden เรื่อง Agrarian stress and climate change in the Eastern Gangetic Plains: Gendered vulnerability in a stratified social formation (Sugden, 2014b) งานในกลุ่มนี้ได้อธิบายโดยแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงอยู่ในภาคเกษตรกรรมมากกว่าผู้ชายซึ่งถือเป็นแรงงานสำคัญที่ทำหน้าที่ในการผลิตและขับเคลื่อนอุตสาหกรรมเกษตรเพื่อส่งออก แม้ว่าการทำการเกษตรจะประสบปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจนเป็นผลให้เกิดภาวะขาดแคลนผลผลิตทั้งในการเกษตรและปศุสัตว์ มีปัญหาในการส่งออกสินค้าเกษตร แต่ผู้หญิงก็ไม่สามารถอพยพย้ายถิ่นฐาน (Climate Migration) ไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมอื่น ๆ ได้ เท่ากับผู้ชาย เพราะแรงงานหญิงเหล่านั้นยังคงต้องถูกจำกัดให้ทำหน้าที่ในการผลิตต่อไปจนทำให้ช่องว่างทางเพศในตลาดแรงงานเพิ่มสูงขึ้น เกิดความเหลื่อมล้ำของรายได้ตามการกระจายตัวในชนบทและในเมือง และส่งผลต่อโครงสร้างการผลิตของประเทศ

3) วรรณกรรมที่อธิบายถึงสาเหตุของการมีแรงงานหญิงติดอยู่ในภาคการเกษตรจำนวนมาก ซึ่งได้ให้แนวทางในการอธิบายไว้ว่า ผู้ชายอพยพเข้าไปยังเขตเมืองเพื่อแสวงหารายได้ที่ดีกว่าซึ่งเป็นผลจากการทำงานในภาคการเกษตรมีรายได้น้อยเนื่องจากเผชิญปัญหาภัยแล้งและผลผลิตที่ลดลง เช่นที่ปรากฏในงานของ S. Mahendra Dev and Robert E. Evenson เรื่อง Rural Development in India (Evenson, 2003) และ Radheshtam Jadhav เรื่อง Data focus. How women are doing the heavy lifting in agriculture งานของ Bridge India เรื่อง Female farmer are central to India's agricultural economy: Yet are they still invisible? งานเหล่านี้อธิบายถึงเหตุผลที่ทำให้อินเดียมีสัดส่วนของแรงงานหญิงในภาคเกษตรจำนวนมากจากการอพยพย้ายถิ่นฐานเข้าเมืองของผู้ชายจากปัญหาภัยแล้ง ปัญหาอุทกภัยที่เพิ่มสูงขึ้น ปริมาณน้ำฝนและอื่น ๆ ทำให้การทำงานในชนบทมีรายได้ไม่เพียงพอเพื่อหาเลี้ยงชีพแล้วจึงต้องหางานที่มีรายได้ดีกว่า ผู้หญิงจึงต้องติดอยู่ในภาคเกษตรกรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และต้องเผชิญกับภัยพิบัตินั้นต่อไป

4) **วรรณกรรมกลุ่มที่อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างความไม่เท่าเทียมทางเพศและปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ** เช่นที่ปรากฏในงานของ Abhilash Singh Maurya และ Ayush Mishra เรื่อง Women in Agriculture: The Indian Scenario (Mishra, 2023a) รวมทั้งงานของ Jayasheela G. เรื่อง The role of women: in India agriculture sector (G., 2015) งานของ Elena Alalunga และ Andrea Coveri เรื่อง Climate change and within-country inequality : New evidence from a global perspective (Paglialunga, 2022) วรรณกรรมในกลุ่มนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าภาคการเกษตรนั้นถือเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเพศ ซึ่งอธิบายให้เห็นว่า ผู้หญิงอินเดียได้รับการกดขี่ในภาคเกษตรกรรมอย่างมาก ต้องทำงานอย่างหนักทั้งรับผิดชอบหน้าที่ในการดูแลครอบครัวและในภาคการเกษตรภายใต้ค่าจ้างราคาถูกเมื่อเทียบกับงานมากมายที่ต้องรับผิดชอบ รวมถึงต้องพบเจอกับการเลือกปฏิบัติทางเพศ การถูกบังคับให้ทำการเกษตรเพื่อช่วยเหลือครอบครัว ประกอบกับวิกฤตจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทั้งปัญหาความร้อนที่รุนแรงภัยแล้ง น้ำท่วม ฝนตกหนัก ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตและความมั่นคงในชีวิตของแรงงานหญิงเหล่านี้อย่างรุนแรง

5) **วรรณกรรมกลุ่มที่ศึกษาแนวคิดโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อมภายใต้มิติทางเพศ** เช่นที่ปรากฏในงานของ Joanna Flavell เรื่อง Mainstreaming Gender in Global Climate Governance (Flavell, 2023) ซึ่งได้อธิบายไว้ว่าความสัมพันธ์ในมิติทางเพศกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศควรถูกนำมากำหนดและปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม จึงควรผลักดันการกำหนดเชิงนโยบายของรัฐเข้ากับความเปราะบางที่แตกต่างระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย ซึ่งจะช่วยให้ผู้หญิงเหล่านั้นหลุดออกจากโครงสร้างอำนาจที่ไม่เป็นธรรม และงานของ Ranjeeta Mukherjee เรื่อง Eco-feminism: Role of Women in Environmental Governance and Management ได้อธิบายว่าผู้หญิงยังคงถูกกีดกันออกจากระบบการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจในทุกระดับของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงมักจะถูกทำให้เป็นเพียงกลุ่มชายขอบในกระบวนการกำหนดนโยบาย พวกเธอถูกละเลยจนที่ไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือ หรือคุ้มครอง หรือฟื้นฟู พวกเธอจึงต้องเผชิญหน้ากับอุปสรรคมากมายจากความเหลื่อมล้ำในสังคมที่ยังคงดำรงอยู่ (Mukherjee, 2023)

นอกจากนี้งานเขียนของ Charlotte Bretherton เรื่อง Movements, Networks, Hierarchies: A Gender Perspective on Global Environmental Governance (Bretherton, 2003) งานของ Seema Arora-Jonsson เรื่อง Gender, Development and Environmental Governance (Jonson, 2012) ซึ่งได้ให้แนวทางในการอธิบายแนวคิดโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อมในมิติทางเพศไว้ว่าสิ่งที่มีอิทธิพลต่อศักยภาพและการดำรงชีวิตของผู้หญิงคือแนวปฏิบัติหรือแนวนโยบายภายใต้การกำกับดูแลด้านสิ่งแวดล้อมโลก เนื่องจากแนวนโยบายหรือการปกครองที่เท่าเทียมกันในมิติของเพศนั้นจะช่วงส่งเสริมให้ผู้หญิงได้มีส่วนร่วมต่อการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมเพราะในทางปฏิบัติแล้วผู้หญิงอยู่ภายใต้บรรทัดฐานทางเพศที่ชัดเจนโดยมีปัจจัยหลายประการ

รวมกันเพื่อสร้างความแตกแยกระหว่างเพศ ดังนั้นจึงเป็นความท้าทายอย่างมากต่อแนวคิดโลกาภิบาลด้านสิ่งแวดล้อมที่ผู้กำหนดนโยบายจะต้องให้ความสำคัญต่อความเท่าเทียมระหว่างเพศ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม การจัดสรรทรัพยากรและการพัฒนาที่เท่าเทียมระหว่างเพศหญิงและเพศชาย

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า งานชิ้นต่าง ๆ ที่มีการศึกษาปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศและแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมนั้นโดยส่วนใหญ่มักศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศกับแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดียโดยมุ่งเน้นไปที่การกล่าวถึงผลกระทบในเชิงทั่วไปที่ผู้หญิงในภาคการเกษตรได้รับอย่างรุนแรงจากปัญหาสภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง เช่น รายได้ที่ลดลง ภาระงานที่เพิ่มขึ้น และมีงานจำนวนหนึ่งชี้ให้เห็นว่าปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลให้เกิดการโยกย้ายแรงงานจากภาคเกษตรไปสู่อุตสาหกรรมอื่น ทั้งนี้แรงงานเหล่านั้นมักเป็นผู้ชายซึ่งปรากฏในวรรณกรรมอีกจำนวนหนึ่งที่พยายามอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและความไม่เท่าเทียมทางเพศ งานบางส่วนชี้ให้เห็นว่าการโยกย้ายในลักษณะดังกล่าวที่เกิดขึ้นในภาคเกษตรกรรมเป็นสาเหตุของการมีแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมจำนวนมากและแรงงานผู้หญิงเหล่านี้ยังคงเผชิญหน้ากับผลกระทบจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างรุนแรงต่อไป รวมทั้งยังมีงานจำนวนหนึ่งที่ต้องการอธิบายอิทธิพลของนโยบายด้านสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลต่อเพศหญิง

อย่างไรก็ตามจากการทบทวนวรรณกรรมในเบื้องต้นแม้จะมีงานจำนวนหนึ่งที่มีการวิเคราะห์มิติทางเพศ แต่ยังไม่พบการอธิบายว่าโครงสร้างทางเพศและความไม่เท่าเทียมเชิงโครงสร้างนั้นทำหน้าที่สร้าง “ความเปราะบาง” (vulnerability) ต่อแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรอย่างไรภายใต้สภาวะวิกฤติภูมิอากาศ กล่าวคืองานวิจัยที่ผ่านมาอาจชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงได้รับผลกระทบอย่างหนักแต่ยังไม่มีการวิเคราะห์ต่อไปว่าภายใต้ผลกระทบที่รุนแรงนั้นเชื่อมโยงกับโครงสร้างอำนาจอย่างไรในฐานะที่เป็นปัจจัยกำหนด “ความอ่อนไหว” (sensitivity) และ “ความสามารถในการปรับตัว” (adaptive capacity) ของพวกเธอซึ่งอยู่ภายใต้แนวคิด Climate Vulnerability

อีกทั้งยังไม่พบงานใดที่เชื่อมโยงกรอบแนวคิด Climate Vulnerability เข้ากับแนวคิด Global Environmental Governance ในการวิเคราะห์นโยบายด้านสภาพภูมิอากาศระดับโครงสร้าง 3 ระดับ ได้แก่ ระดับท้องถิ่น ระดับรัฐ และระดับโลก ซึ่งนโยบายอาจมองข้ามข้อจำกัดของแรงงานผู้หญิงในชนบทที่ไม่มีอำนาจต่อรองเพียงพอ งานวิจัยนี้จึงต้องการเติมเต็มช่องว่างดังกล่าวภายใต้การศึกษาความอ่อนไหวต่อผลกระทบ (Sensitivity) และความสามารถในการปรับตัว (Adaptive Capacity) ของแรงงานผู้หญิงภาคเกษตรกรรมของอินเดียในเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พร้อมกับเชื่อมโยงโครงสร้างทางเพศผ่านแนวคิด Global Environmental Governance ที่ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นว่านโยบายด้านสภาพภูมิอากาศที่ไม่ได้คำนึงถึงข้อจำกัดทางเพศอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ซ้ำเติมความเปราะบางของแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมได้

3. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาความเปราะบางของแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดที่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โครงสร้างทางสังคม และความเหลื่อมล้ำทางเพศได้อย่างครอบคลุม บทนี้จึงนำเสนอกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาการวิจัยซึ่งประกอบด้วยแนวคิด Climate Vulnerability และแนวคิด Global Environmental Governance เพื่อให้เข้าใจถึงความเปราะบางเชิงโครงสร้างที่แรงงานผู้หญิงต้องเผชิญในบริบทของภาคเกษตรกรรมอินเดีย

กรอบแนวคิดนี้จะช่วยวิเคราะห์ว่าความไม่เท่าเทียมทางเพศภายใต้การเผชิญหน้ากับปัญหาสภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกันนั้นส่งผลต่อ “ความอ่อนไหว” (Sensitivity) และ “ความสามารถในการปรับตัว” (Adaptive Capacity) ของแรงงานผู้หญิง นอกจากนี้ยังวิเคราะห์ว่านโยบายของรัฐและการกำกับดูแลในระดับโลก มีบทบาทในการเสริมสร้างหรือจำกัดความสามารถของผู้หญิงในการเผชิญกับวิกฤตสภาพภูมิอากาศ

สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้นั้นใช้แนวคิด Climate Vulnerability เพื่อเป็นกรอบในการประเมินความเปราะบางที่แรงงานผู้หญิงอินเดียในภาคเกษตรกรรมต้องพบเจอ ดังนั้นงานชิ้นนี้จึงเลือกใช้กรอบแนวคิดดังกล่าว เนื่องจากเห็นว่ากรอบแนวคิด Climate Vulnerability ที่เลือกใช้นั้นมีความครอบคลุมและมีแนวทางในการวิเคราะห์ที่ชัดเจน ดังเช่นที่ปรากฏในงานของ United Nations เรื่อง The Unjust Climate ซึ่งเห็นได้ว่า UN ได้ใช้กรอบแนวคิดดังกล่าวในการวิเคราะห์โดยแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยซึ่งอาศัยในชนบท โดยกลุ่มเปราะบางนี้ได้รับอิทธิพลจากหลายปัจจัย เช่น ความไม่เท่าเทียมทางเพศ และความมั่งคั่ง รวมกับปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทำให้กลุ่มคนเหล่านี้เผชิญความเสี่ยงมากกว่าคนทั่วไปจึงต้องเผชิญกับปัญหาที่รุนแรงและมีความเปราะบางมากขึ้นไปอีก

อย่างไรก็ตามงานวิจัยชิ้นนี้ได้ศึกษาแนวคิด Climate Vulnerability โดยมุ่งเน้นศึกษาในประเด็นด้านความอ่อนไหวต่อผลกระทบและความสามารถในการปรับตัวเป็นหลัก ซึ่งไม่ได้มุ่งเน้นการศึกษาภายใต้ประเด็นของการสัมผัสต่อภัยพิบัติ ซึ่งเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของ Climate Vulnerability เนื่องจากเห็นว่าประเด็นเรื่องการสัมผัสต่อภัยพิบัติได้รับการศึกษาอย่างครอบคลุมและส่งผลต่อทุกคนในพื้นที่ใกล้เคียงกันโดยไม่แยกเพศ ดังนั้นการออกแบบการหาข้อมูล รวมถึงการวิเคราะห์ข้อมูลจะมุ่งเน้นไปที่ประเด็นด้านความอ่อนไหวต่อผลกระทบและความสามารถในการปรับตัวเป็นหลักเป็นสำคัญ ดังนี้

1) ประเด็นด้านความอ่อนไหวจากผลกระทบ โดยจะมุ่งเน้นการหาข้อมูลของความอ่อนไหวจากผลกระทบที่แรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมต้องเผชิญภายใต้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยดูจากความยากจน การขาดแคลนรายได้ ปัญหาด้านสุขภาพ การเข้าถึงทรัพยากรทางการเกษตรและการเข้าถึงอาหารและน้ำ

2) ประเด็นด้านความสามารถในการปรับตัว โดยมุ่งเน้นความสามารถในการปรับตัวของแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมที่ต้องเผชิญภายใต้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยดูจากการรับมือกับความตึงเครียดจากสภาพอากาศ วิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งในทางลบและ

ทางบวก โดยเน้นไปที่สัดส่วนการโยกย้ายที่ดิน การเปลี่ยนงาน การแลกเปลี่ยนทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นเมล็ดพันธุ์พืช อาหาร น้ำ

อีกทั้งใช้แนวคิด Global Environmental Governance เพื่อใช้การวิเคราะห์ว่าแนวคิด Global Environmental Governance นี้มีส่วนทำให้เกิดความเปราะบางต่อแรงงานผู้หญิงในภาคการเกษตรของอินเดีย จึงใช้แนวคิดดังกล่าวเพื่อเป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศว่าการกำหนดนโยบาย การจัดสรรทรัพยากร และการตัดสินใจเชิงสถาบันเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศนั้น ส่งผลกระทบท่อกลุ่มเปราะบาง เช่น แรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดียอย่างไม่เท่าเทียม โดยมุ่งเน้นไปที่ประเด็นโครงสร้างอำนาจแบบหลายระดับ (multi-level power structure) ที่ทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงบริบทด้านนโยบายและสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่น ระดับรัฐ และในระดับโลก เพื่อตรวจสอบต่าง ๆ ของปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มเปราะบาง ดังนี้

1) ระดับท้องถิ่น (Local) โดยจะมุ่งเน้นการหาข้อมูลของบทบาทของชุมชนท้องถิ่นองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิทธิในการตัดสินใจ รวมถึงการจัดการต่อความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เช่น ความแห้งแล้ง น้ำท่วม หรือการโยกย้ายถิ่นฐาน โดยใช้ข้อมูลจากวารสารหรือบทความต่าง ๆ ที่ได้สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเปราะบาง รวมถึงบทความวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) ระดับชาติ (National) โดยจะมุ่งเน้นการหาข้อมูลของนโยบายของรัฐเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, นโยบายด้านสิ่งแวดล้อม โดยใช้ข้อมูลจากเอกสารราชการ นโยบายรัฐ รายงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

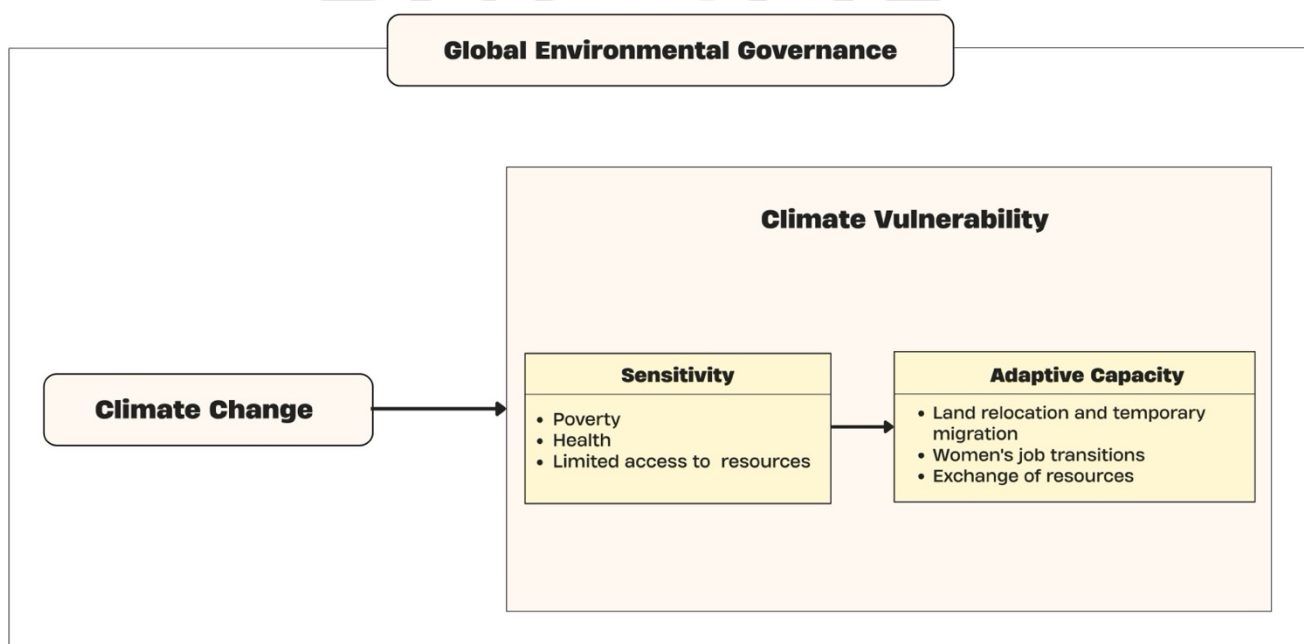
3) ระดับโลก (Global) โดยจะมุ่งเน้นการหาข้อมูลเกี่ยวกับอิทธิพลขององค์การระหว่างประเทศ เช่น UN, World Bank, IMF, WTO หรือกระแสโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองโลกที่ส่งผลต่อการกำหนดทิศทางการใช้ทรัพยากรของประเทศกำลังพัฒนา

โดยสรุปการใช้กรอบแนวคิด Climate Vulnerability และแนวคิด Global Environmental Governance เพื่อเป็นกรอบวิเคราะห์ที่เชื่อมโยงกันในการทำความเข้าใจลักษณะความเปราะบางของกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ทั้งในมิติของความอ่อนไหวต่อผลกระทบและการปรับตัว โดยวิเคราะห์ภายใต้โครงสร้างอำนาจแบบหลายระดับจะช่วยให้มองเห็นกระบวนการตอบสนองต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม ถึงแม้ว่าความพยายามในการจัดการกับวิกฤตสภาพภูมิอากาศจะได้รับการผลักดันจากนโยบายระดับโลกและระดับรัฐ แต่อำนาจในระดับต่าง ๆ และโครงสร้างทางสังคม เช่น มิติทางเพศ ความเหลื่อมล้ำ มักทำให้นโยบายเผชิญกับข้อจำกัดและไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ได้รับผลกระทบได้อย่างแท้จริง

ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้จึงศึกษาโดยเชื่อมโยงระหว่างกรอบแนวคิด Climate Vulnerability และ Global Environmental Governance เป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการทำความเข้าใจความซับซ้อนของปัญหา โดยเน้นการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มเปราะบาง รวมถึงวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจที่แฝงอยู่ในนโยบายและกลไกการจัดการ เพื่อชี้ให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่สามารถแยกออกจากมิติอื่น ๆ ทางสังคมได้โดยเฉพาะโครงสร้างอำนาจทางเพศ

เพื่อนำไปสู่การตอบคำถามของงานวิจัยที่ว่าจึงสมควรใช้แนวคิด Climate Vulnerability และแนวคิด Global Environmental Governance เป็นกรอบแนวคิดหลัก

เพื่อให้การวิเคราะห์ปัญหาเป็นไปอย่างเป็นระบบ งานวิจัยนี้ได้นำเสนอกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ที่เชื่อมโยงแนวคิดเรื่อง ความเปราะบางต่อสภาพภูมิอากาศ (Climate Vulnerability) กับแนวคิดโลกาภิบาลด้านสิ่งแวดล้อม (Global Environmental Governance) กรอบแนวคิดดังกล่าวจะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเปราะบางต่อสภาพภูมิอากาศในภาคเกษตรกรรม ซึ่งล้วนมีอิทธิพลต่อความอ่อนไหวต่อผลกระทบและความสามารถในการปรับตัวของแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดีย ภายใต้นโยบายด้านสิ่งแวดล้อมที่ดำเนินอยู่ในหลากหลายระดับ ทั้งระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับโลก แผนภาพกรอบแนวคิดการวิจัยนี้จึงถูกออกแบบมาแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดียภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา: ผู้วิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

เพื่อให้สามารถเข้าใจถึงความอ่อนไหวต่อผลกระทบ (Sensitivity) และความสามารถในการปรับตัว (Adaptive Capacity) ของแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดียต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภายใต้โครงสร้างทางเพศและแนวคิด Global Environmental Governance งานวิจัยนี้จึงเลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลผ่านการค้นคว้าเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีเป้าหมายในการค้นคว้าเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัย คือ เพื่อศึกษาความอ่อนไหวต่อผลกระทบและความสามารถในการปรับตัว ของแรงงานผู้หญิงภาคเกษตรกรรมของอินเดียในเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยชิ้นนี้มีข้อมูลประกอบการศึกษาแบ่งออกเป็นสองประเภทหลักเพื่อประกอบการวิเคราะห์ ดังนี้

1) ข้อมูลปฐมภูมิ

ข้อมูลปฐมภูมิประกอบด้วยเอกสารของภาครัฐและหน่วยงานราชการของอินเดียที่เปิดเผยต่อสาธารณชน เช่น แผนพัฒนาแห่งชาติด้านการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (National Action Plan on Climate Change – NAPCC), รายงานของกระทรวงสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเอกสารของภาครัฐ (Ministry of Environment, and Climate Change – MoEFCC), เอกสารนโยบายจากระดับรัฐ เช่น รัฐอัสสัม รัฐมัลยาประเทศ และข้อมูลสถิติทางการเกษตรจากสำนักงานสถิติแห่งชาติของอินเดีย รวมถึงรายงานการประเมินความเปราะบางของภาคเกษตรกรรมที่จัดทำโดย Department of Science and Technology (DST) ซึ่งมีการประเมินภายใต้กรอบ Climate Vulnerability Framework ที่พัฒนาโดยหน่วยงานรัฐและมหาวิทยาลัยในอินเดียร่วมกัน รวมถึงคำประกาศ ข้อมูลสถิติที่แสดงให้เห็นถึงปัญหาและผลกระทบที่ภาคเกษตรกรรมของอินเดียได้รับจากการเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศ

2) ข้อมูลทุติยภูมิ

ข้อมูลทุติยภูมิประกอบด้วยบทความวิชาการ หนังสือ รายงานวิจัย และวารสารทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับแนวคิด Climate Vulnerability และ Global Environmental Governance และที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับ ความอ่อนไหว (sensitivity) และความสามารถในการปรับตัว (adaptive capacity) ของแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมในอินเดียภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยเฉพาะงานวิจัยที่ศึกษาประเด็นทางเพศและความไม่เท่าเทียมทางโครงสร้างอำนาจทางเพศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อระดับความเสี่ยงของกลุ่มผู้หญิงในชนบท เช่น รายงานของ Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC),

รายงานจากองค์กรระหว่างประเทศ เช่น World Bank, UN Women, FAO และ UNDP ซึ่งศึกษาเรื่องเพศ ความยากจน และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในอินเดียและประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ

ข้อมูลจากทั้งแหล่งปฐมภูมิและทุติยภูมิที่กล่าวมาข้างต้นมีบทบาทสำคัญในการสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบของปัญหาและความท้าทายที่กลุ่มเปราะบางในสังคมอินเดียโดยเฉพาะแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมต้องเผชิญจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ไม่ว่าจะเป็นในมิติของรายได้ การเข้าถึงทรัพยากร หรือในวิถีชีวิตประจำวันของพวกเธอ ข้อมูลเหล่านี้จะถูกนำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อแสดงให้เห็นถึงความเปราะบางในมิติของความอ่อนไหวและข้อจำกัดในการปรับตัวที่เกิดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม เพศ และโครงสร้างอำนาจ

นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นถึงลักษณะของผลกระทบที่ไม่เท่าเทียมกันซึ่งแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมต้องเผชิญอย่างรุนแรงมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ อันเนื่องมาจากโครงสร้างทางสังคมที่กีดกันพวกเธอออกจากโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และการได้รับการคุ้มครองจากนโยบายสาธารณะ ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยจึงไม่เพียงแต่ทำหน้าที่เป็นหลักฐานทางวิชาการ แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการชี้ให้เห็นถึงความไม่เป็นธรรมเชิงโครงสร้างที่ซ่อนอยู่ภายใต้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในสังคม เพื่ออธิบายและแสดงข้อมูลประกอบการวิเคราะห์อย่างชัดเจนถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรในกลุ่มดังกล่าว และเพื่อแสดงให้เห็นถึงผลกระทบที่ไม่เท่าเทียมกันจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลให้กลุ่มคนบางกลุ่ม ดังเช่นแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดียต้องเผชิญความเสี่ยงและผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ เป็นอย่างมาก

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้เอกสารในการเก็บข้อมูล (Documentary Data) เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูลโดยวิเคราะห์จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบ ความเสี่ยง และความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่แรงงานผู้หญิงอินเดียในภาคการเกษตรต้องเผชิญ โดยมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1) ศึกษาบททวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดแนวทางในการศึกษาและสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2) เก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ทั้งประเด็นด้านความเสี่ยงต่อภัยพิบัติ ความอ่อนไหวต่อผลกระทบ และความสามารถในการปรับตัวของแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดีย

3) นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ โดยแบ่งเป็นประเด็นด้านความอ่อนไหวต่อผลกระทบ และประเด็นด้านความสามารถในการปรับตัว โดยนำข้อมูลเกี่ยวกับความยากจน การขาดแคลนรายได้ ปัญหาด้านสุขภาพ การเข้าถึงทรัพยากรของแรงงานผู้หญิงอินเดียในภาคการเกษตร มาจากเอกสารของภาครัฐ และบทความวิชาการ เช่น เอกสารสำรวจที่

แสดงถึงสัดส่วนรายได้จากการทำการเกษตร สัดส่วนของผลผลิตทางการเกษตรที่ลดลง หรือวิถีชีวิตของการบริโภคอาหารและน้ำแรงงานผู้หญิงในภาคการเกษตรของอินเดีย และนำข้อมูลเกี่ยวกับการปรับตัวจากผลกระทบ การรับมือกับความตึงเครียดจากสภาพอากาศ วิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งในทางลบและทางบวก โดยใช้ข้อมูลจากบทความวิชาการหรืองานวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงการรับมือกับปัญหาดังกล่าว โดยเน้นไปที่การโยกย้ายที่ดิน การเปลี่ยนงาน การแลกเปลี่ยนทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นเมล็ดพันธุ์พืช อาหาร น้ำ เพื่อนำมาวิเคราะห์และแสดงให้เห็นว่าภายใต้ผลกระทบ ความเสี่ยงและความท้าทายเหล่านี้ แรงงานผู้หญิงอินเดียในภาคการเกษตรต้องตกอยู่ภายใต้โครงสร้างทางสังคม หรือปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลให้พวกเธอได้รับผลกระทบที่รุนแรงมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ โดยไม่สามารถหลีกเลี่ยงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่กำลังเผชิญอยู่ได้

บทที่ 4

ผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่าแรงงานผู้หญิงภาคเกษตรกรรมของอินเดียได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างรุนแรงซึ่งความเปราะบางที่เกิดขึ้นนั้นสามารถวิเคราะห์ผ่านโครงสร้างการนำเสนอหลัก 2 ประเด็น ได้แก่

1. ความอ่อนไหวต่อผลกระทบ (Sensitivity) ซึ่งจะนำเสนอโดยประกอบด้วย

1.1 มิติของความอ่อนไหวต่อผลกระทบ ในประเด็นต่าง ๆ ที่สะท้อนถึงระดับความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ทั้งในด้านความยากจน รายได้ สุขภาพ และการเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นในการดำรงชีวิต

1.2 การเชื่อมโยงมิติความอ่อนไหวต่อผลกระทบดังกล่าวเข้ากับโครงสร้างอำนาจทางเพศที่ส่งผลให้แรงงานหญิงไม่สามารถหลีกเลี่ยงผลกระทบได้

1.3 การวิเคราะห์ความอ่อนไหวต่อผลกระทบภายใต้กรอบแนวคิดโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม (Global Environmental Governance) ซึ่งสะท้อนว่าโครงสร้างเชิงนโยบายนั้นมีบทบาทต่อความเปราะบางที่เพิ่มขึ้นของผู้หญิง

2. ความสามารถในการปรับตัว (Adaptive Capacity) ซึ่งจะนำเสนอโดยประกอบด้วย

2.1 มิติของความสามารถในการปรับตัวของแรงงานหญิงต่อสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงในประเด็นต่าง ๆ ทั้งในด้านการโยกย้ายที่ดินและการย้ายถิ่นฐาน การเปลี่ยนงาน และการแลกเปลี่ยนทรัพยากรที่จำเป็นในการดำรงชีวิต

2.2 การเชื่อมโยงมิติของความสามารถในการปรับตัวดังกล่าวกับโครงสร้างอำนาจทางเพศที่ทำให้ศักยภาพในการปรับตัวของแรงงานหญิงถูกจำกัด

2.3 การวิเคราะห์ความสามารถในการปรับตัวภายใต้แนวคิดโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อมที่ชี้ให้เห็นว่าแรงงานหญิงมักถูกละเลยจากระบบการกำหนดทิศทางนโยบายที่ส่งผลต่อชีวิตของพวกเขาอย่างลึกซึ้ง

การนำเสนอผลการศึกษาตามโครงสร้างดังกล่าวจะช่วยชี้ให้เห็นถึงความเปราะบางผ่านมิติของความอ่อนไหวต่อผลกระทบความสามารถในการปรับตัวของแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดียภายใต้ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ อีกทั้งสะท้อนให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศนั้นซ้อนทับอยู่บนโครงสร้างอำนาจทางเพศที่ไม่เท่าเทียมและกรอบแนวคิดโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นผลของกระบวนการทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองที่มีมายาวนานโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ความอ่อนไหวต่อผลกระทบ (Sensitivity)

แรงงานผู้หญิงภาคเกษตรกรรมของอินเดียได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างมากในหลายมิติ โดยประเด็นต่าง ๆ สะท้อนถึงระดับความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และสามารถเชื่อมโยงเข้ากับโครงสร้างอำนาจทางเพศที่ส่งผลให้แรงงานหญิงไม่สามารถหลีกเลี่ยงผลกระทบได้ ภายใต้กรอบแนวคิดโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งสะท้อนว่าโครงสร้างเชิงนโยบายนั้นมีบทบาทต่อความเปราะบางที่เพิ่มขึ้นของผู้หญิง

1.1 มิติของความอ่อนไหวต่อผลกระทบ

จากการศึกษาพบว่าแรงงานผู้หญิงภาคเกษตรกรรมของอินเดียได้รับความอ่อนไหวต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างมาก ซึ่งทำให้พวกเธอได้รับผลกระทบในหลายมิติไม่ว่าจะเป็นความยากจนและการขาดแคลนรายได้ ปัญหาด้านสุขภาพ และความลำบากในการเข้าถึงทรัพยากรอาหารและน้ำของผู้หญิง โดยแต่ละมิติมีรายละเอียดดังนี้

1.1.1 ความยากจนและการขาดแคลนรายได้

การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศทำให้แรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดียได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงเนื่องจากพวกเธอต้องเผชิญกับความทุกข์และความยากลำบากในการดำเนินชีวิตภายใต้บทบาททางการเกษตรเพราะผู้หญิงมีบทบาทสำคัญที่เป็นแรงงานอยู่ในภาคการเกษตรกว่าร้อยละ 70 ทำให้ผู้หญิงต้องเผชิญกับผลกระทบอย่างรุนแรง ภายใต้สถานการณ์การเกษตรของอินเดียพบว่าแรงงานผู้หญิงเหล่านี้ต้องเผชิญกับความเสี่ยงทางการเงินที่เพิ่มมากขึ้นในกรณีที่สภาพอากาศไม่เอื้ออำนวยต่อการทำกิจกรรมทางการเกษตร รวมทั้งอัตราค่าจ้างที่พวกเธอได้รับนั้นอยู่ในระดับที่ต่ำมากเมื่อเทียบกับผู้ชายส่งผลให้พวกเธอถูกกีดกันในทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น (Farzana, 2021)

การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศไม่ได้เพียงทำให้อุณหภูมิเฉลี่ยสูงขึ้นเท่านั้นแต่ยังทำให้เกิดการแปรปรวนของสภาพอากาศ ไม่ว่าจะเป็นภัยแล้งหรือน้ำท่วมซึ่งเกิดขึ้นโดยไม่สามารถควบคุมได้ สถานการณ์เหล่านี้ทำให้แนวโน้มของรายได้และการจ้างงานในภาคเกษตรตกอยู่ในความเสี่ยงมากยิ่งขึ้น จากการสำรวจของ Institute of Labor Economics ปีค.ศ. 2010–2014 ครอบคลุม 8 เขตภูมิอากาศเกษตรของอินเดียพบว่าในช่วงที่เกิดภัยแล้งการมีส่วนร่วมของแรงงานในกลุ่มผู้หญิงลดลงอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเทียบกับผู้ชาย ผู้หญิงมีโอกาสถูกจ้างงานน้อยกว่าผู้ชายถึงร้อยละ 7.1 ผู้หญิงมีจำนวนวันทำงานลดลงมากกว่าผู้ชายถึงร้อยละ 11 และใช้เวลาหางานมากกว่าผู้ชายร้อยละ 15.4 ขณะที่ผู้ชายสามารถเพิ่มจำนวนวันทำงานนอกภาคเกษตรได้แต่ผู้หญิงไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ส่งผลให้รายได้จากค่าจ้างแรงงานในภาคเกษตรลดลงร้อยละ 29 (Farzana, 2021) นอกจากนี้รายงานขององค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ ระบุว่าครัวเรือนที่มีผู้หญิงเป็นหัวหน้าครัวเรือนในชนบทของอินเดียสูญเสียรายได้เฉลี่ยร้อยละ 8 ซึ่งมากกว่าครัวเรือนที่มีผู้ชายเป็นหัวหน้าครัวเรือนเนื่องจากความเครียดและผลกระทบจากความร้อนและสูญเสียรายได้กว่าร้อยละ 3 จากน้ำท่วมทำให้ผู้หญิงมีรายได้น้อยเนื่องจากการสูญเสียหลายพันล้านดอลลาร์ในหมู่ครัวเรือนเกษตรกรรมที่มีผู้หญิงเป็นหัวหน้าเพราะผู้หญิงเหล่านี้ต้องเผชิญความเครียดจากความร้อน น้ำท่วมหรือภัยแล้ง เกษตรกรหญิงและครัวเรือนที่มีผู้หญิงเป็นหัวหน้าในครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำและปานกลางกำลังประสบกับความสูญเสียจำนวนมากเนื่องจาก

ผลกระทบของสภาพอากาศ เช่น ความเครียดจากความร้อนหรือน้ำท่วม ส่งผลกระทบต่อการลดรายได้ครัวเรือนที่มีผู้หญิงเป็นหัวหน้าลงร้อยละ 3 ซึ่งคิดเป็น 16 พันล้านดอลลาร์ต่อปี (FAO, 2024)

อินเดียเป็นหนึ่งในภูมิภาคที่เผชิญกับความแห้งแล้ง ความเครียดจากความร้อน และปริมาณน้ำฝนที่รุนแรงมากที่สุดในโลกซึ่งส่งผลกระทบอย่างยิ่งต่อครัวเรือนที่มีผู้หญิงเป็นหัวหน้า เมื่อเทียบกับครัวเรือนที่มีผู้ชายเป็นหัวหน้า โดย FAO วิเคราะห์ว่าหากอุณหภูมิเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเพียง 1 องศาเซลเซียส แรงงานผู้หญิงเหล่านี้จะต้องเผชิญกับการสูญเสียรายได้รวมมากกว่าร้อยละ 34 ถือเป็นความแตกต่างที่มีอยู่ในผลผลิตทางการเกษตรและค่าจ้างระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย (Choubey, 2024) ในฐานะเกษตรกรและแรงงานภาคเกษตรผู้หญิงมีบทบาทสำคัญต่อความมั่นคงทางอาหารของประเทศ แรงงานผู้หญิงใช้เวลาทำงานในภาคการเกษตรมากกว่าผู้ชายถึงสองเท่าแต่พวกเขากลับได้รับค่าจ้างน้อยกว่าผู้ชายถึงร้อยละ 22 ตามรายงานสถิติการเกษตรที่จัดทำโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสวัสดิการเกษตร ในสังคมชนบทที่ผู้ชายเป็นใหญ่ของอินเดียยังมีความเชื่อว่าผู้ชายทำงานได้ผลผลิตมากกว่าผู้หญิง ส่งผลให้แรงงานหญิงในภาคเกษตรได้รับค่าจ้างต่ำกว่าผู้ชายมาก (Abhilash., 2023) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจึงทำให้ความมั่นคงหรือฐานะทางการเงินของครัวเรือนในภาคเกษตรกรรมลดลงจากการสูญเสียผลผลิตเกษตรกรรมจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศทำให้หลายครัวเรือนในชนบทต้องเผชิญกับความยากจน ซึ่งผู้หญิงมักจะเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดในแง่ของการขาดแคลนทรัพยากร จากการสำรวจของ Indian Council of Agricultural Research (ICAR) พบว่ากว่าร้อยละ 70 ของแรงงานหญิงในภาคเกษตรกรรมในอินเดียมีรายได้จากการเกษตรต่ำเนื่องจากความล่าช้าในฤดูฝนและอุณหภูมิที่เพิ่มขึ้น (Hernandez, 2022)

สาเหตุที่ส่งผลให้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความยากจนและการขาดแคลนรายได้ของแรงงานผู้หญิงในภาคการเกษตรของอินเดียเป็นผลมาจากปัจจัยสำคัญ ได้แก่ การที่แรงงานผู้หญิงเหล่านี้ไม่สามารถเปลี่ยนงานได้ด้วยข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของสังคม แม้ว่าอินเดียจะมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจอย่างมากเพราะภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีโอกาสในการทำงานใหม่ ๆ เกิดขึ้นในเขตเมืองและเขตอุตสาหกรรมแต่โอกาสเหล่านี้ไม่ได้เปิดกว้างสำหรับผู้หญิงในชนบทเท่าเทียมกับผู้ชายทำให้ผู้หญิงจำนวนมากไม่สามารถเปลี่ยนอาชีพหรือย้ายถิ่นไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมอื่น ๆ ได้ (Chaudhary, 2014) ด้วยข้อจำกัดว่าผู้หญิงในชนบทจำนวนมากไม่ได้รับการศึกษาเพียงพอ และบางคนไม่สามารถอ่านออกเขียนได้เพราะการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มทักษะมักเข้าไม่ถึงหมู่บ้านห่างไกล อีกทั้งยังรวมกับผู้หญิงมีสถานะต่ำต้อยในครัวเรือนการออกจากหมู่บ้านไปทำงานในเมืองหรือในโรงงานซึ่งต้องอยู่ห่างบ้านหลายวันอาจขัดต่อค่านิยมดั้งเดิมของครอบครัวที่ผู้หญิงต้องเลี้ยงลูก ดูแลบ้าน และถูกคาดหวังให้ทำงานในไร่ของครอบครัว จึงไม่มีอิสระในการย้ายถิ่นฐานหรือเลือกอาชีพใหม่ แม้บางคนอยากเปลี่ยนแปลงชีวิตแต่ก็ไม่มีทางเลือกที่ปลอดภัยและเหมาะสม ผู้หญิงจึงถูกผลักดันให้เข้าสู่แรงงานภาคเกษตรจำนวนมาก และไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากเกษตรกรรมและภาระงานบ้าน (Chaudhary, 2014)

พื้นฐานเดิมของพวกเธอที่ยากจนก็เป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุที่พวกเธอต้องเผชิญหน้ากับผลกระทบที่รุนแรง พวกเธอจำนวนมากเติบโตมาในครอบครัวที่ยากจน ไม่มีเงินเก็บ ไม่มีทรัพย์สิน สืบทอดและไม่มีโอกาสทางการศึกษาเพียงพอ เด็กผู้หญิงในครอบครัวยากจนมักถูกส่งออกไปทำงานหรือดูแลบ้านตั้งแต่อายุยังน้อย ทำให้ขาดโอกาสในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการหารายได้ในอนาคต ความยากจนในระดับครัวเรือนยังส่งผลให้ผู้หญิงเหล่านี้ไม่มีทางเลือกในการโยกย้ายถิ่นฐานหรือเปลี่ยนแปลงอาชีพเพื่อปรับตัวต่อสภาพอากาศที่เปลี่ยนไป ในหลายกรณี ครอบครัวที่ยากจนมักให้ผู้ชายในบ้านอพยพไปทำงานในเมือง ขณะที่ผู้หญิงต้องอยู่ดูแลครอบครัวและรับผิดชอบงานเกษตรที่เผชิญกับภัยแล้งหรือฝนตกไม่ตรงตามฤดูกาลเพียงลำพัง ดังนั้นด้วยสาเหตุต่าง ๆ ทั้งการที่แรงงานผู้หญิงเหล่านี้ไม่สามารถเปลี่ยนงานได้ การเข้าไม่ถึงทุนและความยากจนที่ฝังรากลึกในชีวิตของแรงงานผู้หญิงในชนบทอินเดีย ไม่เพียงแต่ทำให้พวกเธอเผชิญหน้ากับความยากจน การขาดแคลนรายได้และขาดโอกาสในการพัฒนาแต่ยังทำให้พวกเธอเปราะบางยิ่งขึ้นเมื่อต้องเผชิญกับภัยคุกคามใหม่อย่างการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Emerald Publishing, 2021; Kelkar, 2020)

1.1.2 ปัญหาด้านสุขภาพ

อินเดียเผชิญกับคลื่นความร้อนและภัยแล้งที่เพิ่มขึ้น โดยมีสถิติความร้อนสูงขึ้นอย่างมาก ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การเพิ่มขึ้นนี้ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นสาเหตุของการเสียชีวิตถึงร้อยละ 37 ครอบครัวในชนบทได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงเพราะไม่สามารถเข้าถึงการรับมือกับความร้อนได้ทำให้เกิดสถานการณ์ที่ยากลำบากโดยเฉพาะสำหรับผู้หญิงอินเดียในชนบท พวกเธอได้รับผลกระทบจากคลื่นความร้อนและภัยแล้งอย่างมาก เพราะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลกระทบต่อสุขภาพผ่านกลไกหลากหลายรูปแบบ เช่น คุณภาพอากาศที่ย่ำแย่ เหตุการณ์สภาพอากาศรุนแรง ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางภูมิอากาศที่มีผลต่อการแพร่กระจายของโรคที่เกิดจากพาหะ รวมกับคุณภาพน้ำและอาหารที่ลดลงทำให้พวกเธอได้รับความเสี่ยงทางด้านสุขภาพเป็นอย่างมาก (Cecilia Sorensen et al., 2018) จากอุณหภูมิที่สูงขึ้น การขาดแคลนน้ำสะอาด และสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงอย่างไม่แน่นอนทั้งภัยแล้ง น้ำท่วม และอื่น ๆ จากผลการศึกษาในปี 2022 ของ International Labour Organization (ILO) พบว่าเกษตรกรหญิงมีโอกาสสูงที่จะเกิดโรคจากความร้อน เนื่องจากพวกเธอต้องทำงานกลางแจ้งนานหลายชั่วโมงโดยไม่มีการป้องกันที่เพียงพอ หรือผลกระทบด้านการขาดแคลนน้ำสะอาดจากปัญหาภัยแล้ง ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผู้หญิงในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะในรัฐที่มีการเพาะปลูกข้าวหรือพืชที่ใช้น้ำมาก (THAIPUBLICA, 2024)

คลื่นความร้อนและภัยแล้งส่งผลให้ผลผลิตลดลง เมื่อคลื่นความร้อนเกิดขึ้นในภาคการเกษตรผลผลิตจะลดลงเนื่องจากความชื้นในดินน้อย สถานการณ์นี้บังคับให้ผู้หญิงทำงานเป็นเวลานานขึ้น ตั้งแต่เช้าจนถึงเย็นตลอดทั้งวันเพื่อให้แน่ใจว่าพืชผลของพวกเธอจะอยู่รอดได้ การสัมผัสกับอุณหภูมิสูงเป็นเวลานานนำไปสู่ความเหนื่อยล้าจากความร้อนและโรคลมแดด ซึ่งเป็นภาวะที่คุกคามถึงชีวิตหากไม่ได้รับการรักษาอย่างรวดเร็ว ความร้อนที่รุนแรงจะเพิ่มความเสี่ยงต่อ

การขาดน้ำซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาสุขภาพที่รุนแรงตามมา รวมถึงภาวะไตวาย อาการชัก และช็อก จากภาวะ hypovolemic นอกจากนี้คลื่นความร้อนมักทำให้มลพิษทางอากาศรุนแรงขึ้น นำไปสู่ปัญหาทางเดินหายใจ เช่น หอบหืด หลอดลมอักเสบ และโรคปอดอุดกั้นเรื้อรัง ดังนั้นผู้หญิงที่ใช้ชีวิตนอกบ้านเป็นเวลานานหรือใช้เวลาในครัวเพื่อการทำอาหารด้วยเชื้อเพลิงจากฟืนนั้นมีความเสี่ยงเป็นพิเศษ เนื่องจากคลื่นความร้อนและภัยแล้งทำให้ของพืชผลเสียหาย และนอกเหนือจากปัญหาสุขภาพที่ได้รับจากความร้อนสูงแล้ว พวกเขายังต้องเผชิญกับโรคระบบทางเดินหายใจและโรคหัวใจและหลอดเลือดที่เกิดจากคุณภาพอากาศที่ย่ำแย่จึงมีผลกระทบต่อผู้หญิงมากกว่า เนื่องจากผู้หญิงมีแนวโน้มที่จะมีการสะสมของฝุ่นละอองในเนื้อเยื่อปอดมากกว่าและมีอัตราภาวะโลหิตจางสูงกว่าเพราะพวกเธอใช้เวลาทำงานในที่โล่งแจ้งเป็นเวลานาน คุณภาพอากาศที่ไม่ดีจึงเชื่อมโยงกับสุขภาพของผู้หญิงเป็นอย่างมาก เช่น การแท้งบุตร การเจริญเติบโตในครรภ์ล่าช้าและความผิดปกติแต่กำเนิด ส่งผลให้ในช่วงภัยพิบัติที่เกี่ยวข้องกับสภาพภูมิอากาศผู้หญิงจึงมีอัตราการเสียชีวิตสูงกว่าผู้ชายมาก (Cecilia Sorensen et al., 2018)

ด้วยเหตุนี้ผู้หญิงจึงมีแนวโน้มที่จะเสียชีวิตจากภัยพิบัติทางธรรมชาติมากกว่าผู้ชายถึง 14 เท่า ยกตัวอย่างเช่น จากเหตุการณ์น้ำท่วมจำนวนผู้เสียชีวิตมากที่สุดคือผู้หญิงและเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี ตามรายงานว่าพบว่าผู้หญิงในชนบทไม่สามารถออกจากบ้านในช่วงน้ำท่วมได้เนื่องจากพวกเธอไม่สามารถว่ายน้ำได้จากข้อจำกัดทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของผู้หญิงที่ถูกกำหนดไว้ (Arora-Jonsson, 2011) อีกทั้งภัยพิบัติทางธรรมชาติยังลดความพร้อมของอาหารและเพิ่มอัตราการขาดแคลนสารอาหารจากโภชนาการที่ไม่ครบถ้วนเพราะผู้หญิงที่มักจะเป็นผู้รับประทานอาหารเป็นคนสุดท้ายและน้อยที่สุดในครัวเรือนที่มีทรัพยากรจำกัดจึงมีความเสี่ยงสูงที่จะขาดสารอาหาร ความเครียดจากการรับมือกับคลื่นความร้อนและภัยแล้งอย่างต่อเนื่อง ควบคู่ไปกับความยากลำบากทางเศรษฐกิจและภาระงานที่เพิ่มขึ้นจึงอาจนำไปสู่ความวิตกกังวล ภาวะซึมเศร้า และปัญหาสุขภาพจิตอื่น ๆ ต่อผู้หญิงซึ่งมักเป็นผู้ดูแลและผู้ให้บริการหลักในครัวเรือนในชนบทได้รับผลกระทบเป็นพิเศษ คลื่นความร้อนและภัยแล้งจึงมักถูกเน้นย้ำว่าเป็นภัยพิบัติทางสภาพอากาศที่สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อผู้หญิงอินเดียในชนบท (Beach, 2024)

สาเหตุที่ส่งผลให้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสุขภาพของแรงงานผู้หญิงในภาคการเกษตรของอินเดียที่ต้องเผชิญกับผลกระทบทางด้านสุขภาพที่รุนแรงเป็นผลมาจากปัจจัยสำคัญ ได้แก่ สภาพแวดล้อมในการทำงาน และหน้าที่รับผิดชอบหลักในการดูแลครอบครัวของพวกเขา โดยการดำเนินชีวิตประจำวันของพวกเขามีลักษณะในการใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กลางแจ้งซึ่งเพิ่มการสัมผัสกับอากาศที่มีความร้อนสูงเพราะผู้หญิงในชนบทมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเกษตรอย่างมาก รวมกับสถานการณ์บีบบังคับให้พวกเธอต้องทำงานนานขึ้นภายใต้สภาวะที่เลวร้ายเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว ตามข้อมูลข่าวสารของมูลนิธิ Thomson Reuters ได้สัมภาษณ์ Devanabai Dhaigude แรงงานผู้หญิงที่ทำงานในภาคเกษตรกรรมของอินเดียในรัฐมหาราษฏระ พบว่าเธอและแรงงานผู้หญิงจำนวนมากรับจ้างทำงานในไร่นาเพื่อกำจัดวัชพืชในราคา 150 รูปีหรือเท่ากับ 1.80 ดอลลาร์สหรัฐ ต่อวัน โดยที่พวกเธอใช้เวลาตลอดทั้งวันเพื่อทำงานอยู่กลางแจ้งในอุณหภูมิเกือบจะเทียบเท่ากับ 40 องศาเซลเซียสเพื่อคอยดูแลผลผลิตและกำจัดวัชพืช โดยแลกกับค่าแรงอันน้อยนิดนี้ ผู้หญิงในภาคการเกษตรต้องแบกรับภาระอย่างหนักแม้ว่า

พวกเขาจะตระหนักได้ว่าผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศนี้คุกคามสุขภาพของพวกเขาอย่างมากเพียงใด Devanabai กล่าวว่าเธอจะอยู่ที่บ้านจนกว่าจะถึงเวลานั้นของชีวิตเพราะไม่มีงานประเภทอื่นให้ทำอีกแล้ว เธอจำเป็นต้องทำงานต่อไปเพื่อให้ลูกทั้งสองคนได้กินอาหารและเพื่อซ่อมหลังคาเพื่อป้องกันน้ำฝนไหลเข้ามา สถานการณ์จากภัยแล้งและผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศบีบบังคับให้ผู้หญิงต้องกลายเป็นหัวหน้าครัวเรือนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะผู้หญิงมักถูกจำกัดโดยความรับผิดชอบในครัวเรือน พวกเขาไม่มีตัวเลือกมากนักในการเปลี่ยนไปทำงานนอกภาคการเกษตรหรืองานในอุตสาหกรรมอื่น ๆ จึงทำให้พวกเขาต้องเป็นผู้ดูแลครอบครัวซึ่งประกอบไปด้วยผู้สูงอายุและเด็ก แทนผู้ชายที่ย้ายออกจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่อุตสาหกรรมอื่น ๆ ในเมืองหลวง (Torgalkar, 2022)

1.1.3 ความลำบากในการเข้าถึงทรัพยากรอาหารและน้ำของผู้หญิง

เมื่อเกิดเหตุการณ์สภาพอากาศที่รุนแรง เช่น ภัยแล้ง น้ำท่วม และคลื่นความร้อนที่เพิ่มขึ้นภายใต้สภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง เกษตรกรมักจะอยู่ภายใต้แรงกดดันที่เพิ่มขึ้นตามไปด้วย อินเดียกำลังประสบกับปัญหาปริมาณน้ำฝนนอกฤดูกาลที่สูงขึ้นและปริมาณน้ำฝนตามฤดูกาลที่ลดลง รวมกับระยะเวลาภัยแล้งที่ยืดเยื้อส่งผลกระทบต่อผลผลิตพืชและปศุสัตว์ทำให้เกิดความไม่มั่นคงด้านอาหารและน้ำดื่ม ผลผลิตทางการเกษตรอย่างข้าวสาลีลดลงกว่าร้อยละ 51 และยังคงลดลงอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งหลายภูมิภาคของอินเดียมีปัญหาด้านการรองรับน้ำเพื่อใช้ในการบริโภคโดยเฉพาะในรัฐราชสถาน ปัญจาบ และฮารยาณา สถานการณ์เหล่านี้สร้างผลกระทบต่อแรงงานผู้หญิงอย่างมากในด้านความไม่มั่นคงด้านอาหารและการขาดสารอาหารที่เกิดขึ้นเนื่องจากความต้องการที่เพิ่มขึ้นในช่วงเวลาที่ขาดแคลน ถึงแม้ว่าผู้หญิงจะเป็นผู้ผลิตทางการเกษตรหลักที่รับผิดชอบในการจัดหาอาหารทั้งหมดกว่าร้อยละ 80 แต่การดำรงชีวิตของพวกเขอสวนทางกันกับผลผลิตอย่างสิ้นเชิง ผู้หญิงและเด็กในครัวเรือนขาดแคลนเสบียงที่ใช้ในการประกอบอาหารทำให้พวกเขามักบริโภคัญพืชหรือพืชตระกูลถั่วซึ่งเป็นแหล่งพลังงานที่สำคัญ (T. Agarwal, 2021)

ผู้หญิงแบกรับหน้าที่รับผิดชอบความอยู่รอดของครอบครัวและยังมีบทบาทในการเข้าถึงอาหารด้วยเพราะการเข้าถึงอาหารของครอบครัวมีอย่างจำกัดเนื่องจากรายได้ในครัวเรือนเกษตรกรมีไม่มากนัก ส่งผลให้เกิดความกังวลว่าจะมีอาหารไม่เพียงพอต่อจำนวนสมาชิกในครัวเรือนพวกเขาต้องทำงานในภาคการเกษตรอย่างหนักเพื่อหารายได้ และบริโภคอาหารอย่างจำกัดโดยต้องบริโภคเมล็ดพันธุ์ที่เตรียมไว้สำหรับการเพาะปลูกให้น้อยที่สุด แรงงานบางส่วนให้สัมภาษณ์ว่า “แม้ว่าเราจะไม่มียาอะไรให้กินแต่เราก็จะไม่กินเมล็ดพันธุ์ของเราเพราะต้องรักษาเอาไว้สำหรับการเพาะปลูก” พวกเขาคาดหวังว่าเมล็ดพันธุ์เหล่านั้นจะสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ทำให้แรงงานผู้หญิงส่วนใหญ่ทานอาหารเพียงหนึ่งมื้อต่อวันเท่านั้นเพื่อแบ่งปันส่วนที่เหลือกับคนในครอบครัว (Antriandarti, 2024) เนื่องจากผู้หญิงในหลายรัฐ เช่น รัฐพิหารและรัฐมध्यประเทศมักต้องพึ่งพาการเพาะปลูกฤดูเดียว หากปีนั้นเกิดภัยแล้งหรือพายุรุนแรงก็จะมีทางเลือกสำรองอื่นส่งผลให้ทั้งครอบครัวต้องเผชิญกับภาวะอดอยาก โดยเฉพาะในครัวเรือนที่ไม่มีรายได้ทางเลือก

หรือไม่มีที่ดินสำหรับปลูกข้าวรอบใหม่ (Roy, 2024) ความเปราะบางนี้ทวีความรุนแรงขึ้นเมื่อพิจารณาถึงบทบาทของผู้หญิงในครอบครัวซึ่งมักเป็นผู้เตรียมอาหาร ดูแลบุตร และบริหารจัดการทรัพยากรจำกัดในครัวเรือน เมื่อไม่มีผลผลิตเพียงพอจากไร่ของตนเอง ผู้หญิงมักต้องลดปริมาณอาหารต่อมื้อหรือลดจำนวนมื้อลง โดยเลือกให้ลูกหลานกินก่อนตนเอง ซึ่งนำไปสู่ปัญหาการขาดแคลนสารอาหารในระยะยาวทั้งในตัวผู้หญิงและสมาชิกในครัวเรือน (UN Women, 2021)

แรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมอื่นก็ต้องเผชิญความยากลำบากในการเข้าถึงแหล่งน้ำในชีวิตของแรงงานผู้หญิงในชนบทอินเดีย น้ำไม่ใช่เพียงทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้นหากแต่เป็นชีวิตของการดำรงอยู่ของพวกเธอด้วย น้ำเป็นทั้งเครื่องมือทำกินและปัจจัยในการยังชีพ แต่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศและภัยแล้งที่มีความถี่ขึ้นทำให้แหล่งน้ำแห้งลง รวมกับระบบสาธารณูปโภคที่ขาดประสิทธิภาพ ส่งผลให้การเข้าถึงน้ำได้กลายเป็นภาระหนักที่ผู้หญิงต้องแบกไว้ ผู้หญิงจำนวนมากในรัฐที่แห้งแล้ง เช่น ราชสถาน มหาราษฏระ และอานธรประเทศ ต้องตื่นแต่เช้ามีดหรือรอกจนตกเย็นเพื่อออกเดินทางหาน้ำในระยะทางหลายกิโลเมตรจากหมู่บ้าน พวกเธอเดินเท้าไปยังบ่อน้ำที่ยังไม่แห้ง พร้อมกับภาชนะเปล่าหลายใบ และกลับมาพร้อมน้ำหนักหลายสิบกิโลกรัม เนื่องจากน้ำนี้ไม่ได้เพียงใช้สำหรับดื่มเท่านั้น แต่ยังต้องแบ่งใช้สำหรับทำอาหาร อาบน้ำ ชักผ้า รดต้นไม้ และเลี้ยงสัตว์ในบ้านซึ่งเป็นภาระที่กลายเป็นกิจวัตรประจำวัน และในบางฤดูอย่างฤดูแล้งภาระนี้ก็เพิ่มขึ้นเป็นสองเท่า (FAO, 2017)

ไม่เพียงเดินทางไกลเพื่อค้นหาแหล่งน้ำเท่านั้นแต่แหล่งน้ำที่พวกเธอเข้าถึงได้มักไม่มีคุณภาพ น้ำขุ่นและมีตะกอนปะปน บางแห่งมีสารเคมีตกค้างจากภาคเกษตร หรือปนเปื้อนของเสียจากสัตว์น้ำเช่นนี้ไม่ควรบริโภคแต่พวกเธอก็ไม่มีทางเลือก บางครอบครัวต้องเลือกว่าจะดื่มน้ำไม่สะอาดหรือจะไม่มีน้ำดื่มเลย การตัดสินใจเช่นนี้สะท้อนความสิ้นหวังที่พวกเธอต้องเผชิญในแต่ละวัน ผลกระทบจึงไม่ได้จบแค่ร่างกายขาดน้ำเท่านั้นแต่รวมถึงปัญหาสุขภาพด้วยโรคที่เกิดจากน้ำ เช่น ท้องร่วงหรือโรคผิวหนังกลายเป็นปัญหาที่คุกคามชีวิต อีกทั้งเวลาที่ต้องใช้ไปกับการหาน้ำก็กระทบเวลาสำหรับการทำเกษตร การดูแลครอบครัว หรือสร้างรายได้เสริม นอกจากนี้เด็กผู้หญิงจำนวนมากต้องลาออกจากโรงเรียนเพื่อไปช่วยแม่หาน้ำในแต่ละวันวงจรความยากจนนี้จึงวนเวียนไม่จบสิ้น ความยากลำบากในการเข้าถึงน้ำของผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมอื่นจึงไม่ใช่เพียงเรื่องของสิ่งแวดล้อม แต่เป็นประเด็นของความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเพศอย่างชัดเจน เพราะผู้หญิงต้องเป็นคนรับผิดชอบเรื่องน้ำโดยปริยายทั้งที่ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจใด ๆ ในระดับชุมชนหรือนโยบาย (IWMI, n.d.)

สาเหตุที่ส่งผลให้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมีผลกระทบต่อการเข้าถึงทรัพยากรอาหารและน้ำของผู้หญิงเป็นผลจากความลำบากในการเข้าถึงทรัพยากรที่ยากมากขึ้น เพราะภัยพิบัติทำลายผลผลิต พืชผักเสียหาย เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างรุนแรง เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม หรือพายุ พืชผลที่ปลูกไว้จึงได้รับผลกระทบโดยตรง พืชผลเหล่านี้เสียหายส่งผลให้ครัวเรือนที่มีรายได้น้อยไม่มีอาหารไว้บริโภค อีกทั้งยังไม่มีผลผลิตเหลือพอจะนำไปแลกเปลี่ยนหรือขายในตลาดท้องถิ่น ส่งผลต่อทั้งรายได้และแหล่งอาหารโดยไม่มีทางออกที่มั่นคงในการฟื้นตัว (B. Agarwal, 2021) เมื่อทรัพยากรหายากขึ้น เช่น แหล่งน้ำที่เคยใช้ได้แห้งแล้ง หรือที่ดินที่เคยอุดมสมบูรณ์เสื่อมสภาพจากฝนกรดหรือภัยแล้ง การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทำให้

ทรัพยากรธรรมชาติลดลงผู้หญิงจึงต้องใช้แรงและเวลาในการหาอาหารและน้ำมากขึ้น เช่น ต้องเดินไกลขึ้นเพื่อหาน้ำ ต้องเก็บผักป่าหรือหาทางเลี้ยงลูกด้วยอาหารที่มีอยู่จำกัด เมื่อน้ำและอาหารมีน้อยลงความขัดแย้งภายในชุมชนหรือครัวเรือนก็มักเกิดขึ้นตามมา เช่น การแย่งแหล่งน้ำ หรือการจัดลำดับความสำคัญว่าใครควรได้รับอาหารก่อน โดยที่ผู้หญิงมักถูกวางให้เป็นผู้เสียสละก็จะเป็นกลุ่มแรกที่ลดปริมาณอาหารบริโภคของตนเองลงหรือเลือกใช้น้ำอย่างจำกัดที่สุดเพื่อให้ลูกหลานและสามีได้ใช้ก่อน (FAO, 2021)

จากสถานการณ์ดังกล่าวที่มีการจัดลำดับความสำคัญในครอบครัวว่าใครควรได้รับอาหารก่อน ทำให้เห็นว่าจำนวนสมาชิกในครอบครัวถือเป็นอีกหนึ่งสาเหตุสำคัญของปัญหาความอดอยากและเพิ่มความลำบากในการเข้าถึงทรัพยากร ในชนบทของอินเดียครัวเรือนที่มีขนาดใหญ่โดยเฉพาะครอบครัวที่ประกอบด้วยสมาชิกหลายช่วงวัยอยู่รวมกันจะเผชิญกับแรงกดดันในการจัดสรรทรัพยากรมากขึ้น เมื่ออาหารและน้ำมีอยู่อย่างจำกัด การจัดลำดับความสำคัญของผู้ที่ควรได้รับอาหารก่อนจะกลายเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และในหลายครอบครัวผู้หญิงมักถูกจัดไว้เป็นกลุ่มสุดท้ายในการเข้าถึงทรัพยากร ปัญหาเหล่านี้มักจะเกิดขึ้นกับครัวเรือนที่ยากจนอยู่แล้วเพราะมีทางเลือกหรือโอกาสน้อยในการหารายได้เพิ่มเติมในการหาทรัพยากรทดแทนหรือเพื่อนำมาซื้ออาหารหรือน้ำสะอาด ผู้หญิงจึงต้องเป็นผู้เสียสละทั้งในด้านปริมาณอาหารที่ได้รับและเวลาในการดูแลคนอื่นในครอบครัว จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่มากจึงไม่ได้เพียงแค่เพิ่มภาระเท่านั้นแต่ยังเป็นตัวจำกัดทางเลือกของผู้หญิงในสถานการณ์วิกฤตที่ส่งผลกระทบต่อทั้งสุขภาพกายและจิตใจของพวกเขาด้วย (UN Women, 2021) ดังนั้นผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการเข้าถึงทรัพยากรอาหารและน้ำของผู้หญิงจึงเชื่อมโยงกับประเด็นด้านความอ่อนไหวต่อผลกระทบในประเด็นอื่นด้วยเช่นกัน

1.2 ประเด็นด้านความอ่อนไหวต่อผลกระทบกับโครงสร้างอำนาจทางเพศ

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศกำลังส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อแรงงานผู้หญิงจำนวนมากในภาคการเกษตรของอินเดีย พวกเขาต้องเผชิญหน้ากับความอ่อนไหวด้านผลกระทบเป็นอย่างมากในหลายมิติไม่ว่าจะเป็นความยากจนและการขาดแคลนรายได้ ปัญหาด้านสุขภาพ ความลำบากในการเข้าถึงทรัพยากรอาหารและน้ำ รวมถึงส่งผลกระทบอย่างรุนแรงในมิติต่าง ๆ ทำให้แรงงานผู้หญิงในชนบทต้องเผชิญกับอุปสรรคในการดำรงชีวิตที่ส่งผลต่อการอยู่รอดของพวกเขา การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทำให้พวกเขาเผชิญหน้ากับผลกระทบที่รุนแรงโดยที่ถูกละเลยจากโครงสร้างอำนาจทางเพศซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่กดทับพวกเขาไว้จนทำให้พวกเขากลายเป็นกลุ่มที่เปราะบางอย่างมาก

แรงงานผู้หญิงเหล่านี้ต้องเผชิญหน้ากับความยากจนและการขาดแคลนรายได้ ปัญหาสุขภาพ ความลำบากในการเข้าถึงทรัพยากรอาหารและน้ำ เพราะขาดกรรมสิทธิ์ในที่ดินและทรัพยากรการผลิตที่สำคัญ ผู้หญิงอินเดียมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเพียงร้อยละ 8 ของที่ดินทั้งหมด ขณะที่พวกเขาคิดเป็นแรงงานภาคเกษตรกว่าร้อยละ 70 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่สมดุลในการเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นต่อการปรับตัวต่อภัยพิบัติทางธรรมชาติ โครงสร้าง ความยากจนของ

แรงงานหญิงมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับอำนาจทางเพศในระบบครอบครัวและสังคม ในหลายพื้นที่ผู้หญิงไม่สามารถเป็นเจ้าของทรัพย์สินหรือขอสินเชื่อจากธนาคารโดยไม่มีชื่อของผู้ชายในครอบครัว การพึ่งพาทางเศรษฐกิจนี้ทำให้พวกเธอไม่มีอำนาจในการตัดสินใจทางการเงินและไม่สามารถตัดสินใจย้ายถิ่นฐานหรือเปลี่ยนอาชีพได้อย่างอิสระ ผู้หญิงเหล่านี้จะไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากรับจ้างรายวันในที่ดินการเกษตรของผู้อื่นซึ่งมีรายได้ต่ำและไม่แน่นอน อีกทั้งยังต้องดูแลครอบครัวทำให้ไม่สามารถเพิ่มชั่วโมงทำงานเพื่อหารายได้เพิ่มเติมได้ซึ่งเป็นลักษณะของความยากจนที่ไม่ได้เป็นเพียงปัญหาทางเศรษฐกิจแต่เป็นผลจากอำนาจที่ไม่เท่าเทียมทางเพศ (Agarwal, 2018)

แม้ว่าแรงงานหญิงในภาคเกษตรจะทำงานอย่างหนักไม่น้อยไปกว่าผู้ชาย แต่พวกเธอมักถูกจ้างงานในบทบาทที่มีค่าตอบแทนน้อยกว่า เช่น ถอนวัชพืช เก็บเกี่ยว โดยได้รับค่าแรงเฉลี่ยต่ำกว่าผู้ชายถึงร้อยละ 20-40 (THAIPUBLICA, 2024) ความเหลื่อมล้ำนี้ไม่ได้สะท้อนเพียงแค่การเลือกปฏิบัติในตลาดแรงงาน แต่เกิดจากรอบทางสังคมที่ตีค่าความสามารถของแรงงานหญิงต่ำกว่าผู้ชายภายใต้โครงสร้างอำนาจทางเพศในสังคมอินเดีย ผู้หญิงมักถูกมองว่ามีหน้าที่หลักอยู่ที่บ้าน และการออกไปทำงานนอกบ้านถือเป็นสิ่งแปลกแยกหรืออาจถูกมองว่าเป็นภาระของครอบครัวฝ่ายชาย ดังนั้นแม้แรงงานหญิงจะทำงานเท่ากับแรงงานชายหรือมากกว่าแต่สิทธิในการต่อรองหรือเข้าถึงสวัสดิการก็ยังคงต่ำกว่ามาก (Natali, 2013) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจึงได้ยิ่งตอกย้ำความไม่เท่าเทียมเหล่านี้ เช่น เมื่อเกิดภัยแล้งและต้องลดจำนวนแรงงานลง เจ้าของที่ดินก็มักเลือกที่จะเลิกจ้างผู้หญิงก่อนเพราะเห็นว่าพวกเธอเป็นแรงงานเสริมไม่ใช่แรงงานหลัก อีกทั้งยังไม่มีระบบคุ้มครองแรงงานหญิงในการเกษตรนอกระบบอย่างเป็นทางการ หมายถึงผู้หญิงไม่มีสิทธิในประกันสุขภาพ สินเชื่อการเกษตร กองทุนชดเชย หรือแม้แต่วันหยุดพักผ่อนเมื่อเจ็บป่วย เมื่อเกิดภัยพิบัติผู้หญิงจำนวนมากจึงไม่สามารถย้ายพื้นที่เพาะปลูกไปยังที่ดินใหม่ได้และต้องพึ่งพาผู้ชายในการตัดสินใจ (Gupta, 2021)

ในสถานการณ์ที่ภาคเกษตรกรรมล้มเหลว เช่น ผลผลิตเสียหายจากฝนแล้งหรืออุทกภัยรุนแรงจัด ครอบครัวในชนบทมักเลือกย้ายถิ่นฐานไปยังเขตเมืองเพื่อหางานรับจ้าง เช่น งานก่อสร้าง พนักงานรักษาความปลอดภัย งานก่อสร้าง งานในโรงงาน เป็นต้น อย่างไรก็ตามการโยกย้ายนี้เกิดขึ้นอย่างไม่เท่าเทียมระหว่างเพศเนื่องจากส่วนใหญ่ผู้ชายจะเป็นผู้ย้ายถิ่นฐานไปทำงานในเมือง ขณะที่ผู้หญิงต้องอยู่ในภาคชนบทอย่างไม่สามารถย้ายถิ่นฐานไปไหนได้ พวกเธอถูกกักขังไว้ในพื้นที่ชนบทที่ไร้ทรัพยากรส่งผลให้ผู้หญิงต้องเผชิญความเสี่ยงต่อภัยพิบัติโดยตรงอย่างไม่มีทางเลือก พวกเธอไม่สามารถเข้าถึงโอกาสในการเปลี่ยนอาชีพ เช่น การทำงานในภาคบริการ หรือการเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ เพื่อประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม การขาดอำนาจในการย้ายถิ่นฐานนี้ยังนำไปสู่การเพิ่มภาระงานภายในบ้านทำให้พวกเธอมีชั่วโมงทำงานที่ไม่ได้รับค่าจ้างมากยิ่งขึ้น (UN Women, 2021) เมื่อความไม่แน่นอนทางรายได้ของครัวเรือนเพิ่มขึ้นผู้หญิงจึงต้องทำงานหนักขึ้นเพื่อชดเชยรายได้ที่หายไป เช่น รับจ้างรายวันในงานเกษตรที่ไม่มั่นคง หรือรับภาระการดูแลสมาชิกในครอบครัวที่ล้มป่วยจากผลกระทบของภัยพิบัติ สถานการณ์เหล่านี้ยิ่งตอกย้ำให้เห็นการกดขี่เชิงโครงสร้างอำนาจทางเพศที่แม้ผู้หญิงจะมีบทบาทมากขึ้นแต่กลับไม่ได้รับสิทธิหรืออำนาจเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ผู้หญิงจึงต้องแบกรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

อย่างไม่เป็นธรรม ทั้งในด้านรายได้ สุขภาพและภาระทางสังคม โดยไม่สามารถเข้าถึงความช่วยเหลือหรือโอกาสในการปรับตัวได้อย่างแท้จริง (Rao, 2009)

1.3 ความอ่อนไหวต่อผลกระทบภายใต้กรอบแนวคิดโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม (Global Environmental Governance)

รัฐบาลอินเดียได้มีความพยายามในการช่วยเหลือเกษตรกรหรือแรงงานในภาคการเกษตรจากการพัฒนานโยบายด้านเกษตรกรรมเพื่อช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็น โครงการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มทักษะในหมู่บ้านห่างไกล เช่น การสอนหนังสือ แต่เมื่อมีโครงการฝึกอบรมเกิดขึ้นก็ยิ่งถูกออกแบบโดยไม่ได้นับถึงภาระด้านเวลาที่ผู้หญิงต้องรับผิดชอบในงานเกษตรกรรมและงานบ้าน เช่น การดูแลลูกหรือผู้สูงอายุทำให้พวกเขาเข้าไม่ถึงการพัฒนาต่าง ๆ (World Bank, 2022) นอกจากนี้รัฐบาลอินเดียได้ริเริ่มโครงการ PM-KISAN ซึ่งหนึ่งในนโยบายสำคัญที่ดำเนินการโดยกระทรวงเกษตรและสวัสดิการเกษตรที่มุ่งสนับสนุนเกษตรกรรายย่อยโดยตรงผ่านการให้เงินอุดหนุนแบบรายปี ภายใต้เงื่อนไขสำคัญ คือ ผู้ที่จะได้รับเงินสนับสนุนต้องมีสถานะเป็นเจ้าของที่ดินทางการเกษตร (Government of India, 2023) จึงส่งผลให้แรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดียยากจนและขาดแคลนรายได้เพราะเข้าไม่ถึงทุน แรงงานผู้หญิงไม่สามารถเข้าถึงทุนทั้งในรูปของสินเชื่อการสนับสนุนจากรัฐ หรือแม้แต่ทรัพยากรพื้นฐานอย่างที่ดินและอุปกรณ์การเกษตร แม้ว่าผู้หญิงจะมีบทบาทในการเพาะปลูก เก็บเกี่ยว และแปรรูปผลผลิต แต่กลับพบว่ามีความน้อยมากที่เป็นเจ้าของที่ดินอย่างถูกกฎหมาย ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการขอสินเชื่อหรือเข้าร่วมโครงการสนับสนุนเกษตรกรของภาครัฐ ที่ดินในอินเดียมักตกเป็นของผู้ชายในครอบครัวตามระบบมรดก ผู้หญิงจึงไม่สามารถใช้ที่ดินเป็นหลักประกันเพื่อขอทุนพัฒนาเกษตรกรรมได้ (B. Agarwal, 2021) นอกจากนี้ข้อจำกัดด้านกรรมสิทธิ์แล้วผู้หญิงยังเผชิญกับปัญหาการเข้าถึงสถาบันการเงิน โดยเฉพาะในชนบทห่างไกลซึ่งระบบธนาคารไม่ครอบคลุม และกระบวนการขอสินเชื่อก็มักจะซับซ้อน ต้องมีเอกสารที่ผู้หญิงจำนวนมากไม่มี เช่น บัตรประชาชน สำเนาที่ดิน อีกทั้งธนาคารบางแห่งมักปฏิเสธสินเชื่อกับผู้หญิงเนื่องจากมองว่าพวกเขาขาดความสามารถในการชำระหนี้ (Reed, 2020) โครงการ PM-KISAN แสดงให้เห็นว่าแม้นโยบายจะมีเป้าหมายด้านความเป็นธรรมและการสนับสนุนเกษตรกรรายย่อย แต่หากออกแบบโดยไม่คำนึงถึงโครงสร้างที่ไม่เท่าเทียมทางเพศ ผลลัพธ์มักไม่เป็นธรรมผู้หญิงจำนวนมากที่มีบทบาทสำคัญในภาคเกษตรกรรมจึงยังคงถูกมองข้ามและอยู่ในสถานะเปราะบางภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ

นอกจากนี้รัฐบาลยังไม่มีระบบคุ้มครองแรงงานหญิงในเกษตรนอกระบบอย่างเป็นทางการ หมายถึงผู้หญิงไม่มีสิทธิในประกันสุขภาพ สินเชื่อเกษตร กองทุนชดเชย หรือแม้แต่วันหยุดพักผ่อน เจ็บป่วยแรงงานผู้หญิงอินเดียในภาคเกษตรกรรมต้องทำงานอย่างหนักภายใต้สภาพแวดล้อมที่ย่ำแย่ซึ่งไม่เอื้ออำนวยต่อชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา เนื่องจากการขาดการควบคุมแนวทางปฏิบัติด้านสุขภาพและความปลอดภัยในสถานที่ทำงาน แรงงานต้องทำงานอย่างเข้มข้นภายใต้สภาพการทำงานที่เลวร้าย ไม่ว่าจะเป็นการทำงานท่ามกลางอากาศที่ร้อนจัดตลอดทั้งวันโดยไม่มีร่มเงา รวมถึงการขาดการเข้าถึงน้ำสะอาดส่งผลให้แรงงานผู้หญิงเหล่านี้ต้องเผชิญหน้ากับ

เพราะบางและมีความเสี่ยงในด้านสุขภาพอย่างมากจากอุณหภูมิโลกที่เพิ่มขึ้นและสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลง (Khaya, 2022)

องค์การระหว่างประเทศและสถาบันการเงินอาจสนับสนุนโครงการขนาดใหญ่ เช่น การส่งเสริมระบบชลประทาน การปรับโครงสร้างเกษตรกรรม หรือการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรับมือกับภัยพิบัติ แต่โครงการเหล่านี้มักถูกออกแบบโดยใช้ข้อมูลจากระดับท้องถิ่นหรือระดับรัฐที่ขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชนในระดับชุมชน ส่งผลให้แรงงานหญิงในพื้นที่ห่างไกลซึ่งอาจไม่มีตัวแทนในระบบราชการหรือองค์กรพัฒนาเอกชนอาจไม่ได้รับประโยชน์จากโครงการเหล่านี้ อย่างเท่าเทียม ตัวอย่างเช่น โครงการ Climate Smart Agriculture (CSA) ซึ่งถูกผลักดันโดย World Bank และ UNFCCC เพื่อส่งเสริมระบบเกษตรที่มีความยืดหยุ่นต่อสภาพภูมิอากาศภายใต้การจัดการภัยพิบัติที่ได้รับทุนสนับสนุนและการกำหนดวิธีจัดสรรทรัพยากร เช่น น้ำ เมล็ดพันธุ์ การเข้าถึงสินเชื่อหรือข้อมูลสภาพภูมิอากาศ เป็นต้น โครงการเหล่านี้อาจละเลยข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง เช่น ภาวะดูแลครอบครัว การไม่มีสิทธิในที่ดิน หรือการขาดอำนาจตัดสินใจในครัวเรือนของแรงงานผู้หญิง ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการปรับตัวของแรงงานผู้หญิงต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศผลลัพธ์ของนโยบายเหล่านี้จึงมีแนวโน้มจะยิ่งขยายช่องว่างทางเพศให้มากขึ้น (Huyer, 2016)

2. ประเด็นด้านความสามารถในการปรับตัว (Adaptive Capacity)

แรงงานผู้หญิงภาคเกษตรกรรมของอินเดียมีความพยายามในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างมากในหลายมิติ โดยประเด็นต่าง ๆ สะท้อนถึงความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และสามารถเชื่อมโยงเข้ากับโครงสร้างอำนาจทางเพศที่ส่งผลให้ศักยภาพในการปรับตัวของแรงงานหญิงถูกจำกัด ภายใต้กรอบแนวคิดโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งสะท้อนว่าแรงงานหญิงมักถูกละเลยจากกระบวนการกำหนดทิศทางนโยบายที่ส่งผลต่อชีวิตของพวกเขาอย่างลึกซึ้ง

2.1 มิติของความสามารถในการปรับตัว

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเกิดขึ้นพร้อมกับสร้างความเปราะบางและความเสี่ยงต่อภัยพิบัติแก่แรงงานผู้หญิงอินเดียในภาคเกษตรกรรมเป็นอย่างมาก จากการศึกษาพบว่าแรงงานผู้หญิงภาคเกษตรกรรมของอินเดียมีความพยายามในการปรับตัวจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในหลายมิติไม่ว่าจะเป็นโยกย้ายที่ดินและการย้ายถิ่นฐานชั่วคราว การเปลี่ยนงานของผู้หญิง การแลกเปลี่ยนทรัพยากรน้ำและอาหาร โดยแต่ละมิติมีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 การโยกย้ายที่ดินและการย้ายถิ่นฐานชั่วคราว

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้กลายเป็นแรงกดดันใหม่ที่ส่งผลกระทบรุนแรงต่อภาคเกษตรกรรมของอินเดีย โดยเฉพาะกลุ่มผู้เปราะบางที่สุดอย่างผู้หญิงที่พึ่งพาเกษตรกรรมเพื่อยังชีพ เมื่อความแห้งแล้ง น้ำท่วม และอุณหภูมิที่สูงขึ้นกลายเป็นเรื่องปกติ แรงงานผู้หญิงจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว โดยจัดการ

พื้นที่ทำกินใหม่เมื่อที่ดินดั้งเดิมของตนเองไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อีกต่อไป (Climate Rise Alliance, 2003)

แรงงานผู้หญิงในอินเดียต่างมีความพยายามในการปรับตัวเพื่อรับมือกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาผลผลิตที่ลดลงส่งผลให้เกิดการขาดแคลนรายได้ หรือการเข้าถึงแหล่งน้ำ อาหาร หรือทรัพยากรต่าง ๆ ได้อย่างยากลำบาก จากการสำรวจพบว่า มีแรงงานผู้หญิงรัฐพิหารในภูมิภาคแม่น้ำคงคาตอนกลางของอินเดียซึ่งเป็นภูมิภาคที่มีการพึ่งพาการเกษตรมากที่สุด ถึงแม้ประชากรในภูมิภาคนี้เป็นแรงงานในภาคการเกษตรจำนวนมาก แต่แรงงานเหล่านี้มีอัตราการถือครองหรือการเป็นเจ้าของที่ดินอยู่เพียงร้อยละ 8 จากที่ดินทั้งหมด การถือครองที่ดินที่ไม่เท่าเทียมกันนี้ทำให้แรงงานส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นผู้รับจ้างทำการเกษตรเท่านั้นไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นเกษตรกรแต่อย่างใด แรงงานผู้หญิงส่วนใหญ่มีสถานะเป็นเพียงแรงงานรับจ้างหรือผู้เช่าที่ดิน เมื่อมีภัยพิบัติเกิดขึ้นทำให้เมล็ดพันธุ์หรือที่ดินที่เตรียมไว้สำหรับการเพาะปลูกไม่สามารถใช้การได้พวกเขาจำเป็นต้องโยกย้ายจากที่ดินในบริเวณที่เสียหายไปยังที่ดินบางส่วนที่ยังคงใช้งานสำหรับการเพาะปลูกได้ภายใต้การเข้าร่วมกลุ่มเดียวกันกับผู้หญิงในหมู่บ้านเพื่อดำเนินการร่วมกันให้สามารถเข้าถึงที่ดินได้มากขึ้นซึ่งถือเป็นหนึ่งในวิธีการรับมือและปรับตัวของแรงงานเหล่านี้ (Ravera, 2016)

เมื่อที่ดินเพาะปลูกเดิมของครอบครัวเสียหายจากภัยพิบัติหรือไม่สามารถเพาะปลูกได้อีกต่อไป ผู้หญิงจำนวนมากต้องเผชิญกับทางเลือกระหว่างการปล่อยให้ครอบครัวขาดรายได้หรือพยายามแสวงหาพื้นที่ใหม่สำหรับทำกิน หนึ่งในทางเลือกที่พบบ่อยคือการ “เช่าที่ดิน” จากเจ้าของที่ดินรายอื่น โดยเฉพาะในรัฐที่มีการทำเกษตรแบบกระจายที่ดิน (fragmented agriculture) (Choudhary, 2014) มีที่ดินรกร้างหรือที่ดินที่เจ้าของไม่ทำการเกษตรเองทำให้เกิดการเช่าที่ดินอย่างไม่เป็นทางการ การเช่าที่ดินในหมู่แรงงานผู้หญิงส่วนใหญ่อยู่ในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ ไม่มีสัญญา หรือหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งหมายถึงความเสี่ยงสูงต่อการถูกขับไล่หรือถูกเอาเปรียบ เจ้าของที่ดินชายจำนวนไม่น้อยมักเรียกค่าเช่ารายปีในอัตราสูง หรือกำหนดเงื่อนไขที่ไม่เป็นธรรม เช่น ห้ามปลูกพืชบางชนิด ห้ามใช้ระบบชลประทานเฉพาะทาง หรือยึดผลผลิตบางส่วนเป็นค่าตอบแทน (Policy Reform for Agricultural Transformation, 2021)

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้ส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อวิถีชีวิตของแรงงานหญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดีย โดยเฉพาะในเขตที่ต้องพึ่งพาการเพาะปลูกตามฤดูกาล เมื่อสภาพอากาศไม่สามารถคาดเดาได้และเกิดภัยพิบัติที่ยาวนาน เช่น ภัยแล้งที่ยืดเยื้อหรือฝนตกผิดฤดูกาล จนไม่สามารถเข้าถึงที่ดินในท้องถิ่นได้เพราะพื้นที่เพาะปลูกจำนวนมากไม่สามารถให้ผลผลิตได้อย่างมั่นคง ผู้หญิงในชนบทจำนวนมากจึงต้องย้ายถิ่นฐานชั่วคราวเพื่อแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจในพื้นที่อื่นโดยการย้ายถิ่นฐานชั่วคราวสามารถแบ่งออกได้เป็นสองประเภท คือ การย้ายถิ่นฐานไปยังรัฐที่มีงานเกษตรกรรมมากกว่า เช่น ปัญจาบ มหาราษฏระ หรือคุจราต การย้ายถิ่นฐานลักษณะนี้แม้จะช่วยให้มีรายได้แต่ก็หมายถึงการละทิ้งครอบครัว การเผชิญกับความไม่ปลอดภัยในที่ทำงาน และตกอยู่ในภาวะแรงงานข้ามเขตที่ไม่มีเอกสารรับรอง อีกทั้งในหลายกรณี ผู้หญิงต้องพาลูกหลานไปด้วยส่งผลให้เด็กไม่ได้รับการศึกษาและตกอยู่ในวงจรของความยากจน (MDPI, 2025)

อีกประเภทหนึ่งคือการย้ายถิ่นฐานเพื่อเปลี่ยนไปทำงานอื่นชั่วคราว โดยมักจะเป็นช่วงฤดูแล้งที่ไม่มีผลผลิตทางเกษตรให้เก็บเกี่ยว สถานการณ์บีบบังคับให้ผู้หญิงต้องเดินทางไกลออกจากชุมชนของตน ผู้หญิงที่ย้ายถิ่นฐานมักเข้าไปทำงานในภาคเศรษฐกิจนอกระบบ เช่น งานแม่บ้าน รับจ้างในครัวเรือน งานในโรงงานตัดเย็บเสื้อผ้า หรือเป็นแรงงานในภาคก่อสร้าง ซึ่งล้วนเป็นงานที่ไม่มั่นคง รายได้ต่ำ ไม่มีสวัสดิการ และบางครั้งยังต้องเผชิญกับความรุนแรงทางเพศและการเลือกปฏิบัติ การย้ายถิ่นฐานในลักษณะนี้มักขาดการคุ้มครองจากรัฐและขาดความคุ้มครองด้านแรงงาน ซึ่งทำให้ผู้หญิงตกอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการถูกเอารัดเอาเปรียบต้องอาศัยอยู่ในที่พักแออัด (Reed, 2020)

การย้ายถิ่นฐานชั่วคราวอย่างการเดินทางไปทำงานรับจ้างในเมืองนี้เป็นหนึ่งในวิธีที่ผู้หญิงชนบทใช้เพื่อหาเงินในช่วงที่เกษตรกรรมไม่สามารถเลี้ยงชีพได้ถึงแม้จะให้รายได้บางส่วนแต่ก็มีความไม่มั่นคง ขาดสวัสดิการและเผชิญกับสภาพการทำงานที่เสี่ยงเพราะงานเหล่านี้มักมีลักษณะเป็นงานชั่วคราวหรือไม่มีสัญญาจ้างทำให้ไม่สามารถวางแผนชีวิตระยะยาวได้ อย่างไรก็ตาม ผู้หญิงส่วนใหญ่ที่ย้ายถิ่นฐานไปทำงานชั่วคราวไม่ได้รับการยอมรับเท่าที่ควรจากชุมชนของตน โดยเฉพาะในสังคมชนบทยังยึดถือค่านิยมเรื่องบทบาทของหญิงชาย ผู้หญิงมักถูกคาดหวังให้ปฏิบัติหน้าที่ภายในครอบครัว ดูแลบ้าน ดูแลบุตรและผู้สูงอายุ ไม่ควรเดินทางไกลหรือออกไปทำงานนอกบ้านโดยลำพัง การที่ผู้หญิงต้องย้ายถิ่นฐานไปทำงานชั่วคราวในเมืองหรือพื้นที่อื่น ๆ จึงมักถูกมองว่าไม่เหมาะสม การเดินทางออกนอกหมู่บ้านจึงอาจกลายเป็นเรื่องเสี่ยงต่อเกียรติและศักดิ์ศรีในสายตาของครอบครัวหรือชุมชนซึ่งกลายเป็นแรงกดดันทางสังคมเพิ่มเติมต่อผู้หญิง (McIlwaine, 2016)

ถึงแม้จะมีความพยายามในการปรับตัวมากเพียงใดพวกเขาก็ยังไม่สามารถมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้ ความพยายามในการปรับตัวจากผลกระทบเชิงลบภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศนั้นไม่ได้ทำให้พวกเขามีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แรงงานหญิงเหล่านี้ยังคงต้องเผชิญหน้ากับความอ่อนไหวต่อผลกระทบอยู่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากแม้ว่ากฎหมายอินเดียหลายฉบับ เช่น Hindu Succession Act (2005) จะรับรองสิทธิในที่ดินของผู้หญิงแต่ในทางปฏิบัติผู้หญิงจำนวนมากยังคงไม่มีชื่อในโฉนดที่ดินของครอบครัว ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการเข้าถึงทรัพยากรสนับสนุนจากรัฐ (India Code, n.d.) กลุ่มผู้หญิงในหลายพื้นที่เริ่มรวมตัวกันเรียกร้องให้มีการลงชื่อในเอกสารกรรมสิทธิ์ที่ดินร่วมกับสามี หรือในกรณีที่เป็นม่ายให้มีสิทธิขอสืบทอดที่ดินโดยไม่ต้องพึ่งญาติฝ่ายชาย ต่อให้แรงงานผู้หญิงเหล่านี้จะคิดเป็นสัดส่วนถึงร้อยละ 75-80 ของแรงงานในภาคเกษตรกรรมแต่พวกเขากลับมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเพียงประมาณร้อยละ 8-13 เท่านั้น การขาดกรรมสิทธิ์นี้ส่งผลให้พวกเขาไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรสนับสนุนจากรัฐ เช่น เงินกู้สำหรับเกษตรกร เครื่องมือการเกษตร หรือความช่วยเหลือเมื่อเกิดภัยพิบัติ ภาวะดังกล่าวกลายเป็นการซ้ำเติมความเปราะบางเพราะความพยายามในการปรับตัวของพวกเขาไม่เพียงต่อสู้กับภัยธรรมชาติเท่านั้นแต่ยังต้องต่อสู้กับโครงสร้างสังคมแบบชายเป็นใหญ่ด้วย พวกเขาต้องเผชิญหน้ากับบรรทัดฐานอำนาจทางเพศที่แข็งแกร่งในบริบทของประเทศอินเดียการปรับตัวของพวกเขาจึงไม่บรรลุผล (Devex, 2013) แรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดียคือกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศอย่างรุนแรง แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นกลุ่มที่มีบทบาทใน

การปรับตัวเชิงรุกอย่างน่าชื่นชม ไม่ว่าจะผ่านการแสวงหาพื้นที่ทำกินใหม่ การเช่าที่ดินร่วมกัน การพัฒนารูปแบบเกษตรใหม่ หรือแม้แต่การต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดินของตนเอง ความพยายามเหล่านี้ยังต้องการการสนับสนุนจากรัฐและสังคมในวงกว้าง โดยเฉพาะในเรื่องของการรับรองสิทธิที่ดิน การเข้าถึงสินเชื่ออย่างเท่าเทียม และการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการเกษตรอย่างแท้จริง ความยืดหยุ่นและการปรับตัวของผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมจึงไม่ควรเป็นเพียงทางรอดของครอบครัวเท่านั้น แต่ควรเป็นต้นแบบของการพัฒนาในยุควิกฤตภูมิอากาศที่อินเดียและโลกต้องเผชิญร่วมกัน (Devex, 2013)

2.1.2 การเปลี่ยนงานของผู้หญิง

เมื่อการย้ายถิ่นฐานเพื่อเปลี่ยนไปทำงานอื่นชั่วคราวที่ต่างเมืองถูกมองว่าไม่เหมาะสมและไม่ได้รับการยอมรับ แรงงานหญิงส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 60 จึงปรับตัวรับมือโดยการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างรายได้เสริมให้แก่ครัวเรือน เช่น การแปรรูปธัญพืช ผลไม้แห้ง เครื่องเทศ และผลิตภัณฑ์จากพืชพื้นบ้านเพื่อนำไปขายในตลาดท้องถิ่น โดยผู้หญิงในชุมชนบางแห่งได้รวมกลุ่มกันตั้งเป็นกลุ่มอาชีพเพื่อแบ่งปันเครื่องมือการผลิต การแปรรูปผลผลิตจึงถือเป็นการปรับตัวในช่วงที่สภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยต่อการทำเกษตรกรรมแบบเดิมที่ช่วยให้ผู้หญิงมีช่องทางรับมือกับวิกฤตสภาพภูมิอากาศในอีกทางหนึ่ง (FAO, 2022)

การปรับตัวของแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดียต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในด้านการเปลี่ยนงานของผู้หญิงนั้นถือว่าสามารถช่วยเหลือและแบ่งเบาผลกระทบที่พวกเขาได้รับในบางส่วนเนื่องจากยังคงมีข้อจำกัดอยู่มาก เพราะการปรับตัวเหล่านี้จะยังคงจำกัดอยู่ในระดับอยู่รอดให้ผ่านพ้นวิกฤตไปในระยะสั้นเท่านั้นเพื่อความอยู่รอดของครอบครัว ไม่ได้แก้ไขปัญหามาตรฐานและทำให้ความเป็นอยู่ในระยะยาวของพวกเขาพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน การเปลี่ยนงานอย่างการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรแม้จะเป็นแหล่งเงินสำคัญในการเลี้ยงดูครอบครัวและซื้ออาหาร น้ำ หรือเมล็ดพันธุ์สำหรับการเพาะปลูกรอบถัดไปแต่ผู้หญิงก็ยังมีข้อจำกัดจำนวนมาก เช่น การขาดทักษะที่ตลาดแรงงานต้องการ การเข้าถึงการฝึกอบรมต่ำ และข้อจำกัดด้านการเดินทางโดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกล นอกจากนี้รายได้ที่ได้รับจากงานนอกภาคเกษตรก็ไม่สามารถชดเชยความสูญเสียจากภาคเกษตรได้อย่างเพียงพอและไม่สามารถทดแทนการเกษตรได้อย่างถาวร ผู้หญิงจำนวนมากจึงยังคงกลับไปทำเกษตรในฤดูเพาะปลูกและใช้รายได้จากงานชั่วคราวเพื่อพุงชีวิตในช่วงภัยพิบัติ ดังนั้นการปรับตัวในด้านการเปลี่ยนงานของผู้หญิงได้ผลในระดับหนึ่งในด้านการช่วยให้ครอบครัวสามารถดำรงชีพได้ในช่วงวิกฤต หรือสร้างทางเลือกเพิ่มเติมนอกเหนือจากเกษตรกรรมแต่ก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาในเชิงโครงสร้างได้อย่างยั่งยืน เพราะผู้หญิงยังคงเผชิญกับข้อจำกัดด้านการเข้าถึงทรัพยากร การสนับสนุนจากรัฐ และค่านิยมทางสังคมที่กีดกัน ทำให้การปรับตัวเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นเพียงการปรับตัวเพื่ออยู่รอดเท่านั้นไม่ใช่แก้ไขปัญหอย่างแท้จริง (Rao, 2019)

2.1.3 การแลกเปลี่ยนทรัพยากรน้ำและอาหาร

เมื่อเกิดภัยพิบัติและเข้าสู่สภาวะขาดแคลนทรัพยากร ผลผลิตทางการเกษตรลดลง ขาดแคลนน้ำและอาหารแรงงานผู้หญิงในอินเดียต่างมีความพยายามในการปรับตัวเพื่อรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งวิธีการรับมือที่แรงงานหญิงจำนวนมากใช้ คือ การแลกเปลี่ยนและแบ่งปันทรัพยากรโดยแลกเปลี่ยนทั้งเมล็ดพันธุ์ พืชผล น้ำและอาหาร เพื่อให้สามารถอยู่รอดในสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนได้ภายใต้สภาวะวิกฤต โดยเฉพาะในชนบทที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมแบบแน่นแฟ้น ผู้หญิงมักสร้างเครือข่ายการแลกเปลี่ยนอาหาร น้ำ หรือแรงงานกันเองในกลุ่มเครือญาติหรือเพื่อนบ้าน ซึ่งช่วยกระจายความเสี่ยงจากการขาดแคลนในชุมชน (Meinzen, 2014)

ระบบการแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์เป็นการปรับตัวที่ช่วยให้ครัวเรือนสามารถเข้าถึงเมล็ดพันธุ์ได้แม้ไม่มีทุนทรัพย์มากพอที่จะซื้อ พบได้ในหลายชุมชนของรัฐอานธรประเทศ มัธยมประเทศและโอริสสา คือ การรวมกลุ่มผู้หญิงเพื่อจัดตั้งธนาคารเมล็ดพันธุ์ชุมชน (Community Seed Banks) ซึ่งเมล็ดพันธุ์จะถูกเก็บรักษาและแลกเปลี่ยนในฤดูกาลเพาะปลูกต่อไป โดยไม่ต้องใช้เงินในการซื้อขาย นอกจากเมล็ดพันธุ์แล้วการแลกเปลี่ยนผลผลิต เช่น ข้าว ถั่ว หรือผักในชุมชนยังเป็นกลไกสำคัญในช่วงที่ครอบครัวบางกลุ่มไม่สามารถผลิตอาหารได้เพียงพอจากพื้นที่ของตนเองหรือประสบปัญหาจากภัยพิบัติ ผู้หญิงจะนำผลผลิตจากสวนครัวมาแลกเปลี่ยนกัน เช่น การแลกถั่วกับข้าว แลกพืชผักกับธัญพืช หรือแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป เช่น ผักดอง ข้าวเกรียบหรือธัญพืชอบแห้งมาแลกเปลี่ยนกันภายในหมู่บ้านโดยไม่ต้องใช้เงิน ระบบเช่นนี้ไม่เพียงแต่ลดความเปราะบางทางเศรษฐกิจของครัวเรือนแต่ยังสร้างสายสัมพันธ์ทางสังคมที่เข้มแข็งยิ่งขึ้น ระบบการแลกเปลี่ยนทรัพยากรจึงเป็นการช่วยเหลือกันในยามวิกฤต และเป็นเครื่องมือหนึ่งในการลดความเปราะบางของครัวเรือนต่อการขาดแคลนอาหารโดยที่ไม่จำเป็นต้องมีการใช้เงินสด ซึ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้หญิงที่ไม่มีการเข้าถึงทรัพยากรทางการเงินหรือไม่สามารถกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินได้ นอกจากนี้ในหลายพื้นที่ของชนบทอินเดียแหล่งน้ำธรรมชาติและแหล่งน้ำฝนกำลังแห้งเหือดจากความแห้งแล้งที่รุนแรงขึ้นซึ่งการแสวงหาแหล่งน้ำนั้นเพิ่มภาระทางร่างกายและยังลดโอกาสในการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ผู้หญิงในหลายหมู่บ้านจึงเลือกสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เช่น กลุ่มแบ่งปันน้ำ โดยสมาชิกในกลุ่มจะผลัดกันใช้น้ำ อีกทั้งในบางพื้นที่ที่มีบ่อหรือแหล่งกักเก็บน้ำ พวกเขาจะอนุญาตให้ผู้หญิงในชุมชนหรือหมู่บ้านข้างเคียงมาขอแบ่งน้ำไปใช้โดยแลกกับข้าวสาร ผัก หรือแรงงาน เช่น ช่วยกันรดน้ำพืชในวันอื่น ช่วยดูแลลูกขณะอีกคนเดินทางไปชนน้ำ (Sahoo, 2025)

การปรับตัวของแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดียต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในด้านการแลกเปลี่ยนทรัพยากรอาหารและน้ำของผู้หญิงนั้นถือว่าเป็นวิธีการรับมือที่มีประสิทธิภาพในระยะสั้นเนื่องจากการแลกเปลี่ยนในระดับชุมชนเพื่อประคองให้รอดพ้นจากวิกฤตภัยพิบัติไปในบริบทของหมู่บ้านชนบทที่การช่วยเหลือของรัฐยังเข้าไปไม่ถึง การแลกเปลี่ยนดังกล่าวทำให้ชุมชนที่ส่วนใหญ่มีผู้หญิงเป็นผู้รับผิดชอบครัวเรือนนั้นสามารถดำรงชีวิตและอยู่รอดได้ในสภาวะวิกฤตโดยที่ไม่ขาดแคลนสารอาหารและน้ำมากนัก พวกเขายังช่วยกันผ่านพ้นไปได้ถึงแม้จะเป็นวิธีการเอาตัวรอดในระยะสั้นเท่านั้นเพราะวิธีการปรับตัวนี้ยังคงต้องเผชิญกับความท้าทายและความเสี่ยงที่มีข้อจำกัดเนื่องจากในช่วงที่ภัยพิบัติรุนแรงและกิน

เวลานาน ทุกครัวเรือนต่างก็ขาดแคลนทรัพยากรเช่นเดียวกัน ทำให้ปริมาณในการแลกเปลี่ยนลดลง หรือถึงขั้นไม่สามารถแลกเปลี่ยนได้เลยในบางช่วง อีกทั้งวิธีการนี้ยังต้องพึ่งพาความสัมพันธ์ทางสังคมที่ใกล้ชิดถ้าครอบครัวหนึ่งไม่ได้มีญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านใกล้ชิด ระบบแลกเปลี่ยนนี้อาจใช้ไม่ได้ผล (Farhana, 2021)

2.2 ประเด็นด้านความสามารถในการปรับตัวกับโครงสร้างอำนาจทางเพศ

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศสร้างผลกระทบรุนแรง โดยเฉพาะในกลุ่มประชากรที่มีความเปราะบางเป็นทุนเดิมอย่างแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดีย นอกจากนี้จะต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติที่รุนแรงแล้วยังต้องต่อสู้กับโครงสร้างอำนาจทางเพศที่ฝังรากลึกอยู่ในสังคมของอินเดียด้วย ผู้หญิงในฐานะแรงงานเกษตรไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากต้องพยายามปรับตัวในหลายมิติทั้งการโยกย้ายถิ่นฐาน การเปลี่ยนอาชีพ การแลกเปลี่ยนทรัพยากร และการปรับเปลี่ยนบทบาทภายในครัวเรือนโดยมีเป้าหมายเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว กระบวนการปรับตัวเหล่านี้เกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างปิตาธิปไตยที่ยังคงควบคุมทรัพยากรหลักและอำนาจการตัดสินใจไว้ในมือของผู้ชาย เพราะการที่ผู้หญิงจะสามารถโยกย้ายที่ดินหรือหาพื้นที่ทำกินใหม่ได้จำเป็นต้องมีสิทธิในการครอบครองที่ดินหรือสามารถเจรจากับเจ้าของที่ดินได้ ซึ่งในหลายกรณีผู้หญิงไม่มีชื่อในเอกสารสิทธิที่ดินแม้ว่ากฎหมายบางฉบับในอินเดียจะระบุว่าผู้หญิงสามารถถือครองที่ดินได้ แต่ในทางปฏิบัติกลับเต็มไปด้วยข้อจำกัดทางวัฒนธรรมและครอบครัวที่มองว่าทรัพย์สินควรตกอยู่ในมือของผู้ชาย (Kelkar, 2009)

การย้ายถิ่นฐานของแรงงานผู้หญิงในช่วงวิกฤตไม่ว่าจะเป็นการอพยพชั่วคราวไปทำงานรับจ้างในเมืองหรือโยกย้ายไปยังพื้นที่ที่ยังมีทรัพยากรหลงเหลืออยู่ก็มักเผชิญกับความไม่ปลอดภัยทางเพศและความรุนแรงในหลายรูปแบบ ผู้หญิงจำนวนมากต้องเดินทางโดยปราศจากความคุ้มครองจากรัฐหรือชุมชน การเข้าไปทำงานในภาคแรงงานนอกระบบ เช่น แม่บ้านในเมือง โรงงานหรือบริการในตลาดมืด ทำให้พวกเขาตกอยู่ในสถานะที่ไม่มีหลักประกัน ไม่มีสวัสดิการ และไม่มีสิทธิในการต่อรองค่าจ้างหรือเงื่อนไขการทำงาน นอกจากนี้ความเคลื่อนไหวของผู้หญิงยังถูกควบคุมโดยระบบครอบครัวแบบชายเป็นใหญ่ที่จำกัดเสรีภาพของผู้หญิงในการตัดสินใจเดินทางหรือเลือกอาชีพอย่างอิสระ (Sugden, 2014a) การติดอยู่ในภาคการเกษตรทำให้ผู้หญิงเกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทกลายเป็นผู้ใช้แรงงานหรือเป็นหัวหน้าครอบครัวเมื่อผู้ชายอพยพไปทำงานในเมือง แม้ว่าพวกเขาจะขึ้นมาเป็นหัวหน้าครอบครัว หรือผู้ที่มีความรับผิดชอบหลักในการดูแลครอบครัวระหว่างที่ผู้ชายไม่อยู่ก็ไม่ได้ทำให้ผู้หญิงได้รับอำนาจในระดับที่เท่าเทียมหรือมากขึ้นแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้ามหลายกรณีพบว่าแม้ผู้หญิงจะทำงานเลี้ยงครอบครัวเป็นหลักแต่กลับไม่มีสิทธิตัดสินใจในเรื่องทรัพย์สิน รายได้หรือการศึกษาและสุขภาพ รวมถึงการทำงานมากขึ้นไม่ได้ทำให้พวกเขาได้รับการยอมรับเพิ่มขึ้นตามเพราะโครงสร้างความคิดแบบชายเป็นใหญ่ยังฝังแน่นในระดับครัวเรือนและชุมชน (Rao, 2009)

ในมิติของการแลกเปลี่ยนทรัพยากร เช่น การแบ่งปันน้ำหรืออาหารในช่วงวิกฤต ภาระงานของผู้หญิงเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่า ผู้หญิงต้องเดินไกลขึ้นเพื่อหาน้ำ ต้องเข้าคิวรับแจกข้าวสารหรือ

ลำเลียงอาหารให้ครอบครัว ภายใต้สภาวะที่สุขภาพของพวกเขากลับแย่ลง ความอ่อนล้าทางร่างกายและจิตใจสะสมจนเกิดปัญหาสุขภาพเรื้อรัง เช่น ปวดหลัง ความดันโลหิตต่ำ หรือภาวะซีมเศร้า แต่ในระบบบริการสุขภาพของรัฐ การดูแลด้านสุขภาพจิตของแรงงานผู้หญิงเกษตรกรรมกลับถูกมองข้ามอย่างสิ้นเชิง (Nelson, 2021) อีกหนึ่งสิ่งที่น่าสนใจของพวกเขาคือ แม้จะเผชิญกับความเปราะบางเชิงโครงสร้างแต่ผู้หญิงจำนวนไม่น้อยก็พยายามสร้างเครือข่ายทางสังคม เช่น กลุ่มแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์หรือน้ำ หรือเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างอำนาจในการต่อรองและลดการพึ่งพาระบบที่ไม่เป็นธรรม เครือข่ายเหล่านี้ที่พวกเขาพยายามรวมตัวกัน ไม่เพียงแต่มีบทบาทในการช่วยกระจายทรัพยากรในช่วงวิกฤตแต่ยังเป็นพื้นที่ในการเรียนรู้ร่วมกัน แลกเปลี่ยนความรู้ด้านการเกษตร ทรัพยากรและอื่น ๆ จึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการเอาตัวรอดภายใต้โครงสร้างปิตาธิปไตยที่อยู่ในมือของผู้ชาย การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจึงไม่ใช่แค่ภัยธรรมชาติแต่ยังเป็นเครื่องสะท้อนและขยายความไม่เท่าเทียมที่มีอยู่ในสังคม ท้ายที่สุดการปรับตัวของแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดียต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศก็ไม่สามารถแยกขาดจากโครงสร้างอำนาจทางเพศ ความไม่เท่าเทียม และระบบปิตาธิปไตยที่ครอบงำชีวิตพวกเขาได้ (Agarwal, 2018)

2.3 ความสามารถในการปรับตัวภายใต้กรอบแนวคิดโลกาภิบาลด้านสิ่งแวดล้อม (Global Environmental Governance)

รัฐบาลอินเดียมีนโยบายสนับสนุนการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เช่น National Action Plan on Climate Change (NAPCC) และแผนพัฒนาทางการเกษตร อย่าง PM-KUSUM หรือ โครงการ Mahatma Gandhi National Rural Employment Guarantee Act (MGNREGA) ที่มีเป้าหมายรับประกันการจ้างงานในชนบทโดยไม่จำกัดเพศ แต่กลับพบว่าผู้หญิงมักเข้าถึงงานได้น้อยเนื่องจากข้อจำกัดเรื่องการดูแลครอบครัว ค่าจ้างต่ำ หรือการขาดโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับแรงงานหญิง โครงสร้างอำนาจในเชิงปิตาธิปไตยกลับเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมเข้าไม่ถึงสิทธิประโยชน์เหล่านี้ (Agarwal, 2010) ตัวอย่างเช่น นโยบายแจกจ่ายเมล็ดพันธุ์หรือสินเชื่อกาเกษตร มักออกแบบโดยไม่ได้คำนึงถึงสถานะที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินของผู้หญิง ส่งผลให้พวกเขาไม่ได้รับการจดทะเบียนหรือไม่มีหลักฐานการเป็นเกษตรกรที่สามารถเข้าร่วมโครงการได้ ผู้หญิงจึงขาดอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศแม้ว่าผู้หญิงจะมีบทบาทสำคัญในการผลิตอาหารและการดูแลสิ่งแวดล้อมแต่บทบาทเหล่านี้มักไม่ได้รับการยอมรับหรือสนับสนุนอย่างเป็นทางการ การดำเนินนโยบายเหล่านี้มักประสบปัญหาในการนำไปปฏิบัติจริงเนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมของผู้หญิงในกระบวนการตัดสินใจ (Ravera, 2016)

หนึ่งในสาเหตุสำคัญที่มีความเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับความเปราะบางของผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดียคือการที่พวกเขาไม่สามารถปรับตัวต่อวิกฤตที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากข้อจำกัดในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน ผู้หญิงจำนวนมากไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินหรือทรัพย์สินทางการเกษตร ทำให้ไม่สามารถใช้สิ่งเหล่านั้นเป็นหลักประกันในการกู้ยืมเงินจากธนาคารหรือสถาบันการเงิน พวกเขาขาดแคลนเงินทุน

และถูกละเลยแม้ว่าจะมีองค์การระหว่างประเทศจำนวนมากที่มุ่งส่งเสริมการปรับตัวของแรงงานในภาคเกษตรกรรมต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เช่น ธนาคารโลก (World Bank) หรือ กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ที่ให้เงินทุนสนับสนุนแก่รัฐบาลอินเดียเพื่อพัฒนาโครงการด้านโครงสร้างพื้นฐานและเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน แต่บ่อยครั้งที่กลไกการกระจายทรัพยากรเหล่านี้ไม่ได้คำนึงถึงมิติทางเพศอย่างเพียงพอผู้หญิงจึงไม่ได้รับประโยชน์จากโครงการเหล่านั้นเนื่องจากถูกมองว่าไม่ใช่หัวหน้าครัวเรือน หรือไม่มีสถานะทางกฎหมายในระบบเศรษฐกิจอย่างเป็นทางการ ดังนั้นแม้จะมีแหล่งเงินทุนระดับโลกอยู่ในระบบ แต่ช่องว่างเชิงโครงสร้างในระดับท้องถิ่นกลับทำให้ผู้หญิงในภาคเกษตรยังคงเปราะบาง และไม่สามารถหลุดพ้นจากความยากจนได้อย่างแท้จริง (Agarwal, 2003)

ส่งผลให้ผู้หญิงถูกจำกัดบทบาทในการตัดสินใจซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงโครงการสนับสนุนต่าง ๆ ที่รัฐหรือองค์การระหว่างประเทศจัดสรรไว้แม้ว่าจะมีองค์การระหว่างประเทศ เช่น ธนาคารโลก (World Bank), กองทุนเพื่อสิ่งแวดล้อมโลก (Global Environment Facility: GEF) และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ที่ให้ความช่วยเหลือทางการเงินต่อรัฐบาลอินเดียเพื่อลดความเปราะบางของภาคเกษตรกรรมต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ แต่กลไกการกระจายเงินทุนมักไม่ได้คำนึงถึงมิติทางเพศ ทำให้ผู้หญิงในฐานะเกษตรกรรายย่อยหรือแรงงานไร้ที่ดินไม่สามารถเข้าถึงประโยชน์จากโครงการเหล่านั้นได้อย่าง ช่องว่างในเชิงโครงสร้างนี้สะท้อนให้เห็นว่าแม้ระบบโลกจะพยายามสนับสนุนทรัพยากรเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวให้แก่กลุ่มที่เปราะบางอย่างแรงงานผู้หญิงภาคเกษตรกรรมของอินเดีย แต่หากไม่ทำลายอุปสรรคด้านโครงสร้างอำนาจเพศผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมก็ยังคงติดอยู่ในวงจรความยากจนและความเปราะบางอย่างต่อเนื่อง (Jahan, 2008)

สรุปผล อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่าแรงงานผู้หญิงภาคเกษตรกรรมของอินเดียได้รับความอ่อนไหวต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างรุนแรงในเรื่องต่าง ๆ ทั้งความยากจนและการขาดแคลนรายได้จากการที่แรงงานผู้หญิงเหล่านี้ไม่สามารถเปลี่ยนงานได้ด้วยข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของสังคม รวมถึงแรงงานผู้หญิงไม่สามารถเข้าถึงทุนทั้งในรูปของสินเชื่อ การสนับสนุนจากรัฐได้ทำให้พวกเธอเผชิญกับความเสี่ยงทางการเงินที่เพิ่มมากขึ้นในกรณีที่สภาพอากาศไม่เอื้ออำนวยต่อการทำกิจกรรมทางการเกษตร อีกทั้งต้องเผชิญหน้ากับปัญหาทางด้านสุขภาพเนื่องจากต้องทำงานอย่างหนักภายใต้สภาพแวดล้อมที่ย่ำแย่ซึ่งไม่เอื้ออำนวยต่อชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเธอ และเผชิญหน้ากับความลำบากในการเข้าถึงทรัพยากรเพราะภัยพิบัติทำลายผลผลิตพืชผักเสียหาย เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างรุนแรงผู้หญิงเหล่านี้จะต้องเดินทางไกลเพื่อค้นหาแหล่งน้ำและทรัพยากรอื่น ๆ

ผลกระทบที่รุนแรงข้างต้นทำให้พวกเธอเกิดการปรับตัวในหลายวิธี ทั้งการโยกย้ายที่ดินและการย้ายถิ่นฐานชั่วคราวเพื่อไปยังที่ดินที่สามารถเพาะปลูกได้หรือย้ายเพื่อไปทำงานอื่น ๆ ในภูมิภาคอื่น ถึงแม้จะเป็นวิธีที่ไม่มีประสิทธิภาพมากนักเนื่องจากไม่ได้รับการรับรองสิทธิในที่ดินและถูกมองว่าการย้ายถิ่นไปทำงานชั่วคราวไม่เหมาะสมกับการเป็นผู้หญิง เมื่อความพยายามดังกล่าวไม่ได้รับการยอมรับพวกเธอจึงพยายามปรับตัวในลักษณะของการเปลี่ยนงานโดยการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างรายได้เสริมให้แก่ครัวเรือน แต่ผลลัพธ์ของการยังคงจำกัดอยู่ในระยะสั้นเท่านั้นไม่ได้แก้ไขปัญหาของผลกระทบและทำให้ความเป็นอยู่ในระยะยาวของพวกเธอพัฒนาไปในทางที่ตื้นเขินอย่างยั่งยืน นอกจากนี้การแลกเปลี่ยนและแบ่งปันทรัพยากรระหว่างชุมชนซึ่งก็ยังมีความเสี่ยงเนื่องจากในช่วงที่ภัยพิบัติรุนแรงและกินเวลานานทรัพยากรก็หมดลงจนไม่เหลือที่จะแลกเปลี่ยนกันได้

ความอ่อนไหวต่อผลกระทบและความสามารถในการปรับตัวนี้เชื่อมโยงไปถึงความไม่เท่าเทียมทางเพศที่เกิดจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น บรรทัดฐานทางสังคม การเลือกปฏิบัติทางเพศ รวมถึงรากฐานของโครงสร้างทางสังคมที่มีช่องว่างระหว่างเพศสูง การเข้าถึงปัจจัยพื้นฐาน ระดับการศึกษา ความสามารถในการหางาน ส่งผลให้แรงงานผู้หญิงภาคเกษตรกรรมของอินเดียถือเป็นกลุ่มเปราะบางและมีความเสี่ยงในการได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างรุนแรง ภายใต้บริบทของวิกฤตการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศซึ่งส่งผลอย่างลึกซึ้งตามแนวคิดความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Vulnerability) และแนวคิดโลกาภิบาลด้านสิ่งแวดล้อม (Global Environmental Governance) ที่แสดงให้เห็นว่าโครงสร้างอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันในระดับต่าง ๆ ได้แก่ ระดับชุมชน ระดับท้องถิ่น ระดับรัฐ และระดับโลก มีบทบาทในการสร้างความไม่เท่าเทียมทางเพศ และเพิ่มระดับความเปราะบางของผู้หญิงในการปรับตัวต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ตามแนวคิด Climate Vulnerability นั้นผู้หญิงมักจะเผชิญกับความเสี่ยงที่รุนแรงกว่าเนื่องจากมีบทบาทในการดูแลครัวเรือน การผลิตอาหาร และสุขภาพภายในครอบครัว ทำให้พวกเธอมีภาระเป็นเท่าตัวในช่วงวิกฤต เช่น ภัยแล้ง หรืออุทกภัย (ICIMOD, 2022) ในบริบทของแนวคิด Global Environmental Governance พบว่าองค์กรระหว่างประเทศ เช่น ธนาคารโลก (World Bank) หรือกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ที่มีบทบาทในนโยบายโครงการพัฒนาเกษตรกรรมกลับไม่ได้ลงทุนอย่างจริงจังในภาคเกษตรรายย่อยที่ผู้หญิงมีบทบาทหลัก แต่กลับเน้นไปที่การพัฒนาเชิงอุตสาหกรรมหรือการเกษตรเพื่อการส่งออก ทำให้ผู้หญิงในชนบทถูกกีดกันจากประโยชน์ทางเศรษฐกิจและกลไกสนับสนุนจากระดับโลก โครงสร้างอำนาจเหล่านี้ยังเชื่อมโยงกับระดับท้องถิ่นและรัฐซึ่งแม้ว่าจะมีนโยบายช่วยเหลือ เช่น สวัสดิการแรงงาน หรือโครงการเงินอุดหนุนภาคเกษตรแต่กลับถูกควบคุมด้วยกลุ่มอำนาจที่ชายเป็นใหญ่ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถเข้าถึงโอกาสเหล่านั้นได้อย่างเท่าเทียม (Paglialunga, 2022)

โครงสร้างปิตาธิปไตยยังทำหน้าที่เสริมสร้างอำนาจผู้ชาย และทำให้ผู้หญิงไม่มีบทบาทในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร เช่น ที่ดิน น้ำ และเมล็ดพันธุ์ แม้ผู้หญิงจะมีสัดส่วนเป็นแรงงานส่วนใหญ่ในภาคเกษตรแต่ก็ยังขาดสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินทางเกษตรกรรมซึ่งชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงต้องทำงานหนักในภาคการเกษตรแต่ไม่มีชื่อเป็นเจ้าของที่ดินและขาดอำนาจในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน อีกทั้งภายใต้สภาพภูมิอากาศที่แปรปรวนผู้หญิงยังถูกจำกัดจากความสามารถในการโยกย้ายถิ่นฐานเพื่อหางานใหม่ ทำให้ต้องตกอยู่ในวงจรของความยากจนและความอดอยากต่อเนื่อง (Farzana, 2021) ปัจจุบันส่งผลให้แนวทางปรับตัวที่ใช้ได้กับแรงงานชาย เช่น การอพยพไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมหรือการย้ายพื้นที่เพาะปลูกไม่สามารถใช้ได้กับผู้หญิงเพราะถูกจำกัดโดยบทบาทในครอบครัวและค่านิยมทางสังคมที่ฝังลึกในชุมชน (Jayasheela, 2006)

การวิเคราะห์ร่วมกันระหว่าง Climate Vulnerability และ Global Environmental Governance จึงชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า แรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดียเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบรุนแรงจากวิกฤตสภาพภูมิอากาศ ทั้งในมิติของเศรษฐกิจ สุขภาพ และความมั่นคงด้านอาหาร โดยสาเหตุสำคัญไม่ได้อยู่ที่ปรากฏการณ์ธรรมชาติเพียงอย่างเดียวแต่ยังฝังรากอยู่ในโครงสร้างอำนาจทางเพศที่ทำให้พวกเธอไม่สามารถเข้าถึงกลไกการปรับตัวนโยบายทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลกได้อย่างเป็นธรรม เพื่อให้การรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมีประสิทธิภาพและเป็นธรรมจึงจำเป็นต้องมองเห็นอำนาจที่ไม่สมดุลเหล่านี้อย่างเป็นระบบ และต้องยอมรับว่าการแก้ปัญหาเชิงสิ่งแวดล้อมไม่สามารถแยกขาดจากประเด็นความไม่เท่าเทียมทางเพศได้ (Majid, 2023)

อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาได้พบข้อเท็จจริงที่ว่าผู้หญิงเป็นแรงงานหลักที่กระจายตัวอยู่ในภาคการเกษตรจำนวนมากกว่าร้อยละ 70 และมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นผู้ผลิตของประเทศและพบเจอกับการถูกกดขี่อย่างมาก จึงสามารถอภิปรายได้ใน 2 ประเด็นดังนี้

1. ประเด็นความเชื่อมโยงระหว่างการกระจายตัวของแรงงานกับทฤษฎีเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ

จุดสังเกตที่น่าสนใจประการหนึ่งจากการศึกษาพบว่าสถานการณ์ที่ส่งผลทำให้แรงงานผู้หญิงอินเดียจำต้องกระจายตัวอยู่ในภาคการเกษตรจำนวนมากนั้นมีความสอดคล้องกับทฤษฎีเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์การอพยพย้ายถิ่นฐานเข้าเมืองของผู้ชายอินเดีย เนื่องจากเศรษฐกิจของอินเดียเติบโตอย่างรวดเร็วส่งผลให้การเติบโตของการจ้างงานของอินเดียเพิ่มสูงขึ้นทำให้เกิดความต้องการแรงงานจำนวนมาก โดยเฉพาะภาคบริการดิจิทัลและเทคโนโลยีรวมถึงบริษัท E-commerce ซึ่งเป็นภาคส่วนสำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดการจ้างงานจำนวนมากในอินเดีย การขยายตัวของเศรษฐกิจในประเทศอินเดียส่วนใหญ่เป็นภาคบริการดิจิทัลและวิศวกรรมซอฟต์แวร์ที่ขยายตัวมากกว่าอุตสาหกรรมอื่น ๆ เพราะได้รับอิทธิพลจากการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมดิจิทัลและเศรษฐกิจในระดับโลกที่เติบโตอย่างมาก จนนำมาสู่การขยายตัวของอุตสาหกรรมและการย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศอื่นซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองโลกที่ส่งเสริมการลงทุนข้ามชาติอย่างอิสระ (Buchholz, 2022)

โครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองโลกส่งผลให้ผู้หญิงเป็นแรงงานในภาคการเกษตรของอินเดียจำนวนมากเนื่องจากการเติบโตทางเศรษฐกิจของอินเดียที่มีการขยายตัวเพิ่มสูงขึ้น โดยที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ได้คาดการณ์ว่าการเติบโตของ GDP จะติดตัวสูงขึ้นอีกร้อยละ 7.2 การเติบโตของภาวะเศรษฐกิจนี้ส่งผลให้สภาวะตลาดแรงงานดีขึ้นและส่งผลให้แรงงานส่วนใหญ่ของอินเดียย้ายออกจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคส่วนอื่น ๆ ภายใต้การเคลื่อนย้ายทุนอย่างเสรี รวมถึงการดำเนินนโยบายเพื่อดึงดูดการลงทุนจากต่างชาติของรัฐบาลอินเดียอย่างนโยบาย Make in India ที่เป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศแบบเสรีนิยมใหม่ที่เปิดรับและส่งเสริมการลงทุนข้ามชาติส่งผลให้ภาคเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมดิจิทัลของอินเดียมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องนำมาสู่การจ้างงานจำนวนมาก สถานการณ์เช่นนี้ส่งผลให้แรงงานชายจากชนบทที่ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่เกษตรกรรมอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำงานในเขตเมืองเพื่อแสวงหารายได้ที่ดีกว่า (International Labour Organization, 2017)

การย้ายถิ่นฐานของผู้ชายจากชนบทเข้ามาในเขตเมืองนั้นเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจนทำให้พื้นที่ชนบทของอินเดียเหลือเพียงแต่ผู้หญิงเป็นจำนวนมาก จากสภาวะเศรษฐกิจที่ขยายตัวส่งผลให้ภาคการทำงานขยายตัวตามไปด้วยจากการสำรวจของ Quarterly Employment Survey (QES) แสดงให้เห็นว่ามีการจ้างงานเพิ่มในภาคส่วนการทำงานที่มีการขยายตัวถึงร้อยละ 29 โดย Bhupender Yadav รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานกล่าวว่าภาคส่วนที่มีการขยายตัวและมีอัตราการจ้างงานเพิ่มสูงขึ้นประกอบไปด้วย 9 ภาคส่วน ได้แก่ ภาคการผลิตร้อยละ 40.6 ภาคการศึกษาร้อยละ 21.8 ภาคสุขภาพร้อยละ 8.4 ภาคไอทีและการเอาท์ซอร์ส (outsourcing) กระบวนการทางธุรกิจ (BPO) ร้อยละ 6.7 ภาคซื้อขายร้อยละ 6.6 ภาคบริการทางการเงินร้อยละ 5.7 และภาคอื่น ๆ เช่น การเดินทาง การก่อสร้าง ที่พักและร้านอาหารอีกร้อยละ 10.2 (Hindustan times, 2021) อินเดียจึงเป็นหนึ่งในประเทศที่พบว่ามีอัตราการย้ายถิ่นฐานของแรงงานจากทั่วประเทศเข้าสู่เมืองหลวงเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านต่าง ๆ นอกตัวเมืองได้เดินทางเข้ามาเพื่อค้นหาโอกาสและมาตรฐานการครองชีพที่ดีขึ้นซึ่งสามารถสังเกตได้จากข้อมูลสำมะโน

ประชากรในช่วง 2001–2011 ที่ชี้ให้เห็นถึงการย้ายถิ่นฐานไปยังเขตเมืองเพื่อทำงานเพิ่มเป็นสองเท่าถึงร้อยละ 41 ต่อปี ตามรายงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (NSO) รายงานว่าในปี 2020–2021 การย้ายถิ่นฐานภายในรัฐของอินเดียนั้นเพิ่มสูงขึ้นคิดเป็นร้อยละ 87.5 ของการย้ายถิ่นฐานที่เกี่ยวข้องกับแรงงานทั้งหมด สัดส่วนที่สำคัญของผู้อพยพย้ายถิ่นฐานภายในประเทศนั้นส่วนใหญ่มาจากชายขอบของสังคม (Chadha, 2003)

ด้วยเหตุนี้ผู้หญิงจึงกระจายตัวเป็นแรงงานในภาคการเกษตรอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เพราะผู้หญิงเหล่านี้ถูกกดขี่ด้วยปิตาธิปไตยอันเป็นบรรทัดฐานของสังคมที่บีบบังคับให้พวกเธอมีสถานะเป็นแรงงานในครอบครัวและถูกเลือกปฏิบัติทางเพศในภาคการทำงาน เนื่องจากการเคลื่อนย้ายการจ้างงานที่ถูกจำกัดด้วยเพศทำให้ผู้หญิงในชนบทไม่ได้อพยพย้ายถิ่นฐานเข้าไปในเขตเมืองเหมือนกับผู้ชาย จากสถิติพบว่าผู้หญิงอพยพย้ายถิ่นฐานเข้าไปในเมืองเพียงร้อยละ 3.6 เท่านั้น ส่งผลให้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเกษตรของผู้หญิงเพิ่มมากขึ้น ผู้หญิงอาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบทจึงต้องทำการเกษตรอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้สถานการณ์เช่นนี้บังคับให้ผู้หญิงต้องทำงานเป็นแรงงานที่ได้รับค่าตอบแทนต่ำหรือบางคนอาจไม่ได้รับค่าจ้างจากการทำงานในส่วนนี้เลยเพราะเป็นการเกษตรของครอบครัว การกระจายตัวติดอยู่ในภาคเกษตรกรรมของผู้หญิงอินเดียในชนบทจำนวนมากนี้จึงเป็นผลสืบเนื่องจากสาเหตุของโครงสร้างอำนาจทางเพศในสังคมชนบทของอินเดียที่ยึดผู้หญิงไว้ในภาคเกษตรกรรมเพื่อทำหน้าที่ตอบสนองโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองโลกในการผลิตสินค้าทางการเกษตรตามความต้องการผลผลิตทางการเกษตรราคาถูกของตลาดโลก รวมถึงผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของประชากรในประเทศ ผู้หญิงจึงจำต้องติดอยู่ในอุตสาหกรรมการผลิตอย่างภาคการเกษตรจำนวนมากกว่าร้อยละ 86 เพื่อผลิตอาหารเลี้ยงปากท้องของคนทั้งประเทศ (Patil, 2022)

2. โครงสร้างอำนาจทางเพศภายใต้แนวคิดโลกาภิบาลด้านสิ่งแวดล้อม (Global Environmental Governance)

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดีย โดยเฉพาะในบริบทของโครงสร้างอำนาจทางเพศที่ฝังรากลึกในสังคมปิตาธิปไตยซึ่งโครงสร้างเหล่านี้มีพลวัตของอำนาจไม่เท่ากันและมักอยู่กับมิติของเพศ เพศสภาพและชนชั้นที่ส่งผลต่อกลุ่มเปราะบาง โดยเฉพาะแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดียซึ่งต้องเผชิญกับผลกระทบจากวิกฤตสิ่งแวดล้อมและสภาพภูมิอากาศอย่างหนักทั้งในฐานะแรงงานและผู้ดูแลครัวเรือนภายใต้ทรัพยากรที่ลดลงจนเกิดเป็นพลวัตของอำนาจส่งผลให้ผู้หญิงเหล่านี้เผชิญกับความเปราะบางและขาดโอกาสในการปรับตัวที่มีประสิทธิภาพ แม้ว่าผู้หญิงจะเป็นแรงงานในภาคการเกษตรกว่าร้อยละ 80 แต่ผู้หญิงในชนบทซึ่งมีความรับผิดชอบหลักต่อการผลิตทางการเกษตรของอินเดียมกลับไม่ได้รับการชื่นชมนับถือแม้ว่าจะมีบทบาทที่โดดเด่นอย่างมากก็ตาม แรงงานหญิงยังไม่มีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจอันเนื่องมาจากการเลือกปฏิบัติทางเพศซึ่งนำไปสู่การถูกละเลยมากยิ่งขึ้น จากการสำรวจปัญหาพบว่าผู้หญิงสามารถเข้าถึงสินเชื่อได้อย่างจำกัดเมื่อเทียบกับผู้ชาย ผู้หญิงไม่ได้รับสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยตรง รวมถึงการมีส่วนร่วมในสังคม เช่น การทำงานไม่ได้รับค่าตอบแทน การไม่สามารถเข้าถึงการศึกษา การดูแล

สุขภาพ บริการทางการเงิน และอื่น ๆ ปัญหาการเลือกปฏิบัติทางเพศและรูปแบบของการปฏิบัติต่อเพศอย่างไม่เท่าเทียมกันเป็นปัญหาร้ายแรงที่ผู้หญิงอินเดียต้องเผชิญภายใต้ความเชื่อและโครงสร้างทางสังคมที่มีช่องว่างระหว่างเพศหญิงและเพศชายผ่านทัศนคติทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ทั้งนี้ World Economic Forum (WEF) ได้จัดอันดับดัชนีช่องว่างระหว่างเพศ (Global Gender Gap: GGG) ในปี 2022 ให้อินเดียอยู่ในลำดับที่ 135 จาก 146 ประเทศ โดยจากผลสำรวจพบว่าช่องว่างระหว่างเพศค่อนข้างกว้างในพื้นที่ชนบทโดยเฉพาะกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม (Mishra, 2023b)

ในประเทศอินเดียการกำหนดบทบาททางเพศและความสัมพันธ์ทางสังคมยังคงมีอยู่ไม่ว่าจะเป็นในครอบครัวหรือในภาคการทำงานก็ตาม อุตสาหกรรมการทำงานของอินเดียยังคงมีการแบ่งแยกตามเพศ จากสถิติการมีส่วนร่วมของแรงงานหญิงในภาคการทำงานพบว่ามีจำนวนที่ลดลงอย่างเห็นได้ชัดในแต่ละปีโดยในปี 2013 อยู่ที่ร้อยละ 27 และปี 2016 เหลือเพียงร้อยละ 23.7 เท่านั้น ด้วยโครงสร้างทางสังคมที่ทำนายผู้หญิงอย่างมากในการหางานทำ ผู้หญิงทุกคนในอินเดียมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบงานบ้านดังนั้นแรงงานหญิงที่ทำงานก็มีความจำเป็นต้องรักษาสมดุลระหว่างชีวิตส่วนตัวและชีวิตการทำงานให้ดีขึ้น แรงงานผู้หญิงในอินเดียประสบปัญหาและความท้าทายมากมายระหว่างการดำเนินงานไม่ว่าจะเป็นทางเลือกปฏิบัติในการทำงานภายใต้ความคิดว่าผู้ชายมีความสามารถมากกว่าผู้หญิง ปัญหาการขาดความปลอดภัยของผู้หญิงระหว่างการดำเนินงาน การขาดการสนับสนุนจากครอบครัว ความไม่เท่าเทียมของค่าจ้าง เป็นต้น สาเหตุของการเลือกปฏิบัตินี้มีหลายประการ ดังต่อไปนี้ (Sharma, 2019)

- 1) ความยากจนซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่อยู่เบื้องหลังการเลือกปฏิบัติทางเพศเพราะทุกคนล้วนต้องการเงินในการดำเนินชีวิต ดังนั้นผู้หญิงก็ต้องทำงานเช่นเดียวกับผู้ชายแต่การทำงานของผู้หญิงนั้นเป็นงานอะไรก็ตามที่ถูกเสนอจากนายจ้างเพื่อแลกกับค่าตอบแทนจึงต้องจำใจทำงานอย่างหนักเหน็ดเหนื่อยไม่ได้
- 2) บรรทัดฐานทางสังคมที่มีลักษณะของปิตาธิปไตยที่มองว่าผู้หญิงควรมีหน้าที่ดูแลบ้านเลี้ยงดูลูกและพึ่งพาสามีมากกว่าจึงไม่สมควรที่จะทำงานใด ๆ โดยไม่ได้รับการอนุญาตจากผู้ชายและสมาชิกในครอบครัว
- 3) การไม่ได้รับการศึกษา การขาดการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการเลือกปฏิบัติทางเพศ ผู้หญิงส่วนใหญ่ในสังคมอินเดียไม่ได้รับการเรียนรู้และการฝึกให้ตระหนักถึงสิทธิและผลประโยชน์ของตนเอง

ด้วยบรรทัดฐานของปิตาธิปไตยที่มีมาอย่างยาวนาน เมื่อพูดถึงการเลือกปฏิบัติทางเพศจะสังเกตเห็นได้ว่าสังคมถูกครอบงำโดยผู้ชาย ตามคำอธิบายของ Sylvia Wably ที่กล่าวว่าปิตาธิปไตยเป็นเรื่องของระบบโครงสร้างทางสังคมและแนวปฏิบัติที่ผู้ชายครอบงำ กดขี่ผู้หญิงจนเกิดความไม่เท่าเทียมทางเพศที่ยกย่องผู้ชายมากกว่า ผู้หญิงผลักใส่ให้ผู้หญิงได้รับสถานะรองในครัวเรือนและที่ทำงาน ผู้หญิงถูกมองว่าเป็นผู้ได้บังคับบัญชาของผู้ชายต้องเคารพการตัดสินใจทุกอย่างของผู้ชายอย่างเงียบ ๆ ซึ่งสังคมอินเดียในปัจจุบันมีปัญหาการเลือกปฏิบัติทางเพศอย่างร้ายแรงซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตของผู้หญิงในทุกด้านทั้งสถานะในการดำรงชีวิต สถานะทางการเงิน การมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการเลือกปฏิบัติและความเหลื่อมล้ำทางเพศนี้พบเห็นได้ในรูปแบบ

ต่าง ๆ ทั้งการล่องละเมิดทางเพศ ค่าแรงที่น้อยกว่าผู้ชายในงานเดียวกัน การที่ผู้ชายมีโอกาสในการเลื่อนตำแหน่งมากกว่า นอกจากนี้ผู้หญิงอินเดียส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาได้โดยจากสถิติพบว่าผู้หญิงอินเดียถึงร้อยละ 64.5 ที่ไม่รู้หนังสือ การที่ไม่มีความรู้แม้แต่อ่านเขียนส่งผลอย่างมากต่อสถานภาพในชีวิตเพราะไม่สามารถหางานที่ดีทำได้จึงต้องทำแต่งงานที่ใช้แรงอย่างหนัก ตามที่กล่าวไปข้างต้นว่าสาเหตุส่วนหนึ่งของการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงคือความยากจนและการขาดการศึกษาคือทำให้ผู้หญิงมีสถานะต่ำต้อยในสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้หญิงในชนบทจำนวนมากพวกเธอเหล่านั้นต้องทำงานอย่างหนักเพื่อแลกกับค่าตอบแทนราคาถูกและไม่สามารถหนีไปไหนได้ซึ่งเป็นสาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงเป็นแรงงานอยู่ในภาคการเกษตรของอินเดียจำนวนมาก (Suratkal, 2022)

แรงงานหญิงในภาคเกษตรกรรมต้องเผชิญกับความเหลื่อมล้ำในระดับท้องถิ่นและชุมชนเพราะโครงสร้างอำนาจแบบชายเป็นใหญ่ยังคงฝังรากลึกทั้งในการตัดสินใจเรื่องทรัพยากร ภาระงาน และบทบาททางเศรษฐกิจ ผู้หญิงจำนวนมากแม้จะเป็นแรงงานหลักในเกษตรกรรมแต่ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ เช่น การเลือกที่จะปลูกพืช การเข้าถึงระบบชลประทาน การจัดการผลผลิตหรือแม้แต่การโยกย้ายถิ่นฐานเพื่อแสวงหาโอกาสในการรอดชีวิต ขณะที่ผู้ชายสามารถย้ายถิ่นเพื่อหางานในเมืองผู้หญิงกลับต้องอยู่เฝ้าครุว์เรือน รับภาระทั้งในบ้านและงานไร่นาโดยไม่มีสวัสดิการหรือค่าตอบแทนที่เหมาะสม ไม่ว่าแรงงานผู้หญิงเหล่านี้จะพยายามปรับตัวเพื่อเอาชีวิตรอดมากเพียงใด แต่พวกเขาก็ทำได้แค่เอาตัวรอดในระยะสั้นเพื่อประคองให้รอดพ้นจากวิกฤตภัยพิบัติไปเท่านั้น ภายใต้กรอบแนวคิดโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม (Global Environmental Governance) ความอ่อนไหวและความสามารถในการปรับตัวของแรงงานหญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดียไม่ใช่เพียงผลลัพธ์ของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเท่านั้น แต่เป็นผลของโครงสร้างอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ และเพศ ที่ฝังรากลึกในระดับโลกและระดับชาติ ซึ่งมักส่งผลให้แรงงานหญิงขาดความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากร สิทธิ และโอกาสในการป้องกันหรือลดทอนผลกระทบจากวิกฤตสภาพภูมิอากาศ (Arora-Jonsson, 2011)

ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าแม้รัฐบาลอินเดียได้ออกนโยบายหลายประการเพื่อสนับสนุนภาคเกษตรในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เช่น National Action Plan on Climate Change (NAPCC), Pradhan Mantri Krishi Sinchayee Yojana (PMKSY), MGNREGA ตามที่ได้กล่าวไป รวมกับนโยบายบางส่วนที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรระหว่างประเทศ เช่น World Bank, UNDP และ Green Climate Fund (GCF) ที่มักมุ่งเน้นการพัฒนาเชิงประสิทธิภาพและผลผลิตทางการเกษตร ส่งผลให้แรงงานหญิงซึ่งเผชิญกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้างในระดับครัวเรือนและชุมชนไม่สามารถเข้าถึงประโยชน์จากโครงการเหล่านี้ได้อย่างเท่าเทียม จึงเห็นได้ชัดว่านโยบายด้านสิ่งแวดล้อมของทั้งรัฐและองค์กรระหว่างประเทศยังคงทำงานโดยละเลยเสียงของผู้หญิงที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการผลิตอาหาร แต่กลับขาดอำนาจในการเข้าถึงทรัพยากร การตัดสินใจ ความเปราะบางของแรงงานหญิงในภาคเกษตรต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศภายใต้กรอบ Global Environmental Governance จึงไม่ได้จำกัดเพียงแค่ภัยธรรมชาติหรือผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมโดยตรง แต่ยังเป็นผลจากโครงสร้างอำนาจทางเพศที่ซ้อนทับกันทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับโลกด้วย (Elmhirst, 2011)

ดังนั้นแนวคิด Global Environmental Governance จึงเข้าไปเกี่ยวข้องกับอำนาจและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและองค์การระหว่างประเทศ เพราะไม่ได้หมายถึงเพียงการจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงนโยบายเท่านั้น แต่เป็นลักษณะที่รัฐ องค์การระหว่างประเทศ เช่น World Bank, UNDP, GCF และภาคเอกชน ขับเคลื่อนแนวทางแก้ไขปัญหาสีเขียวสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อกลุ่มต่าง ๆ อย่างไม่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะกลุ่มชายขอบอย่างแรงงานหญิงในอินเดียซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่สมดุลระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องทรัพยากร สิทธิในการตัดสินใจ และการกำหนดทิศทางของนโยบายสิ่งแวดล้อมระดับโลกซึ่งมีผลอย่างยิ่งต่อกลุ่มเปราะบาง อย่างเช่น แรงงานหญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดียที่มักถูกกำหนดโดยองค์การระหว่างประเทศและสถาบันการเงินโลก เช่น World Bank, IMF, UNDP และ GCF ที่สะท้อนมุมมองของประเทศพัฒนาแล้วเป็นหลัก ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาต้องยอมรับกรอบนโยบายหรือแนวทางที่กำหนดโดยองค์การระหว่างประเทศเพื่อแลกกับเงินทุนสนับสนุน โครงการพัฒนา หรือการได้รับความช่วยเหลือต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและองค์การระหว่างประเทศ (Paterson, 2003)

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาความอ่อนไหวต่อผลกระทบ (Sensitivity) และความสามารถในการปรับตัว (Adaptive Capacity) ของแรงงานผู้หญิงภาคเกษตรกรรมของอินเดียในเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และพบว่าภายใต้ความเปราะบางในมิติต่าง ๆ ที่แรงงานผู้หญิงได้รับ รวมกับความพยายามในการปรับตัวของพวกเธอนั้นมีความเชื่อมโยงกับโครงสร้างเชิงนโยบายที่มีบทบาทต่อความเปราะบางที่เพิ่มขึ้นของผู้หญิง เนื่องจากพบว่าการกำหนดนโยบายในหลายครั้งอาจไม่ได้คำนึงถึงข้อจำกัดทางเพศเท่าที่ควรจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ซ้ำเติมความเปราะบางของแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรม งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีข้อเสนอแนะ 2 ประการ ดังนี้

การออกแบบนโยบายด้านสภาพภูมิอากาศควรคำนึงถึงมิติของเพศสภาพ และความเปราะบางเฉพาะของผู้หญิง เนื่องจากผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมมักเผชิญกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้างหลายประการ เช่น การไม่มีสิทธิในที่ดิน ภาระดูแลครอบครัว การเข้าถึงข้อมูลเทคโนโลยี หรือแหล่งเงินทุน ซึ่งทำให้ความสามารถในการปรับตัวของแรงงานผู้หญิงต่อวิกฤตภูมิอากาศมีข้อจำกัดมากกว่าผู้ชาย ดังนั้นการกำหนดนโยบายจึงควรมีลักษณะที่คำนึงถึงความแตกต่างทางเพศและให้ความสำคัญกับความเปราะบางเชิงเพศสภาพอย่างชัดเจน การกำหนดนโยบายจึงควรประเมินผลกระทบของนโยบายต่อกลุ่มเพศต่าง ๆ อย่างรอบด้านเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้หญิงถูกละเลยจากการสนับสนุนของรัฐและนโยบายสาธารณะอย่างต่อเนื่อง (UN Women, 2023)

ควรให้แรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมมีสิทธิในการเข้าร่วมการกำหนดนโยบายและวางแผนการปรับตัวในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เนื่องจากการมีส่วนร่วมของผู้หญิงไม่ควรจำกัดอยู่ในฐานะของผู้รับนโยบายเท่านั้นแต่ควรเปิดโอกาสให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อาจ

ดำเนินการผ่านโครงการระดับชุมชนต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้การออกแบบนโยบายมีความสอดคล้องกับบริบทที่เกิดขึ้นจริงของแรงงานหญิงในแต่ละพื้นที่ (Agarwal, 2010)

ในส่วนของการเสนอแนะสำหรับทิศทางในการศึกษาและพัฒนางานครั้งต่อไปในอนาคต แม้ว่าการวิจัยชิ้นนี้จะชี้ให้เห็นถึงโครงสร้างอำนาจแบบหลายระดับ และความเปราะบางของแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมของอินเดียต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังคงขาดความชัดเจนในมิติของความแตกต่างเชิงพื้นที่ที่อาจส่งผลกระทบต่อศักยภาพในการปรับตัวของแรงงานผู้หญิงแต่ละกลุ่มได้ ดังนั้นในการศึกษารังต่อไปควรมีการศึกษาความแตกต่างระหว่างพื้นที่ โดยเฉพาะระหว่างภูมิภาคที่มีระดับการพัฒนาแตกต่างกัน เช่น พื้นที่ภาคเหนือกับภาคใต้ หรือในพื้นที่ที่มีระบบสหกรณ์ของผู้หญิงเข้มแข็งกับพื้นที่ที่ผู้หญิงยังขาดช่องทางการรวมกลุ่มกัน ซึ่งอาจส่งผลโดยตรงต่อความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากร การมีส่วนร่วมในชุมชน และอำนาจในการตัดสินใจของผู้หญิงได้

อีกทั้งควรศึกษาในกรณีของกลุ่มแรงงานผู้หญิงที่สามารถประสบความสำเร็จในการปรับตัว ต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้ เช่น กลุ่มที่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุน เทคโนโลยี ความรู้ หรือมีเครือข่ายสนับสนุนที่เข้มแข็งในพื้นที่ต่าง ๆ ในประเทศอื่น ๆ ไม่เพียงแต่เฉพาะประเทศอินเดียเท่านั้น เพื่อจะได้สามารถนำการศึกษาของกลุ่มที่ประสบความสำเร็จนี้เป็นแนวทางและนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นได้ เพราะการศึกษาทางเลือกที่หลากหลายจะช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นในมิติของการปรับตัว

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

THAIPUBLICA. (2024). รายงาน ILO ที่ *Climate Change* อันตรายต่อสุขภาพคนงาน ต้อง
ทบทวนกฎหมายเดิม-ออกกฎหมายใหม่คุ้มครอง. Retrieved 1 ธันวาคม 2567 from
[https://thaipublica.org/2024/05/ilo-report-climate-change-serious-health-hazards-
for-workers/](https://thaipublica.org/2024/05/ilo-report-climate-change-serious-health-hazards-for-workers/)

ภาษาอังกฤษ

Abhilash., M. A. a. M. (2023). *Women in Agriculture: The Indian Scenario*. Retrieved 10
May 2025 from

[https://www.researchgate.net/publication/365344785_Women_in_Agriculture_Th
e_Indian_Scenario](https://www.researchgate.net/publication/365344785_Women_in_Agriculture_The_Indian_Scenario)

Agarwal, B. (2003). *Gender and land rights revisited: Exploring new prospects via the
state, family and market*. Retrieved 28 May 2025 from

[https://www.binaagarwal.com/downloads/apapers/gender_and_lan_rights_evisit
ed.pdf](https://www.binaagarwal.com/downloads/apapers/gender_and_lan_rights_evisit
ed.pdf)

Agarwal, B. (2010). *Gender and Green Governance: The Political Economy of Women's
Presence Within and Beyond Community Forestry* Retrieved 15 May 2025 from

<https://academic.oup.com/book/26214>

Agarwal, B. (2018). *Gender equality, food security and the sustainable development
goals*. Retrieved 2 May 2025 from

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1877343517302415>

Agarwal, B. (2021). *Gender and green governance: The political economy of women's
presence within and beyond community forestry*. Retrieved 28 May 2025 from

[https://www.researchgate.net/publication/273597956_Bina_Agarwal_Gender_an
d_Green_Governance_The_Political_Economy_of_Women's_Presence_Within_a
nd_Beyond_Community_Forestry_New_Delhi_Oxford_University_Press_2010_48
8_pp_ISBN_978-0-19-806863-1](https://www.researchgate.net/publication/273597956_Bina_Agarwal_Gender_an
d_Green_Governance_The_Political_Economy_of_Women's_Presence_Within_a
nd_Beyond_Community_Forestry_New_Delhi_Oxford_University_Press_2010_48
8_pp_ISBN_978-0-19-806863-1)

Agarwal, T. (2021). *Gendered impacts of climate-smart agriculture on household food
security and labor migration: insights from Bihar, India*. Retrieved 15 March
2025 from

[https://www.researchgate.net/publication/357059882_Gendered_impacts_of_cli
mate-](https://www.researchgate.net/publication/357059882_Gendered_impacts_of_cli
mate-)

smart agriculture on household food security and labor migration insights from Bihar India

Aggarwal, N. C. a. P. K. (2018). *women in agriculture and climate change risk: hotspots for development*. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10584-018-2233-z>

Antriandarti, E. (2024). *The dual role of women in food security and agriculture in responding to climate change: Empirical evidence from Rural Java*. Retrieved 11 May 2025 from

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2667010024000180>

Arora-Jonsson, S. (2011). *Virtue and vulnerability: Discourses on women, gender and climate change*. Retrieved 12 May 2025 from

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959378011000069>

Beach, N. (2024). *Climate Crisis Jeopardizes Health in India: Why Are Rural Women So Vulnerable?* Retrieved 12 May 2025 from <https://features.csis.org/climate-crisis-jeopardizes-health-in-india/>

Bretherton, C. (2003). *Movements, Networks, Hierarchies: A Gender Perspective on Global Environmental Governance*. Retrieved 5 February 2025 from <https://www.amherst.edu/system/files/media/0634/gender%2520global%2520governance.pdf>

Buchholz, K. (2022). *U.S. Dominates Indian IT Outsourcing*. Retrieved 8 May 2025 from <https://www.statista.com/chart/13935/decoding-data-for-the-dollar-india-analytics/>.

Cecilia Sorensen et al. (2018). *Climate change and women's health: Impacts and policy directions*. Retrieved 12 May 2025 from

https://www.researchgate.net/publication/326307724_Climate_change_and_women's_health_Impacts_and_policy_directions

CGIRA. (2024). *Empower: Building capacity and resilience of women farmers in India*. Retrieved 19 November 2025 from <https://www.cgiar.org/initiative-result/building-capacity-and-resilience-of-women-farmers-in-india/>

Chadha, G. K. (2003). *Rural Employment in India: Current situation, challenges, and Potential for Expansion*. Retrieved 30 March 2025 from https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/%40ed_emp/documents/publication/wcms_120740.pdf

Chaudhary, R., & Verick, S. (2014). *Female labour force participation in India and beyond*. Retrieved 11 May 2025 from <https://www.ilo.org/publications/female-labour-force-participation-india-and-beyond>

- Chauhan, B. S. (2014). *Chapter Two - Global Warming and Its Possible Impact on Agriculture in India*. Retrieved 5 April 2025 from <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/B9780124202252000029>
- Choubey, J. (2024). *Climate change widens income gap for rural women in India: UN report*. Retrieved 10 May 2025 from <https://www.newindianexpress.com/nation/2024/Mar/06/climate-change-widens-income-gap-for-rural-women-in-india-un-report>
- Choudhary, B. S. (2014). *The Challenge of Fragmented Land Holding in Indian Agriculture*. Retrieved 13 May 2025 from <https://www.linkedin.com/pulse/challenge-fragmented-land-holdings-indian-agriculture-chaudhary-zcilf>
- Climate Rise Alliance. (2003). *Strengthening Resilience of India's "Invisible" Women Farmers: Learning From Pradan's Leap Project*. Retrieved 13 May 2025 from <https://www.climaterise.in/blogs/strengthening-resilience-of-indias-invisible-women-farmers-learning-from-pradans-leap-project?>
- Datta, P. (2024). *Addressing the Impact of Climate Change on Women Farmers' Health in South Asia*. Retrieved 10 October 2025 from https://www.researchgate.net/publication/379696897_Addressing_the_Impact_of_Climate_Change_on_Women_Farmers'_Health_in_South_Asia
- Devex. (2013). *Women's right to inherit land in India*. Retrieved 13 May 2025 from <https://www.devex.com/news/sponsored/women-s-right-to-inherit-land-in-india-81203>
- Dingwerth, F. B. a. K. (2004). *Global Environmental Change and the Nation State*. Retrieved 4 May 2025 from <https://direct.mit.edu/glep/article-abstract/4/1/1/14246/Global-Environmental-Change-and-the-Nation-State>
- DST. (2019). *Climate Vulnerability Assessment for Adaptation Planning in India Using a Common Framework*. Retrieved 7 April 2025 from <https://dst.gov.in/sites/default/files/Full%20Report%20%281%29.pdf>
- Elmhirst, R. (2011). *Introducing new feminist political ecologies*. Retrieved 8 May 2025 from <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S001671851100008X>
- Emerald Publishing. (2021). *Gendered impacts of climate-smart agriculture on household food security and labor migration: insights from Bihar, India*. Retrieved 11 May 2025 from <https://www.sciencedirect.com/org/science/article/pii/S1756869221000041>
- Evenson, S. M. D. a. R. E. (2003). *Rural Development in India*. Retrieved 10 October 2024 from

- https://kingcenter.stanford.edu/sites/g/files/sbiybj16611/files/media/file/187wp_0.pdf
- FAO. (2017). *The Impact of Disasters and Crises on agriculture and food secur.* Retrieved 12 May 2025 from <https://www.fao.org/publications/fao-flagship-publications/the-impact-of-disasters-on-agriculture-and-food-security/en>
- FAO. (2021). *The impact of disasters and crises on agriculture and food security.* Retrieved 12 May 2025 from <https://www.fao.org>
- FAO. (2022). *The role of women in agrifood systems: Transforming lives through gender equality.* Retrieved 17 May 2025 from <https://www.fao.org/publications/card/en/c/CC6109EN>
- FAO. (2024). *The Unjust Climate.* FAO.
- Farhana, S. (2021). *Climate change, COVID-19, and the politics of crisis.* Retrieved 17 May 2025 from <https://www.farhanasultana.com/wp-content/uploads/Sultana-2021-Climate-change-COVID-19-and-the-coproduct-of-injustices-a-feminist-reading-of-overlapping-crises.pdf>
- Farzana, A. (2021). *The Gendered Effects of Climate Change: Production Shocks and Labor Response in Agriculture.* Retrieved 10 May 2025 from <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep62392.pdf?acceptTC=true&coverpage=false&addFooter=false>
- Field, C. B. (2014). *Climate Change 2014 Impacts, Adaptation, and Vulnerability Part A: Global and Sectoral Aspects.* Retrieved 10 April 2025 from https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/WGIIAR5-FrontMatterA_FINAL.pdf
- Flavell, J. (2023). *Mainstreaming Gender in Global Climate Governance.* Retrieved 5 February 2023 from <https://library.oapen.org/viewer/web/viewer.html?file=/bitstream/handle/20.500.12657/61601/9781000814149.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- G., J. (2015). *The role of women: in India agriculture sector.* Retrieved 10 October 2024 from <https://www.ijcrt.org/papers/IJCRT1133090.pdf>
- Government of India. (2021). *National Action Plan on Climate Change.* Retrieved 3 July 2025 from https://moef.gov.in/uploads/2018/04/NAP_E.pdf
- Government of India. (2023). *Chapter-II Pradhan Mantri Kisan Samman Nidhi Yojana.* Retrieved 8 May 2025 from https://cag.gov.in/uploads/download_audit_report/2022/4--Report-no---5--ENGLISH-Chapter---2-0639c52a04277b3.55097063.pdf

- Gupta, P. a. K., Satyanarayan. (2021). *Gender Discrimination and the Biased Indian Labour Market: Evidence from the National Sample Survey*. Retrieved 25 May 2025 from https://mpira.ub.uni-muenchen.de/110205/1/MPRA_paper_110205.pdf
- Hernandez, F. (2022). *Female farmer in India feed their families despite devastating climate change*. Retrieved 2 December 2024 from <https://environment-review.yale.edu/female-farmers-india-feed-their-families-despite-devastating-climate-change>
- Hindustan times. (2021). *Employment across 9 sectors sees 29% rise*. Retrieved 30 May 2025 from https://www.hindustantimes.com/business/employment-across-9-sectors-sees-29-rise-in-june-qtr-govt-101632772393762.html#google_vignette
- Hinkel, J. (2014). *Coastal flood damage and adaptation cost under 21st century sea-level rise*. Retrieved 20 November 2024 from https://www.researchgate.net/publication/260528772_Coastal_flood_damage_and_adaptation_cost_under_21st_century_sea-level_rise
- Huyer, S. (2016). *Closing the Gender Gap in Agriculture*. Retrieved 4 May 2025 from https://www.researchgate.net/publication/303746665_Closing_the_Gender_Gap_in_Agriculture
- ICIMOD. (2022). *Gendered impacts of climate change in South Asia: Key findings*. Retrieved 27 May 2025 from <https://www.icimod.org/resource/gendered-impacts-climate-change/>
- India Code. (n.d.). *Hindu Succession (Amendment) Act, 2005*. Retrieved 13 May 2025 from https://www.indiacode.nic.in/show-data?actid=AC_CEN_3_20_00027_195630_1517807324239§ionId=29918§ionno=6&orderno=6
- International Labour Organization. (2017). *India Labour Market Update*. Retrieved 29 March 2025 from https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/%40asia/%40ro-bangkok/%40sro-new_delhi/documents/publication/wcms_568701.pdf
- IPCC. (2014). *Climate Change 2014 Impacts, Adaptation, and Vulnerability Part A: Global and Sectoral Aspects*. https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/WGIIAR5-FrontMatterA_FINAL.pdf
- IPCC. (2024). *AR5 Synthesis Report: Climate Change 2014*. Retrieved 7 April 2025 from <https://www.ipcc.ch/report/ar5/syr/>

- IWMI. (n.d.). *Water, Climate Change & Resilience*. Retrieved 12 May 2025 from <https://www.iwmi.org/work/water-climate-change-and-resilience/>
- Jahan, R. (2008). *The elusive agenda: Mainstreaming women in development*. Retrieved 1 June 2025 from <https://www.jstor.org/stable/41260001>
- Jayasheela, M. (2006). Land rights, gender equality and household food security: Exploring the conceptual links in the case of India. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0306919205000862>
- Jonson, S. A. (2012). *Gender, Development and Environmental Governance* Retrieved 5 February 2025 from <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9780203106808/gender-development-environmental-governance-seema-arora-jonsson>
- Kapoor, M. (2021). *Gujarat's organic farming schemes exclude women farmers: While governments urge farmers across the country to take up organic farming, gender-agnostic policies discourage women farmers*. Retrieved 3 April 2025 from <https://idronline.org/article/gender/gujarats-organic-farming-schemes-exclude-women-farmers/>
- Kelkar, G. (2009). *The feminization of agriculture in Asia: Implications for women's agency and productivity*. Retrieved 19 May 2025 from <https://www.researchgate.net/publication/237330009> The feminization of agriculture in Asia Implications for women's agency and productivity
- Kelkar, G. (2020). *Gender, climate change and household food security in India*. *Economic and Political Weekly* (28, Ed.).
- Khaya, M. E. (2022). *Impacts of Climate Change and Heat Stress on Farmworkers' Health: A Scoping Review*. Retrieved 12 May 2025 from <https://www.frontiersin.org/journals/public-health/articles/10.3389/fpubh.2022.782811/full>
- Kumar, S. (2024). *Climate Change and Sustainable Development*. Retrieved 1 December 2024 from https://books.google.co.th/books?hl=en&lr=&id=HMkIEQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA46&dq=The+Impact+of+Climate+Change+on+Female+Agricultural+Workers+in+India+from+2016+to+2024&ots=VGcR1A4SWG&sig=6UIA52exygLbAfQSQVvdfG30wcM&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- Lal, S. S. Y. a. R. (2018). *Vulnerability of women to climate change in arid and semi-arid regions: The case of India and South Asia*. Retrieved 1 December 2024 from <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0140196317301532>

- Lal, Y. a. R. (2017). *Vulnerability of women to climate change in arid and semi-arid regions: The case of India and South Asia*. Retrieved 3 April 2025 from <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0140196317301532>
- Majid, K. (2023). *Women's Empowerment and Environmental Governance*. Retrieved 1 June 2025 from https://mpra.ub.uni-muenchen.de/116306/1/MPRA_paper_116306.pdf
- McIlwaine, C. S. a. (2016). *Cities, slums and gender in the global south: Towards a feminised urban future*. Retrieved 17 May 2025 from https://www.researchgate.net/publication/291547745_Cities_slums_and_gender_in_the_Global_South_Towards_a_feminised_urban_future
- MDPI. (2025). *Climate-Induced Migration in India and Bangladesh: A Systematic Review of Drivers, Impacts, and Adaptation Mechanisms*. Retrieved 27 May 2025 from <https://www.mdpi.com/2225-1154/13/4/81>
- Meinzen, R. (2014). *Gender and Sustainability*. Retrieved 23 May 2025 from <https://www.annualreviews.org/content/journals/10.1146/annurev-environ-101813-013240>
- Mishra, A. S. M. a. A. (2023a). *Women in Agriculture: Status, Scope and Opportunities*. Retrieved 13 February 2025 from https://www.researchgate.net/publication/365344785_Women_in_Agriculture_The_Indian_Scenario
- Mishra, A. S. M. a. A. (2023b). *Women in Agriculture: Status, Scope, and Opportunities*. Retrieved 23 May 2025 from https://www.researchgate.net/publication/365344785_Women_in_Agriculture_The_Indian_Scenario
- Mukherjee, R. (2023). *Eco-feminism: Role of Women in Environmental Governance and Management*. Retrieved 5 February 2025 from <https://www.galgotiasuniversity.edu.in/pdfs/Eco-feminism-Role-Women-Environmental-Governance-Management.pdf>
- Natali, N. K. a. L. (2013). *Gender equality and economic growth: Is there a win-win?* Retrieved 24 May 2025 from <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.2040-0209.2013.00417.x>
- National portal of India. (2013). Retrieved 3 July 2025 from <https://www.india.gov.in/content/rural-indian>

- Nelson, V. (2021). *Uncertain predictions, invisible impacts, and the need to mainstream gender in climate change adaptations*. Retrieved 24 May 2025 from <https://www.jstor.org/stable/4030574>
- Paglialunga, E. (2022). *Climate change and within-country inequality: New evidence from a global perspective*. Retrieved 10 October 2024 from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305750X22002200>
- Parayil, A. T. P. a. C. (2021). *Gender Vulnerabilities in Agriculture Related to Climate Change*. Retrieved 3 April 2025 from https://www.researchgate.net/profile/Aiswarya-Pavanan/publication/364523861_Climate_Change_and_Gender_Vulnerabilities_in_Agriculture/links/64216f8366f8522c38d9edf1/Climate-Change-and-Gender-Vulnerabilities-in-Agriculture.pdf
- Paterson, M. (2003). *Conceptualizing Global Environmental Governance: From Interstate Regimes to Counter-Hegemonic Struggles*. Retrieved 5 July 2025 from <https://direct.mit.edu/glep/article-abstract/3/2/1/14201/Conceptualizing-Global-Environmental-Governance?redirectedFrom=PDF>
- Patil, S. L. (2022). *Importance of the women agriculture in India*. Retrieved 8 May 2025 from <https://ijcrt.org/papers/IJCRTM020029.pdf>
- Pattberg, B. (2012). *Global Environmental Governance Revisited*. Retrieved 20 November 2024 from https://www.researchgate.net/publication/287402610_Global_environmental_governance_revisited
- Policy Reform for Agricultural Transformation. (2021). *GROUP LEASING APPROACH TO SUSTAIN FARMING AND RURAL LIVELIHOODS: THE JOURNEY OF WOMEN FARMERS IN KUDUMBASHREE KERALA*. Retrieved 13 May 2025 from <https://documents1.worldbank.org/curated/en/777121635767102251/pdf/Group-Leasing-Approach-to-Sustain-Farming-and-Rural-Livelihoods-The-Journey-of-Women-Farmers-in-Kudumbashree-Kerala.pdf>
- Rao, N. (2009). *Gender differences in migration opportunities, educational choices and well-being outcomes*. Retrieved 24 May 2025 from https://www.researchgate.net/profile/Nitya-Rao/publication/265746792_Gender_Differences_in_Migration_Opportunities_Educational_Choices_and_Wellbeing_Outcomes/links/55ae69ac08aee0799220dd5f/Gender-Differences-in-Migration-Opportunities-Educational-Choices-and-Wellbeing-Outcomes.pdf

- Rao, N. (2019). *Gendered vulnerabilities to climate change: Insights from the semi-arid regions of Africa and Asia*. Retrieved 22 May 2025 from https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/996448_Rao%20et%20a%20Gendered%20vulnerabilities%20to%20climate%20change-Insights%20from%20the%20semi-arid%20regions%20of%20Africa%20and%20Asia.pdf
- Ravera, F. (2016). *The diversity of gendered adaptation strategies to climate change of Indian farmers: A feminist intersectional approach*. Retrieved 13 May 2025 from <https://link.springer.com/article/10.1007/s13280-016-0833-2?>
- Ravindranath, N. H. (2011). *Climate change vulnerability profiles for the North East Indian states*. Retrieved 17 April 2025 from https://www.researchgate.net/publication/243970955_Climate_change_vulnerability_profiles_for_North_East_India
- Reed, M. N. (2020). *The labor force participation of Indian women before and after widowhood*. Retrieved 22 May 2025 from <https://www.jstor.org/stable/26967821?seq=1>
- Roy, A. (2024). *Exploring climate change impacts on rural livelihoods and adaptation strategies: Reflections from marginalized communities in India*. Retrieved 13 May 2025 from <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2211464523001379>
- Sahoo, S. (2025). *Review of climate-resilient agriculture for ensuring food security: Sustainability opportunities and challenges of India*. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2665972724002125>
- Sharma, D. (2019). *Analysis of Gender Inequality Indian Women's Faced on Workplace*. Retrieved 2 April 2025 from https://www.researchgate.net/publication/350373023_Analysis_Of_Gender_Inequality_Indian_Women's_Faced_On_Workplace
- Sugden, F. (2014a). *Agrarian stress and climate change in the Eastern Gangetic Plains: Gendered vulnerability in a stratified social formation*. Retrieved 25 May 2025 from <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0959378014001757>
- Sugden, F. (2014b). *Agrarian stress and climate change in the Eastern Gangetic Plains: Gendered vulnerability in a stratified social formation*. Retrieved 10 October 2024 from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959378014001757>

- Sukumar, A. (2025). *Gendered Impacts of Climate Change on Women Who Are Working in The Agricultural Sector*. Retrieved 5 April 2025 from <https://www.cdpp.co.in/articles/gendered-impacts-of-climate-change-on-women-who-are-working-in-the-agricultural-sector?>
- Suratkal, A. (2022). *Analysis Of Gender Inequality in Indian Society with Reference to Pune city*. Retrieved 2 April 2025 from <https://www.researchgate.net/publication/365729669>
- Terry, G. (2009). *No climate justice without gender justice: an overview of the issues*. Retrieved 5 May 2025 from <https://www.jstor.org/stable/27809203>
- Thaker, J. (2020). *Sustainability, Ecology, and Agriculture in Women Farmers' Voices: Culture-Centering Gender and Development*. Retrieved 27 October 2024 from <https://academic.oup.com/ct/article-abstract/30/2/126/5733269>
- Thawane, S. S. (2024). *Empowering women in agriculture: A gendered approach to climate change and food security*. Retrieved 10 October 2024 from <https://www.orfonline.org/expert-speak/empowering-women-in-agriculture-a-gendered-approach-to-climate-change-and-food-security>
- Torgalkar, V. (2022). *India's women farm workers suffer job losses from climate shocks*. Retrieved 12 May 2025 from <https://www.context.news/climate-risks/indias-women-farm-workers-suffer-job-losses-from-climate-shocks>
- UN Women. (2021). *Gender equality in the face of climate crisis*. Retrieved 12 May 2025 from <https://www.unwomen.org>
- UN Women. (2023). *FEMINIST CLIMATE JUSTICE: A Framework for Action*. Retrieved 10 May 2025 from <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2023-12/Feminist-climate-justice-A-framework-for-action-en.pdf>
- UN Women. (n.d.). *Climate change and women in agriculture*. Retrieved 1 December 2024 from https://www.uncclearn.org/wp-content/uploads/library/02-issue-brief_climate-change-and-women-in-agriculture.pdf
- UNDP. (2022). *Climate change and Social Vulnerability*. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-04/Summary_Report.pdf
- World Bank. (2013). *India: Climate Change Impacts*. Retrieved 3 July 2025 from <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2013/06/19/india-climate-change-impacts>

World Bank. (2022). *India gender equality report: Addressing barriers to women's economic empowerment*. Retrieved 11 May 2025 from <https://www.worldbank.org>

